

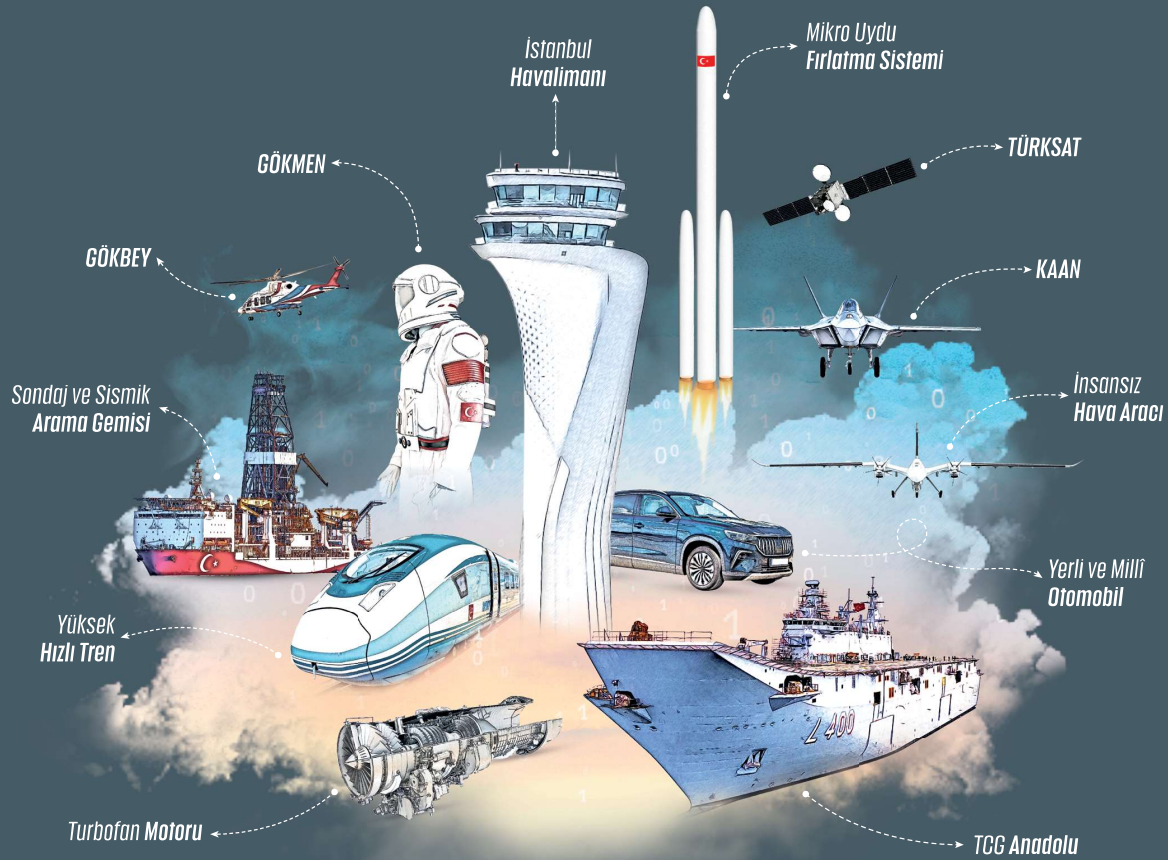
Bu kitaba sığmayan
daha neler var!

eba
www.eba.gov.tr

Karekodu okut, bu kitapla
ilgili EBA içeriklerine ulaş!

Teknoloji Yolculuğumuz

**BU DERS KİTABI MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞINCA
ÜCRETSİZ OLARAK VERİLMİŞTİR.
PARA İLE SATILAMAZ.**

Bandrol Uygulamasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin Beşinci Maddesinin
İkinci Fıkrası Çerçevesinde Bandrol Taşınması Zorunlu Değildir.

T.C. MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI

ORTAÖĞRETİM

ÖĞRETMEN KILAVUZ KİTABI

ORTAÖĞRETİM

FELSEFE ZENGİNLEŞTİRME ETKİNLİKLERİ

10. Sınıf

Öğretmen Kılavuz Kitabı

FELSEFE 10. Sınıf

ZENGİNLEŞTİRME ETKİNLİKLERİ

FELSEFE

10. Sınıf

ZENGİNLEŞTİRME ETKİNLİKLERİ

ÖĞRETMEN KILAVUZ KİTABI

YAZARLAR

Esin KÖKMEN GÖZÜKÜÇÜK
Güler ÖZKALKAN
Ramazan SARIKAYA
Yeliz KARAÇAY

GENEL YAYIN YÖNETMENİ

Halil İbrahim TOPÇU

YAYIN KOORDİNATÖRÜ

Bilgen KERKEZ

EDİTÖR

Sibel KAYALI

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME UZMANI

Havva ERTÜM

PROGRAM GELİŞTİRME UZMANI

Emine SELMANOĞLU

REHBERLİK UZMANI

Hasan ÜSTÜN

DİL UZMANI

Soner ÖZKAN

GÖRSEL TASARIMCI

Elif IŞIK

İSTİKLÂL MARŞI

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl.
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş, yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın;
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri toprak diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan, şüheda!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Huda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.

Ruhumun senden İlâhî, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne nâmahrem eli.
Bu ezanlar -ki şehadetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder -varsa- taşım,
Her cerihamdan İlâhî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-ı mücerret gibi yerden na'sım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl;
Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyyet;
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl!

Mehmet Âkif Ersoy

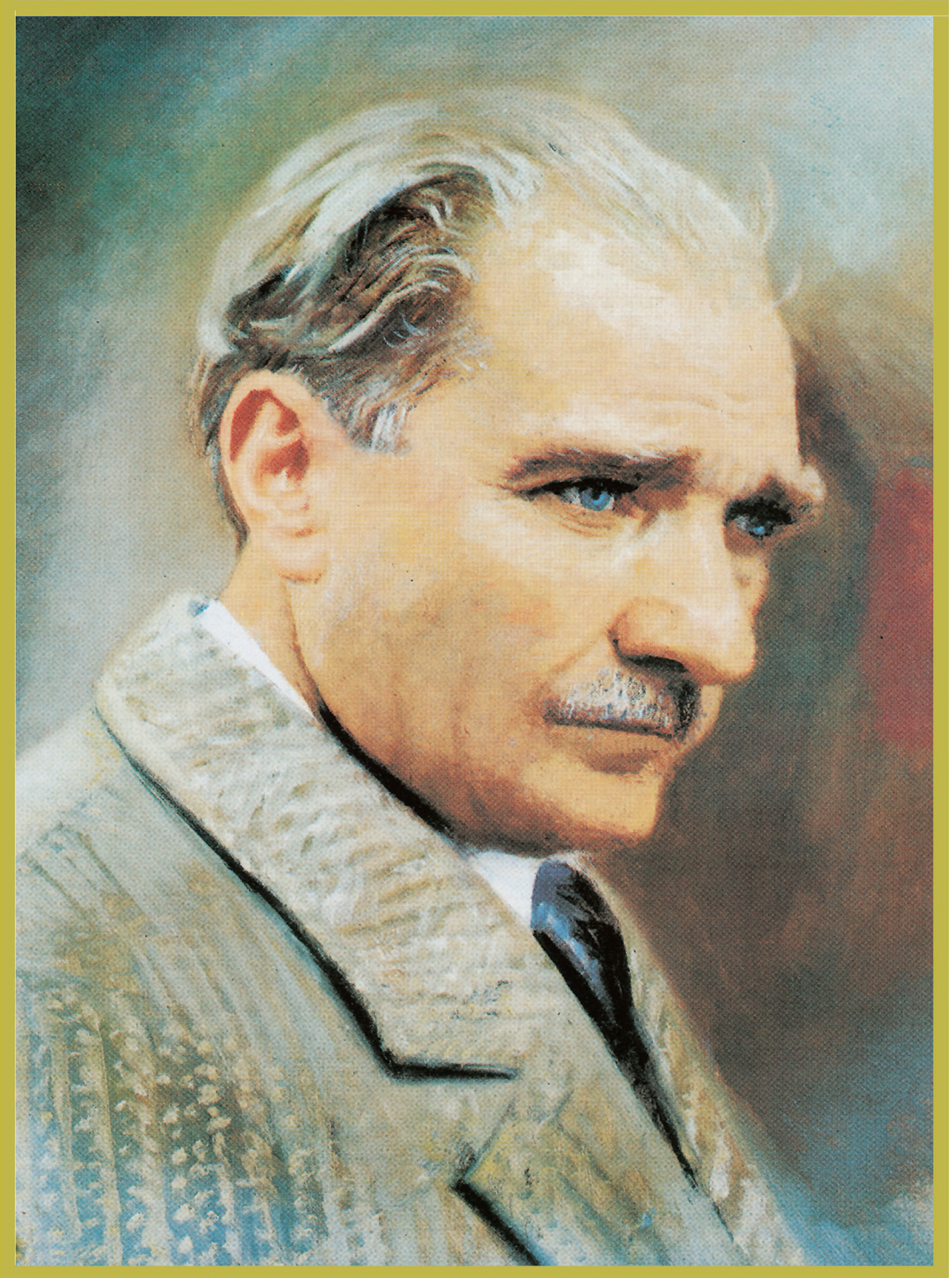
GENÇLİĞE HİTABE

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi, seni bu hazineden mahrum etmek isteyecek dâhilî ve hâricî bedhahların olacaktır. Bir gün, istiklâl ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin! Bu imkân ve şerait, çok namüsait bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklâl ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elîm ve daha vahim olmak üzere, memleketin dâhilinde iktidara sahip olanlar gaflet ve dalâlet ve hattâ hıyanet içinde bulunabilirler. Hattâ bu iktidar sahipleri şahsî menfaatlerini, müstevlîlerin siyasî emelleriyle tevhit edebilirler. Millet, fakr u zaruret içinde harap ve bîtap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, Türk istiklâl ve cumhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur.

Mustafa Kemal Atatürk

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

SUNUŞ

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli, farklılaştırılmış öğretimi esas alan bir yaklaşımı benimsemektedir. Bu kapsamda hazırlanmış öğretim programlarında bu yaklaşım doğrultusunda “Farklılaştırma” başlığı altında “Zenginleştirme” ve “Destekleme” bölümlerine birer strateji olarak yer verilmiştir. Farklılaştırılmış öğretimin zenginleştirme boyutu, öğrencilerin üst düzey kavramları ve karmaşık düşünce yapılarını keşfetmelerine yardımcı olmayı amaçlamaktadır. Bu yaklaşım aynı zamanda öğrenme sürecinin çeşitli etkinlikler ve görsel materyallerle desteklenmesini, bireysel veya grup hâlinde çalışmayı kolaylaştıracak çeşitli yöntem ve tekniklerle donatılmasını gerektirmektedir.

Eğitim öğretim süreci boyunca öğrenme çıktılarında öğrencilerden ulaşmaları istenen bilgi ve beceriler aynı olabilir ancak öğrenme öğretme sürecinde her bir öğrencinin öğrenme deneyimi farklılık gösterebilmektedir. Zenginleştirme uygulamaları, daha karmaşık ve soyut bilgileri hızlı ve kolay bir şekilde çözümleyebilen öğrencilere yönelik olarak hazırlanmıştır. Zenginleştirme etkinlikleri ile öğrencilerin içerik çerçevesinden uzaklaşmadan temayla ilgili bilgilerini derinleştirmelerine imkân verilerek üst düzey bir öğrenme becerisine ulaşmaları hedeflenmektedir.

Farklılaştırma kapsamında hazırlanan “Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Zenginleştirme Etkinlikleri Öğretmen Kılavuz Kitabı” disiplin içi ilişkilendirmelere ek olarak disiplinler arası ilişkilendirilmeler ve gerçek yaşam uygulamaları dikkate alınarak hazırlanmıştır. Kılavuzda sunulan etkinlikler, genişletilmiş ve derinlemesine bir öğrenme deneyimi sağlamak amacıyla çeşitli öğretim yöntemleriyle zenginleştirilmiştir. Etkinlikler, görsel materyallerle desteklenmiş ve birden fazla duyuya hitap edecek şekilde tasarlanmıştır. Bu yöntemler, öğrencilerin ilgisini çekmek ve öğrenilen bilgilerin kalıcılığını artırmak amacıyla kullanılmıştır. Ayrıca öğrencilerin aktif katılımını sağlamak ve öğrenme süreçlerini daha etkili hâle getirmek için özel olarak geliştirilmiştir.

Öğretim programlarının uygulamaya ilişkin esaslar bölümünde belirtildiği üzere farklılaştırma kapsamındaki tüm uygulamalar; öğrencilerin ilgi, ihtiyaç ve istekleri göz önünde bulundurularak öğretmenler tarafından planlanır ve uygulanır. Tasarlanan etkinlikler, öğrenme süreçlerini planlamak üzere örnek teşkil edebilecek nitelikte olup; öğrenci ilgi, ihtiyaç ve beklentileri doğrultusunda belirli kısımları seçilerek ve öğrenci seviyesi göz önünde bulundurularak içerik ve verilen süre bağlamında değiştirilerek kullanılabilir. Farklılaştırma kapsamında Felsefe Dersi Öğretim Programı’nın zenginleştirme bölümünde yer alan öneri niteliğindeki uygulamalardan “*” ile işaretlenenlerin sosyal bilimler liselerinde uygulanması zorunludur. Zorunlu olan zenginleştirme uygulamalarına yıllık planlarda yer verilmelidir.

Bu etkinlik kılavuzu, öğretmenler için bir etkinlik havuzu oluşturacak nitelikte tasarlanmıştır. Öğrencilerin ilgi ve yeteneklerine göre hazırlanmış etkinliklerle onların potansiyellerini en üst düzeye çıkarmalarını ve anlamlı ürünler ortaya koymalarını desteklemektedir. Kılavuzdaki içerikler, öğrencilerin bilgi ve becerilerini en yüksek seviyeye çıkarmayı hedeflerken ileri düzey kavramlar ve karmaşık düşünce yapıları üzerinde yoğunlaşmaktadır. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli’nin hedefleri doğrultusunda hazırlanan etkinlikler, öğrencilere nitelikli bir öğrenme deneyimi sunmayı hedeflemektedir.

Kitabın Tanıtımı

Kitap ünitelerden oluşur. Her ünite başında ünite kapak sayfası yer alır. Ünite kapaklarında o ünitenin adı ve numarası bulunur. Kılavuzda yer alan etkinlikler, adım adım uygulanacak şekilde bölümlere ayrılır.

Ünite numarası

Ünite adı

3. ETKİNLİK ADI

Tarihte Kadın Filozoflar

Etkinliğin grup hâlinde, bireysel ya da rehberli hâlde yapıldığını gösterir.

3. ETKİNLİK ADI

Tarihte Kadın Filozoflar

Fen liselerinde/sosyal bilimler liselerinde zorunlu olarak yaptırılacak etkinlikleri gösterir.

Etkinliğin Amacı

Öğrencilerin farklı medeniyetlerdeki kadın filozofların felsefeye katkısını değerlendirebilmelerini sağlamak.

Etkinlik sonunda öğrencinin hangi beceriyi kazanacağını gösterir.

Zenginleştirme Uygulaması

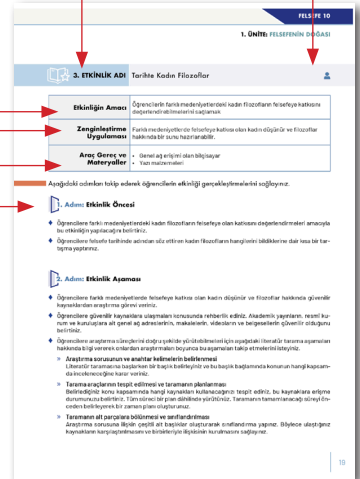
Farklı medeniyetlerde felsefeye katkısı olan kadın düşünür ve filozoflar hakkında bir sunu hazırlanabilir.

Programın zenginleştirme bölümünde verilen etkinliğin kapsamını gösterir.

Araç Gereç ve Materyaller

- Genel ağ erişimi olan bilgisayar
- Yazı malzemeleri

Etkinliğin gerçekleştirilmesi için gereken ve kullanılabilecek araç gereç, eğitim ortamları ve materyalleri gösterir.

1. Adım: Etkinlik Öncesi

2. Adım: Etkinlik Aşaması

3. Adım: Değerlendirme

Etkinlikler, adım adım uygulanacak şekilde bölümlere ayrılır.

Kitabın dijital kopyalarında “İçindekiler” sayfasındaki başlıklar üzerine tıklayarak ilgili sayfalara ulaşabilirsiniz.

İçindekiler

1. ÜNİTE

FELSEFENİN DOĞASI

13

1. Etkinlik: Felsefe Üzerine Felsefe Yapılabilir mi?	14
2. Etkinlik: Türkülerde Felsefe	16
3. Etkinlik: Tarihte Kadın Filozoflar	19

2. ÜNİTE

FELSEFE, MANTIK VE ARGÜMANTASYON

23

1. Etkinlik: Mantık Türleri	24
2. Etkinlik: Ludwig Wittgenstein ve “Dil Oyunu”	27
3. Etkinlik: Bilimde Akıl Yürütme	32
4. Etkinlik: Argüman Diyagramı Oluşturma	38
5. Etkinlik: “Schrödinger’in Kedisi” ve Argümanları	44

3. ÜNİTE

VARLIK FELSEFESİ

49

1. Etkinlik: Varlık Nedir?	50
2. Etkinlik: İbni Sina’nın “Uçan Adam” ile Descartes’ın “Cogito”sunu Karşılaştırma	55
3. Etkinlik: Yarasa Olmak Nasıl Bir Şeydir?	62

4. ÜNİTE

BİLGİ FELSEFESİ

69

1. Etkinlik: Bilgi Türleri	70
2. Etkinlik: Gazali’nin Descartes’a Etkisi	73
3. Etkinlik: David Hume’da Duyular ve Akıl İlişkisi	76

5. ÜNİTE

AHLAK FELSEFESİ

81

1. Etkinlik: Gyges’in Yüzüğü Sende Olursa	82
2. Etkinlik: Yapay Zekânın Eylemleri	86
3. Etkinlik: Günümüz Toplumlari Ne Kadar Ölçülü?	93

6. ESTETİK VE SANAT FELSEFESİ

99

1. Etkinlik: Güzelliğin Dört Temeli: Simetri, Altın Oran, Ahenk ve Zıtlık	100
2. Etkinlik: Arthur Danto'nun Sanat Anlayışı	107
3. Etkinlik: Sanat Nedir?	113

7. SİYASET FELSEFESİ

117

1. Etkinlik: Adil Bir Dünya	118
2. Etkinlik: Robotların Siyasal Dünyası	123
3. Etkinlik: Gözetim Toplumu	126

8. DİN FELSEFESİ

133

1. Etkinlik: Evrendeki Nedensellik ve Mucize	134
2. Etkinlik: Tanrı-İyi İlişkisi	142
3. Etkinlik: Ayna Metaforu/Tanrı-Âlem İlişkisi	149

9. BİLİM FELSEFESİ

157

1. Etkinlik: Sosyal Bilimlerde Hermeneutik Yöntem	158
2. Etkinlik: Sosyal Bilimlerde Determinizm	162
3. Etkinlik: Bilim ve Bilim Olmayan	166
4. Etkinlik: İnsanın Biyolojik ve Kültürel Boyutları	172

Kaynakça	175
Görsel, Genel Ağ ve E-İçerik Kaynakçası Karekodu	175
Türkiye'nin Mülki İdari Bölümleri ile Kara ve Deniz Komşuları Haritası	176
Türk Dünyası Haritası	177

1. ÜNİTE

FELSEFENİN DOĞASI

Ünite karekodu

1. ÜNİTE: FELSEFENİN DOĞASI

1. ETKİNLİK ADI

Felsefe Üzerine Felsefe Yapılabilir mi?

Etkinliğin Amacı	Öğrencilerin felsefenin ne olduğunu ve özelliklerini değerlendirebilmelerini sağlamak
Zenginleştirme Uygulaması	"Felsefe üzerine felsefe yapılabilir mi?" sorusu üzerine görüş geliştirilebilir.
Araç Gereç ve Materyaller	5 adet A4 kâğıdı ya da 5 adet fon kartonu - Yazı malzemeleri

Aşağıdaki adımları takip ederek öğrencilerin etkinliği gerçekleştirmelerini sağlayınız.

1. Adım: Etkinlik Öncesi

- ◆ Öğrencilere felsefenin ne olduğunu ve özelliklerini değerlendirmeleri amacıyla bu etkinliğin yapılacağını belirtiniz.
- ◆ Öğrencilere felsefi bilginin özellikleriyle ilgili kısa bir hatırlatma yapınız.
- ◆ Bu etkinlikte kullanılacak "görüş geliştirme tekniği"nin ne olduğu ve nasıl gerçekleştirileceği hakkında öğrencilere bilgi veriniz.

2. Adım: Etkinlik Aşaması

- ◆ Görüş geliştirme tekniğini uygulamak için "Felsefe üzerine felsefe yapılabilir mi?" sorusunu tahtaya yazınız ya da etkileşimli tahtada gösteriniz. Öğrencilerden bu soru üzerine düşüncelerini isteyiniz.
- ◆ "Kesinlikle Katılıyorum", "Katılıyorum", "Fikrim Yok", "Katılmıyorum", "Kesinlikle Katılmıyorum" şeklinde beş karton kâğıt hazırlayarak karton kâğıtları sınıfta farklı noktalara yerleştiriniz. Öğrencilerden görüşlerini yansıtan ifadenin yazılı olduğu kartonun yanına gitmelerini isteyiniz.
- ◆ Öğrencilerden savundukları görüşün gerekçesini açıklamalarını isteyiniz.
- ◆ Öğrencilere tartışma sırasında isterlerse görüşlerini değiştirebileceklerini ve yeni düşünceleri benimseyebileceklerini söyleyiniz. Görüşünü değiştiren öğrencilerin, yeni düşüncelerini yansıtan alana geçmesini isteyiniz. Öğrencilerden görüşünü değiştirmesinin nedenini açıklamasını isteyiniz.
- ◆ Tüm öğrencilerin yeni veya farklı görüşler dile getirmedikten emin olduktan sonra tartışmayı sonlandırınız.
- ◆ Öğrencilerin, etkinlik sürecinde geliştirdikleri görüşü ifade edecekleri, bu görüşü savunma gerekçelerini ortaya koyacakları ve öz değerlendirme yapacakları bir yansıtma yazısı yazmalarını sağlayınız.
- ◆ Öğrencilerden yazdıkları yansıtma yazılarını sırayla paylaşmalarını isteyiniz.
- ◆ Yansıtma yazısından elde ettiğiniz verileri, etkinliği gerçekleştiren öğrencilerle paylaşarak öğrencilere dönüt veriniz.

3. Adım: Değerlendirme

- ◆ Ek-1'de yer alan "Kontrol Listesi"ni çoğaltarak öğrencilerin çalışmalarını değerlendirmek için kullanınız.

1. ÜNİTE: FELSEFENİN DOĞASI

EK-1

! Aşağıdaki "Kontrol Listesi", "Felsefe Üzerine Felsefe Yapılabilir mi?" adlı etkinliği gerçekleştiren her bir öğrencinin değerlendirilmesine yöneliktir. İlgili alanlara onaylama işareti (✓) koyarak değerlendirmenizi yapınız.

KONTROL LİSTESİ			
Adı-Soyadı:			
Sınıfı-Numarası:			
	Değerlendirme Ölçütleri	Evet	Hayır
1.	Konu ile ilgili görüş geliştirdi.		
2.	Konuyla ilgili kendi görüşünü gerekçeleriyle açıkladı.		
3.	Tartışmada arkadaşlarını nezaketle dinledi.		
4.	Kendisinden farklı düşünenlere saygılı yaklaştı.		
5.	Zamanı başarılı bir şekilde yönetti.		
6.	Etkinlik sürecine aktif katılım sağladı.		
7.	Yansıtma yazısı yazdı.		
8.	Yansıtma yazısını sınıf arkadaşlarıyla paylaştı.		
Öğretmen Notları:			
Not: Değerlendirme sonunda öğrenciden "Hayır"la işaretlenen bölümleri bir kez daha gözden geçirmesini ve eksiklerini tamamlamasını isteyiniz.			

1. ÜNİTE: FELSEFENİN DOĞASI

2. ETKİNLİK ADI Türkülerde Felsefe

Etkinliğin Amacı	Öğrencilerin felsefenin farklı alanlarla ilişkisini değerlendirebilmelerini sağlamak
Zenginleştirme Uygulaması	Âşık Veysel ve Neşet Ertaş türkülerindeki felsefi ifadeler araştırılarak felsefenin diğer alanlarla ilişkisi incelenebilir.
Araç Gereç ve Materyaller	- Genel ağ erişimi olan bilgisayar - Yazı malzemeleri

Aşağıdaki adımları takip ederek öğrencilerin etkinliği gerçekleştirmelerini sağlayınız.

1. Adım: Etkinlik Öncesi

- ♦ Öğrencilere felsefenin farklı alanlarla ilişkisini değerlendirmeleri amacıyla bu etkinliğin yapılacağını belirtiniz.
- ♦ Ek-1'deki "Bilgi Notu"nu çoğaltıp öğrencilere dağıtınız. Öğrencilerin "Bilgi Notu"nu okuyarak türkülerde yer alan felsefi kavramların neler olabileceği ile ilgili bilgi edinmesini sağlayınız.

2. Adım: Etkinlik Aşaması

- ♦ Öğrencilere Âşık Veysel ve Neşet Ertaş'ın türkülerindeki felsefi kavramları güvenilir kaynaklardan araştırma görevi veriniz.
- ♦ Öğrencilere güvenilir kaynaklara ulaşmaları konusunda rehberlik ediniz. Akademik yayınların, resmî kurum ve kuruluşlara ait genel ağ adreslerinin, makalelerin, videoların ve belgesellerin güvenilir olduğunu belirtiniz.
- ♦ Her öğrencinin, Âşık Veysel ve Neşet Ertaş'ın türkülerindeki felsefi kavramlarla ilgili araştırma sonucunda ulaştığı bilgilerle aşağıda verilenleri içeren bir rapor hazırlamalarını sağlayınız.
 - » Başlık
 - » İçindekiler
 - » Özet
 - » Açıklama
 - » Sonuç
 - » Kaynaklar
- ♦ Her öğrencinin araştırma raporlarını sınıfa sunmalarını sağlayınız.
- ♦ Öğrencilerin konu hakkındaki bilgilerini derinleştirmek için onları konuyla ilgili ulaştıkları bilgileri kullanarak felsefenin diğer alanlarla ilişkisini tartışmaya teşvik ediniz.

3. Adım: Değerlendirme

- ♦ Ek-2'de yer alan "Kontrol Listesi"ni çoğaltarak öğrencilerin çalışmalarını değerlendirmek için kullanınız.

EK-1

BİLGİ NOTU**Türkülerdeki Derin Anlamlar: Âşık Veysel ve Neşet Ertaş'ın Felsefi Dünyası**

Türk halk müziği, Anadolu'da yaşayan insanların duygu ve düşüncelerini yansıtan köklü bir kültürel mirastır. Bu müzik türü; aşk, doğa, ölüm, kader gibi evrensel temaları işlerken derin felsefi anlamlar da barındırır. Türküler, sadece birer müzikal eser değil aynı zamanda bireylerin içsel dünyasını ve toplumun ortak değerlerini anlatan güçlü birer ifade aracıdır.

Bu kadim müziğin iki büyük ustası Âşık Veysel ve Neşet Ertaş, eserleriyle sadece duygularımıza tercüman olmakla kalmaz; aynı zamanda yaşamın, ölümün, doğanın ve insanın derin anlamlarını da ustalıkla işlerler. Âşık Veysel için toprak, sadece üzerinde yürüdüğümüz bir zemin değil aynı zamanda derin bir anlam taşıyan bir varlıktır. Toprak; doğanın döngüsünü, yaşamın başlangıcını ve sonunu simgeler. Bu yönüyle insan hayatının temel bir parçası olarak görülür. Veysel'in toprakla kurduğu ilişki, onun doğaya ve insana dair düşüncelerinde güçlü bir yer tutar. Bu da onun, doğayla uyum içinde yaşama, insanın doğadaki yerini anlama, ekolojik farkındalık gibi konularda derin bir bakışa sahip olduğunu gösterir.

Âşık Veysel'in yüreğinden süzülen "Benim sadık yârim kara topraktır." dizesi, insan ile toprak arasındaki o kadim ve kopmaz bağı, toprağın hem hayatın kaynağı hem de nihai vatanı oluşunu çarpıcı bir şekilde resmeder. Ölümün kaçınılmazlığı, Veysel'in dizelerinde yankı bulur.

"Var mıdır dünyaya gelip de kalan
Ölümü dünyada hakikat gördüm"

Bu mısralar, ölümün evrenselliğini ve dünya hayatının geçiciliğini gözler önüne serer. Neşet Ertaş ise hayatı bir yolculuk metaforuyla anlatır.

"Hep yolcuyuz böyle gelir gideriz
Dünya senin vatanın mı yurdun mu?"

Ertaş, bu dünyada sadece birer misafir olduğumuzu hatırlatırken cehaletin karanlığına ve hakikatin aydınlığına vurgu yapar.

"İnsanlar kendini bilebilseydi
Dünyada haksızlık kavga olmazdı"

Bu dizeler, bireysel farkındalığın toplumsal huzurun anahtarı olabileceğine dair derin bir felsefi içgörü sunar. Neşet Ertaş'ın türkülerindeki cehalet eleştirisi, bilgi sorunu olmanın yanı sıra toplumsal huzursuzluğun ve adaletsizliklerin temel kaynağı olarak sunulur. Bu eleştiri, bilgiye ulaşımın ve doğru bilginin toplumsal refah üzerindeki kritik rolüne dikkat çeker.

Âşık Veysel ve Neşet Ertaş'ın eserlerindeki bu derinlikli kavramlar, Türk halk müziğini sadece bir sanat formu olmaktan çıkarıp üzerine düşünmeye değer bir felsefi düşünce sistemi hâline getirir. Bu sayede halk müziği hem duygulara hitap eden bir anlatım biçimi hem de insanı, doğayı ve yaşamı sorgulatan bir düşünsel alan sunar.

1. ÜNİTE: FELSEFENİN DOĞASI

EK-2

! Aşağıdaki “Kontrol Listesi”, “Türkülerde Felsefe” adlı etkinliği gerçekleştiren her bir öğrencinin değerlendirilmesine yöneliktir. İlgili alanlara onaylama işareti (✓) koyarak değerlendirmenizi yapınız.

KONTROL LİSTESİ				
Adı-Soyadı:				
Sınıfı-Numarası:				
Değerlendirme Ölçütleri			Evet	Hayır
1.	Bir çalışma planı hazırlayarak bu plana bağlı kaldı.			
2.	Güvenilir kaynaklar kullanarak araştırma yaptı.			
3.	Araştırma yaparken akademik veri tabanlarından yararlandı.			
4.	Âşık Veysel ve Neşet Ertaş'ın türkülerindeki felsefi kavramlarla ilgili doğru bilgilere ulaştı.			
5.	Elde ettiği verileri kullanarak bir rapor hazırladı.			
6.	Raporunu sınıfta sundu.			
7.	Zamanı başarılı bir şekilde yönetti.			
8.	Sunum yaparken dili etkin ve düzgün kullandı.			
Öğretmen Notları:				
<i>Not: Değerlendirme sonunda öğrenciden “Hayır”la işaretlenen bölümleri bir kez daha gözden geçirmesini ve eksiklerini tamamlamasını isteyiniz.</i>				

1. ÜNİTE: FELSEFENİN DOĞASI

3. ETKİNLİK ADI

Tarihte Kadın Filozoflar

Etkinliğin Amacı	Öğrencilerin farklı medeniyetlerdeki kadın filozofların felsefeye katkısını değerlendirebilmelerini sağlamak
Zenginleştirme Uygulaması	Farklı medeniyetlerde felsefeye katkısı olan kadın düşünür ve filozoflar hakkında bir sunu hazırlanabilir.
Araç Gereç ve Materyaller	- Genel ağ erişimi olan bilgisayar - Yazı malzemeleri

Aşağıdaki adımları takip ederek öğrencilerin etkinliği gerçekleştirmelerini sağlayınız.

1. Adım: Etkinlik Öncesi

- ◆ Öğrencilere farklı medeniyetlerdeki kadın filozofların felsefeye olan katkısını değerlendirmeleri amacıyla bu etkinliğin yapılacağını belirtiniz.
- ◆ Öğrencilere felsefe tarihinde adından söz ettiren kadın filozofların hangilerini bildiklerine dair kısa bir tartışma yaptırınız.

2. Adım: Etkinlik Aşaması

- ◆ Öğrencilere farklı medeniyetlerde felsefeye katkısı olan kadın düşünür ve filozoflar hakkında güvenilir kaynaklardan araştırma görevi veriniz.
- ◆ Öğrencilere güvenilir kaynaklara ulaşmaları konusunda rehberlik ediniz. Akademik yayınların, resmi kurum ve kuruluşlara ait genel ağ adreslerinin, makalelerin, videoların ve belgesellerin güvenilir olduğunu belirtiniz.
- ◆ Öğrencilere araştırma süreçlerini doğru şekilde yürütebilmeleri için aşağıdaki literatür tarama aşamaları hakkında bilgi vererek onlardan araştırmaları boyunca bu aşamaları takip etmelerini isteyiniz.
 - » **Araştırma sorusunun ve anahtar kelimelerin belirlenmesi**
Literatür taramasına başlarken bir başlık belirleyiniz ve bu başlık bağlamında konunun hangi kapsamda inceleneceğine karar veriniz.
 - » **Tarama araçlarının tespit edilmesi ve taramanın planlanması**
Belirlediğiniz konu kapsamında hangi kaynakları kullanacağınızı tespit ediniz, bu kaynaklara erişme durumunuzu belirtiniz. Tüm süreci bir plan dâhilinde yürütünüz. Taramanın tamamlanacağı süreyi önceden belirleyerek bir zaman planı oluşturunuz.
 - » **Taramanın alt parçalara bölünmesi ve sınıflandırılması**
Araştırma sorusuna ilişkin çeşitli alt başlıklar oluşturarak sınıflandırma yapınız. Böylece ulaştığınız kaynakların karşılaştırılmasını ve birbirleriyle ilişkisinin kurulmasını sağlayınız.

1. ÜNİTE: FELSEFENİN DOĞASI

» Literatür taramasının sonuçlandırılması

Tamamlanan taramaya bir sonuç bölümü yazınız. Bu sonuç bölümünde araştırma sorusuna ilişkin kaynakların bilgilerine yer veriniz ve bu kaynakları eleştirel ve analitik bir yaklaşımla değerlendiriniz.

- ◆ Öğrencilerden araştırmalarını tamamladıklarında aşağıdaki sorulara verdikleri cevapları içeren bir rapor isteyiniz.

Tartışma Soruları

- Farklı dönemlerde öne çıkan kadın filozoflar kimlerdir?
- Kadın filozoflar, hangi konuları veya sorunları ele almışlardır?
- Kadın filozofların ele aldıkları konu veya sorunla ilgili felsefi görüşleri nelerdir?
- Kadın filozofların felsefeye katkıları nelerdir?
- Kadın filozoflar, felsefe yaparken hangi kişisel ve toplumsal engellerle karşılaşmışlardır?

- ◆ Her öğrencinin araştırma raporlarını sınıfa sunmalarını sağlayınız.
- ◆ Öğrencilerin konu hakkındaki bilgilerini derinleştirmek için onları konuyla ilgili ulaştıkları bilgileri kullanarak farklı medeniyetlerdeki kadın filozofların felsefeye katkısını tartışmaya teşvik ediniz.

3. Adım: Değerlendirme

- ◆ Ek-1'de yer alan "Öğrenci Gözlem Formu"nu çoğaltarak öğrencilerin çalışmalarını değerlendirmek için kullanınız.

EK-1

ÖĞRENCİ GÖZLEM FORMU

Adı-Soyadı:

Sınıfı-Numarası:

1. Genel Katılım ve Motivasyon

Öğrencinin etkinliğe olan ilgisi nasıldı?

- ☐ Çok yüksek
- ☐ Yüksek
- ☐ Orta
- ☐ Düşük

2. Araştırma Süreci Değerlendirmesi

Araştırma sorularını doğru şekilde anladı mı?

- ☐ Çok iyi anladı.
- ☐ Kısmen anladı.
- ☐ Anlamakta zorlandı.

Araştırma sürecindeki kaynak seçimi nasıldı?

- ☐ Güvenilir ve ilgili kaynaklar seçti.
- ☐ Kısmen doğru kaynaklar seçti.
- ☐ Uygun olmayan kaynaklar tercih etti.

3. Rapor Hazırlama ve İletişim Becerileri

Raporun içeriği nasıldı?

- ☐ Konuyla tamamen ilgili ve kapsamlıydı.
- ☐ Kısmen ilgiliydi.
- ☐ Yetersiz veya konuyla alakasızdı.

Raporu paylaşma sırasında kullanılan görseller veya ek materyaller nasıldı?

- ☐ Etkili ve destekleyiciydi.
- ☐ Kısmen etkili ve destekleyiciydi.
- ☐ Yetersiz veya hiç kullanılmadı.

İletişim becerileri (ses tonu, netlik, dinleyici ile etkileşim) nasıldı?

- ☐ Çok başarılıydı.
- ☐ Orta düzeydeydi.
- ☐ Geliştirilmesi gerekiyor.

1. ÜNİTE: FELSEFENİN DOĞASI

Öğrencinin zorlandığı alanlar:

Öğrencinin en çok keyif aldığı alanlar:

Etkinliğin öğrencinin gelişimine katkıları:

4. Genel Değerlendirme ve Tavsiyeler

Öğrencinin genel performansı ve öğretmenin öğrencilere yönelik önerileri:

2.ÜNİTE

FELSEFE, MANTIK VE ARGÜMANTASYON

Ünite karekodu

2. ÜNİTE: FELSEFE, MANTIK VE ARGÜMANTASYON

1. ETKİNLİK ADI

Mantık Türleri

Etkinliğin Amacı	Öğrencilerin düşünme ve akıl yürütmede kullanılan temel mantık kavramlarının farklı mantık türlerindeki kullanımını değerlendirebilmelerini sağlamak
Zenginleştirme Uygulaması	Çok değerli mantık, deontik mantık ve bulanık mantığın temel kavramları araştırılarak düşünme ve akıl yürütmede kullanılan temel mantık kavramları ile karşılaştırılabilir.
Araç Gereç ve Materyaller	• Çalışma kâğıdı • Genel ağ erişimi olan bilgisayar • Yazı malzemeleri

Aşağıdaki adımları takip ederek öğrencilerin etkinliği gerçekleştirmelerini sağlayınız.

1. Adım: Etkinlik Öncesi

- ♦ Öğrencilere düşünme ve akıl yürütmede kullanılan temel mantık kavramlarının farklı mantık türlerindeki kullanımını değerlendirmeleri amacıyla bu etkinliğin yapılacağını belirtiniz.
- ♦ Öğrencilere düşünme ve akıl yürütmede kullanılan temel kavramlara ait bilgilerini hatırlatınız.

2. Adım: Etkinlik Aşaması

- ♦ Öğrencilere çok değerli mantık, deontik mantık ve bulanık mantığın kavramlarını güvenilir kaynaklardan araştırma görevi veriniz.
- ♦ Öğrencilere araştırma yaparken aşağıdaki özellikleri göz önünde bulundurmaları gerektiğini ifade ediniz.
 - » Temel Kavramlar
 - » Öne Çıkan Özellikler
 - » Kullanım Alanları
 - » Tarihsel Gelişim
- ♦ Öğrencilere güvenilir kaynaklara ulaşmaları konusunda rehberlik ediniz. Akademik yayınların, resmî kurum ve kuruluşlara ait genel ağ adreslerinin, makalelerin, videoların ve belgesellerin güvenilir olduğunu belirtiniz.
- ♦ Ek-1'deki "Çalışma Kâğıdı"nı çoğaltıp öğrencilere dağıtınız ve öğrencilerin araştırma sonuçlarını mantığın temel kavramlarıyla karşılaştırmalarını sağlayınız.

3. Adım: Değerlendirme

- ♦ Ek-2'de yer alan "Kontrol Listesi"ni çoğaltarak öğrencilerin çalışmalarını değerlendirmek için kullanınız.

2. ÜNİTE: FELSEFE, MANTIK VE ARGÜMANTASYON

EK-1

ÇALIŞMA KÂĞIDI

Aşağıdaki işlem basamaklarını takip ederek çalışmayı tamamlayınız.

- Klasik mantık, çok değerli mantık, deontik mantık ve bulanık mantığı tabloda verilen başlıklar üzerinden karşılaştırarak tabloyu doldurunuz.

Kriter	Klasik Mantık	Çok Değerli Mantık	Deontik Mantık	Bulanık Mantık
Temel Kavramlar				
Öne Çıkan Özellikler				
Kullanım Alanları				
Tarihsel Gelişim				

- Doldurduğunuz tabloyu arkadaşlarınızla paylaşınız.
- Paylaşılan tablolardaki farklılıkların nedenleri üzerine aşağıdaki tartışma soruları çerçevesinde bir tartışma gerçekleştiriniz.

Tartışma Soruları

- Neden farklı mantık türleri geliştirilmiştir?
- Günümüz teknolojisinde ve bilimsel araştırmalarda en etkili olan mantık türü hangisidir? Düşüncenizi gerekçeleriyle açıklayınız.
- Günlük yaşamınızda en sık başvurduğunuz mantık türü hangisidir? Buna örnekler veriniz.

- Tartışma sonrası tablonuzu tekrar gözden geçirip tabloya son şeklini veriniz.

2. ÜNİTE: FELSEFE, MANTIK VE ARGÜMANTASYON

EK-2

! Aşağıdaki “Kontrol Listesi”, “Mantık Türleri” adlı etkinliği gerçekleştiren her bir öğrencinin değerlendirilmesine yöneliktir. İlgili alanlara onaylama işareti (✓) koyarak değerlendirmenizi yapınız.

KONTROL LİSTESİ			
Adı-Soyadı:			
Sınıfı-Numarası:			
Değerlendirme Ölçütleri		Evet	Hayır
1.	Bir çalışma planı hazırlayarak bu plana bağlı kaldı.		
2.	Güvenilir kaynaklar kullanarak araştırma yaptı.		
3.	Araştırma yaparken akademik veri tabanlarından yararlandı.		
4.	Mantık türleriyle ilgili doğru bilgilere ulaştı.		
5.	Karşılaştırma tablosunu doğru ve eksiksiz şekilde doldurdu.		
6.	Her mantık türünü net ve doğru şekilde tanımladı.		
7.	Her mantık türünün öne çıkan özelliklerini tam olarak açıkladı.		
8.	Her mantık türünün kullanım alanlarını doğru ve detaylı bir şekilde açıkladı.		
9.	Klasik mantığın sınırlarını net ve detaylı bir şekilde tartıştı.		
10.	Günlük yaşamda kullanılan mantık türlerini net ve detaylı bir şekilde açıkladı.		
Öğretmen Notları:			
Not: Değerlendirme sonunda öğrenciden “Hayır”la işaretlenen bölümleri bir kez daha gözden geçirmesini ve eksiklerini tamamlamasını isteyiniz.			

2. ÜNİTE: FELSEFE, MANTIK VE ARGÜMANTASYON

2. ETKİNLİK ADI

Ludwig Wittgenstein ve “Dil Oyunu”

Etkinliğin Amacı	Öğrencilerin Ludwig Wittgenstein’in (Ludviah Vitgenştayn) “dil oyunu” düşüncesini değerlendirebilmelerini sağlamak
Zenginleştirme Uygulaması	L. Wittgenstein’in “dil oyunu” düşüncesi ile ilgili araştırma yapılabilir.
Araç Gereç ve Materyaller	- Felsefe kitapları - Genel ağ erişimi olan bilgisayar - Yazı malzemeleri

Aşağıdaki adımları takip ederek öğrencilerin etkinliği gerçekleştirmelerini sağlayınız.

1. Adım: Etkinlik Öncesi

- ◆ Öğrencilere L. Wittgenstein’in “dil oyunu” düşüncesini değerlendirmeleri amacıyla bu etkinliğin yapılacağını belirtiniz.
- ◆ Öğrencilere aşağıdaki “Bilgi Notu”nu okuyarak L. Wittgenstein’in “dil oyunu” düşüncesi hakkında bilgi veriniz.

BİLGİ NOTU

Araştırma Konusunun Önemi ve Araştırmanın Katkıları

L. Wittgenstein, 20. yüzyılın en etkili filozoflarından biridir. Geliştirdiği dil oyunları kavramı, dilin işleyişini ve anlamın nasıl oluştuğunu açıklamaya yardımcı olur. Onun fikirleri, dilin yapısını ve anlamını daha iyi kavramamıza katkı sağlar.

L. Wittgenstein’a göre dilin anlamı, kullanımına bağlıdır. Dil oyunları, dilin sosyal ve kültürel bağlamlardaki işleyişini açıklar. Bu araştırma, dilin sadece sözcüklerden ibaret olmadığını ve aynı zamanda bir etkileşim aracı olduğunu anlamamızı sağlar.

L. Wittgenstein’in eserlerini ve düşüncelerini inceleyerek dilin felsefi temellerini daha iyi anlayabilirsiniz.

Dil oyunları karmaşık görünse de aslında düşündürücü ve eğlencelidir. Dilin işleyişini ve hayatımızdaki rolünü kavramak, size yeni bir bakış açısı kazandırır.

Bu araştırma, eleştirel düşünme becerilerinizi geliştirir ve dil konusundaki farklı yaklaşımları değerlendirmenize böylece sorgulayıcı ve analitik düşünmenize yardımcı olur. Aynı zamanda güvenilir kaynakları bulmak, bilgiyi analiz etmek, düzenlemek gibi akademik becerilerinizi de güçlendirir.

Araştırma sonuçlarınızı etkili bir şekilde sunmak, iletişim yeteneklerinizi geliştirmenize katkı sağlar. Bu süreci tamamlamak, size özgüven kazandırır ve başarı duygusu yaşatır.

Bu araştırma sürecinde edineceğiniz her yeni bilgi, sizi daha donanımlı ve bilgili bir birey hâline getirir. Unutmayın! Her büyük keşif, küçük bir adımla başlar; bu araştırma da sizin için o önemli adımlardan biri olabilir.

2. ÜNİTE: FELSEFE, MANTIK VE ARGÜMANTASYON

2. Adım: Etkinlik Aşaması

- ◆ Öğrencilerden 4-6 kişilik gruplar oluşturmalarını isteyiniz. Her grup için bir grup sözcüsü belirlemelerini sağlayınız.
- ◆ Öğrencilere L. Wittgenstein'in "dil oyunu" düşüncesini güvenilir kaynaklardan araştırma görevi veriniz.
- ◆ Öğrencilere güvenilir kaynaklara ulaşmaları konusunda rehberlik ediniz. Akademik yayınların, resmî kurum ve kuruluşlara ait genel ağ adreslerinin, makalelerin, videoların ve belgesellerin güvenilir olduğunu belirtiniz.
- ◆ Öğrencilere aşağıdaki kitaplardan yararlanabileceklerini belirtiniz.

- Ludwig Wittgenstein, "Tractatus Logico-Philosophicus" (Traktatus Lojiko Pilozsopikus)
- Ludwig Wittgenstein, "Felsefi Soruşturmalar"

- ◆ Öğrencilere araştırma süreçlerini doğru şekilde yürütebilmeleri için aşağıdaki literatür tarama aşamaları hakkında bilgi vererek onlardan araştırmaları boyunca bu aşamaları takip etmelerini isteyiniz.
 - » **Araştırma sorusunun ve anahtar kelimelerin belirlenmesi**
Literatür taramasına başlarken bir başlık belirleyiniz ve bu başlık bağlamında konunun hangi kapsamda inceleneceğine karar veriniz.
 - » **Tarama araçlarının tespit edilmesi ve taramanın planlanması**
Belirlediğiniz konu kapsamında hangi kaynakları kullanacağınızı tespit ediniz, bu kaynaklara erişme durumunuzu belirtiniz. Tüm süreci bir plan dâhilinde yürütünüz. Taramanın tamamlanacağı süreyi önceden belirleyerek bir zaman planı oluşturunuz.
 - » **Taramanın alt parçalara bölünmesi ve sınıflandırılması**
Araştırma sorusuna ilişkin çeşitli alt başlıklar oluşturarak sınıflandırma yapınız. Böylece ulaştığınız kaynakların karşılaştırılmasını ve birbirleriyle ilişkisinin kurulmasını sağlayınız.
 - » **Literatür taramasının sonuçlandırılması**
Tamamlanan taramaya bir sonuç bölümü yazınız. Bu sonuç bölümünde araştırma sorusuna ilişkin kaynakların bilgilerine yer veriniz ve bu kaynakları eleştirel ve analitik bir yaklaşımla değerlendiriniz.
- ◆ Grupların, L. Wittgenstein'in "dil oyunu" düşüncesi ile ilgili araştırma sonucunda ulaştığı bilgilerle aşağıdaki sorulara verdikleri cevapları içeren bir sunum hazırlamalarını sağlayınız.

Araştırma Soruları

- L. Wittgenstein'in yaşamı ve felsefesi hakkında bilgi veriniz.
- L. Wittgenstein'in geç dönem eserlerinden "Felsefi Soruşturmalar"ın ana temaları nedir?
- "Felsefi Soruşturmalar"da L. Wittgenstein'in savunduğu temel tezler nelerdir?
- L. Wittgenstein, dil ve resim arasındaki ilişkiyi erken ve geç dönem eserlerinde nasıl açıklar?
- L. Wittgenstein'in dil oyunları kavramı, dilin kullanımını nasıl açıklar?
- L. Wittgenstein'in dil oyunları kavramının günlük hayatta karşılaşılan örnekleri nelerdir?

- ◆ Gruplar tamamladıkları araştırmaları sunum hâline getirdikten sonra grup sözcülerinin sunumlarını sınıfta paylaşımlarını sağlayınız.

2. ÜNİTE: FELSEFE, MANTIK VE ARGÜMANTASYON

- ◆ Öğrencilerden sunumda "Araştırma Soruları"nın cevaplarını belirtmelerini isteyiniz.
- ◆ Öğrencilerin, konuyla ilgili görüşlerini ifade edecekleri ve öz değerlendirme yapacakları bir yansıtma yazısı yazmalarını sağlayınız.
- ◆ Öğrencilerden yazdıkları yansıtma yazılarını sınıfta sırasıyla paylaşmalarını isteyiniz.
- ◆ Yansıtma yazısından elde ettiğiniz verileri, etkinliği gerçekleştiren öğrencilerle paylaşarak öğrencilere dönüt veriniz.

3. Adım: Değerlendirme

- ◆ Ek-1'de yer alan "Öğrenci Gözlem Formu"nu çoğaltarak öğrencilerin çalışmalarını değerlendirmek için kullanınız.

2. ÜNİTE: FELSEFE, MANTIK VE ARGÜMANTASYON

EK-1

ÖĞRENCİ GÖZLEM FORMU

Adı-Soyadı:

Sınıfı-Numarası:

1. Genel Katılım ve Motivasyon

Öğrencinin etkinliğe olan ilgisi nasıldı?

- ☐ Çok yüksek
☐ Yüksek
☐ Orta
☐ Düşük

2. Araştırma Süreci Değerlendirmesi

Araştırma sorularını doğru şekilde anladı mı?

- ☐ Çok iyi anladı.
☐ Kısmen anladı.
☐ Anlamakta zorlandı.

Araştırma sürecindeki kaynak seçimi nasıldı?

- ☐ Güvenilir ve ilgili kaynaklar seçti.
☐ Kısmen güvenilir ve ilgili kaynaklar seçti.
☐ Uygun olmayan kaynaklar tercih etti.

Araştırma sırasında iş birliği ve takım çalışması becerilerini kullandı mı?

- ☐ Çok iyi iş birliği yaptı.
☐ Kısmen iş birliği yaptı.
☐ İş birliği yapmadı.

3. Sunum ve İletişim Becerileri

Sunumun içeriği nasıldı?

- ☐ Konuyla tamamen ilgili ve kapsamlıydı.
☐ Konuyla kısmen ilgili ve kapsamlıydı.
☐ Yetersiz veya konuyla alakasızdı.

Sunum sırasında kullanılan görseller veya ek materyaller nasıldı?

- ☐ Etkili ve destekleyiciydi.
☐ Kısmen etkili ve destekleyiciydi.
☐ Yetersiz veya hiç kullanılmadı.

İletişim becerileri (ses tonu, netlik, dinleyici ile etkileşim) nasıldı?

- ☐ Çok başarılıydı.
☐ Orta düzeydeydi
☐ Geliştirilmesi gerekiyor.

4. Yansıtma ve Değerlendirme

Öğrencinin yansıtma yazısı nasıl ele alınıyor?

- ☐ Detaylı ve tutarlıydı.
☐ Kısmen detaylı ve tutarlıydı.
☐ Yüzeysel veya tutarsızdı.

2. ÜNİTE: FELSEFE, MANTIK VE ARGÜMANTASYON

Öğrencinin zorlandığı alanlar:

Öğrencinin en çok keyif aldığı alanlar:

Etkinliğin öğrencinin gelişimine katkıları:

5. Genel Değerlendirme ve Tavsiyeler

Öğrencinin genel performansı ve öğretmenin öğrencilere yönelik önerileri:

2. ÜNİTE: FELSEFE, MANTIK VE ARGÜMANTASYON

3. ETKİNLİK ADI

Bilimde Akıl Yürütme

Etkinliğin Amacı	Öğrencilerin bilimsel hipotezlerin oluşturulma süreçlerinde akıl ilkelerinin ve geri çıkarımın önemini değerlendirebilmelerini sağlamak
Zenginleştirme Uygulaması	Bilimsel hipotezlerin oluşturulma süreci, akıl ilkeleri ve geri çıkarım düşüncesinden hareketle değerlendirilebilir.
Araç Gereç ve Materyaller	• Çalışma kâğıdı • Genel ağ erişimi olan bilgisayar • Yazı malzemeleri

Aşağıdaki adımları takip ederek öğrencilerin etkinliği gerçekleştirmelerini sağlayınız.

1. Adım: Etkinlik Öncesi

- ◆ Öğrencilere bilimsel hipotezlerin oluşturulma süreçlerinde akıl ilkelerinin ve geri çıkarımın önemini değerlendirmeleri amacıyla bu etkinliğin yapılacağını belirtiniz.
- ◆ Öğrencilere akıl ilkeleri ile ilgili bilgilerini hatırlatınız.

2. Adım: Etkinlik Aşaması

- ◆ Ek-1'deki "Bilgi Notu"nu çoğaltıp öğrencilere dağıtınız. Öğrencilerin "Bilgi Notu"nu okuyarak bilimsel araştırmalarda hipotez ve çıkarımlarla ilgili bilgi edinmesini sağlayınız.
- ◆ Ek-2'deki "Çalışma Kâğıdı"nı çoğaltıp öğrencilere dağıtınız ve ilgili kısımların öğrenciler tarafından doldurulmasını sağlayınız.
- ◆ Öğrencilerin hipotezin mantıksal analiz sürecini anlatan bir rapor hazırlamasını isteyiniz.
- ◆ Her öğrencinin raporlarını sınıfta sunmasını sağlayınız.
- ◆ Sunulardaki hipotezleri ve verilen dayanakları mantıksal tutarlılık açısından değerlendiren bir tartışma gerçekleştiriniz.

Not: Tartışma sırasında alternatif hipotezler önerilebilir ve önerilen hipotezler geri çıkarım yöntemiyle yeniden tartışılabilir.

3. Adım: Değerlendirme

- ◆ Ek-3'te yer alan "Kontrol Listesi"ni çoğaltarak öğrencilerin çalışmalarını değerlendirmek için kullanınız.

2. ÜNİTE: FELSEFE, MANTIK VE ARGÜMANTASYON

EK-1

BİLGİ NOTU

Bilimsel Araştırmalarda Hipotez

Bilimsel araştırmalar genel olarak şu aşamalardan oluşur:

- Problemi (konuyu) belirleme
- Gözlem yapma
- Veri toplama
- Hipotez belirleme
- Tahmin ve tespit
- Raporlama

Hipotez, gözlenen bir konu hakkında henüz test edilmemiş ancak doğru olduğu düşünülen bir iddiadır. Bilimsel çalışmalar, hipotezleri test etmeye dayanır; bu nedenle hipotez, araştırmanın yönünü belirler. İyi bir hipotez, araştırmayı düzenlemeye yardımcı olur. Hipotez oluştururken şu noktalara dikkat etmek gerekir:

- Hipotez sınanabilir olmalıdır.
- Belli değişkenler arasındaki ilişkiyi gösterecek şekilde sınırlandırılmalıdır.
- Problem durumu ile ilgili yeterli gözlemden sonra oluşturulmalıdır.
- Bilimsel doğrularla çelişmemelidir.
- Hipotezi oluşturan kavramlar, doğru ve yerinde kullanılmış olmalıdır.
- Hipotez, mümkün olduğunca kısa ve açık olmalıdır.

Çıkarımlar

1860'lı yıllara kadar mantıkçılar, iki tür çıkarımı kabul eder: tümdengelim (zorunlu çıkarım) ve tümevarım (olasılıklı çıkarım). Amerikalı mantıkçı Charles Sanders Peirce (Çarls Sendırs Piyırs), 1867'de bunlara üçüncü bir tür olarak "geri çıkarım"ı (abduction) ekler. Geri çıkarım, mevcut verilerden yola çıkarak en olası ve en mantıklı hipotezi oluşturmayı amaçlayan bir akıl yürütme yöntemidir.

Peirce'a göre geri çıkarım, yalnızca bir akıl yürütme biçimi değil aynı zamanda bilimsel araştırma yöntemidir. Bilimsel araştırmalarda hipotez oluştururken geri çıkarım yöntemi kullanılır. Bir hipotezden yeni sonuçlar çıkarmak için tümdengelim, hipotezi test etmek için ise tümevarım yöntemi uygulanır.

2. ÜNİTE: FELSEFE, MANTIK VE ARGÜMANTASYON

EK-2

ÇALIŞMA KÂĞIDI

Aşağıdaki işlem basamaklarını takip ederek "Çalışma Kâğıdı"nı doldurunuz.

- Aşağıdaki örnek problemlerden birini seçiniz ya da kendiniz bir problem durumu oluşturunuz.

- Büyükşehirlerde hava kirliliği seviyesi artıyor.
- Son yıllarda öğrencilerin okuma alışkanlıkları belirgin ölçüde azaldı.
- Şirketlerde çalışan memnuniyeti azalıyor.

Problem:

- Seçtiğiniz probleme yönelik örnekteki gibi bir hipotez oluşturunuz.

Örnek: Büyükşehirlerde hava kirliliğinin artmasının başlıca nedeni, toplu taşımadan çok bireysel araç kullanımının yaygınlaşmasıdır.

Hipotez:

- Hipotezinizi örneklerdeki gibi akıl ilkeleri ve geri çıkarım açısından değerlendiriniz.

Özdeşlik İlkesi

Özdeşlik ilkesi, bir şeyin kendisiyle aynı olduğunu ifade eder. Hipotezimizde "bireysel araç kullanımı" ve "hava kirliliği artışı" kavramları; açık, tutarlı ve net bir şekilde tanımlanmıştır. Bu kavramlar arasında belirsizlik veya çift anlamlılık bulunmadığından hipotez, özdeşlik ilkesine uygundur.

.....

.....

Çelişmezlik İlkesi

Çelişmezlik ilkesi, bir şeyin aynı anda hem kendisi hem de karşıtı olamayacağını belirtir. Örneğin bir hipotez, bireysel araç kullanımını temel neden olarak kabul edip aynı zamanda bunu reddedemez. Hipotezimizde böyle bir çelişki bulunmadığından hipotez, çelişmezlik ilkesine uygun şekilde ifade edilmiştir.

.....

.....

Üçüncü Hâlin İmkânsızlığı İlkesi

Üçüncü hâlin imkânsızlığı ilkesine göre bir önerme ya doğru ya da yanlıştır, başka bir durum olamaz. Hipotezimize göre "Bireysel araç kullanımı, hava kirliliğinin temel sebebidir." önermesi ya doğru olmalıdır ya da yanlış. Hipotez, bu ilkeye uygun bir şekilde yapılandırılmıştır. Ancak hipotezin doğruluğunu veya yanlışlığını belirlemek için gözlemler ve veriler gereklidir.

.....

.....

2. ÜNİTE: FELSEFE, MANTIK VE ARGÜMANTASYON

Yeter Sebep İlkesi

Bu hipotezin yeter sebep ilkesine uygun olup olmadığını anlayabilmek için gözlemlerle hava kirliliğine sebep olabilecek diğer unsurları da belirlemek gerekir. Örneğin büyük şehirlerde fabrika bacalarının da hava kirliliğine sebep olup olmadığına bakıp hipotezi gözden geçirmek ve yeniden yapılandırmak gerekir.

Geri Çıkarım

En iyi açıklamayı bulmaya yönelik bir çıkarım yöntemi olan geri çıkarım, mevcut gözlemlerden hareketle en olası nedeni belirlemeye çalışır.

→ Gözlem (Belirtiler)

- Hava kirliliği, büyük şehirlerde ciddi şekilde artmaktadır.
- Fosil yakıt kullanımı yaygındır.
- Bireysel araç kullanımı, toplu taşıma kullanımına göre daha yaygındır.

→ Potansiyel Açıklamalar (Nedenler)

- Bireysel araç kullanımı nedeniyle egzoz gazı emisyonlarının artışı
- Endüstriyel tesislerden gelen zararlı gazlar
- İnşaat faaliyetleri ve toz kirliliği

→ Hipotez (En İyi Açıklama)

Bu hipotez, gözlemleri makul bir şekilde açıklar çünkü

- bireysel araç yoğunluğu, büyük şehirlerde genellikle fazladır.
- araçlardan salınan egzoz gazları, hava kirliliğinin temel nedenlerinden biridir.
- bireysel araç kullanımı, toplu taşımanın tercih edilmediği durumlarda doğal bir seçenek hâline gelir.

2. ÜNİTE: FELSEFE, MANTIK VE ARGÜMANTASYON

► Bu çalışmanın hipotez oluşturmaya etkisini anlatan en az 250 kelimelik bir metin yazınız.

2. ÜNİTE: FELSEFE, MANTIK VE ARGÜMANTASYON

EK-3

! Aşağıdaki “Kontrol Listesi”, “Bilimde Akıl Yürütme” adlı etkinliği gerçekleştiren her bir öğrencinin değerlendirilmesine yöneliktir. İlgili alanlara onaylama işareti (✓) koyarak değerlendirmenizi yapınız.

KONTROL LİSTESİ			
Adı-Soyadı:			
Sınıfı-Numarası:			
	Değerlendirme Ölçütleri	Evet	Hayır
1.	“Çalışma Kâğıdı”ndaki problem durumlarından birini seçti veya kendi problem durumunu oluşturdu.		
2.	Belirlenen problem üzerine bir hipotez geliştirdi.		
3.	Geliştirdiği hipotezi özdeşlik ilkesine göre değerlendirdi.		
4.	Geliştirdiği hipotezi çelişmezlik ilkesine göre değerlendirdi.		
5.	Geliştirdiği hipotezi üçüncü hâlin imkânsızlığı ilkesine göre değerlendirdi.		
6.	Geliştirdiği hipotezi yeter sebep ilkesine göre değerlendirdi.		
7.	Geliştirdiği hipotezi geri çıkarım mantığına göre değerlendirdi.		
8.	Hipotezinin mantıksal analiz sürecini içeren detaylı bir rapor hazırladı.		
9.	Raporu sınıfta sundu.		
10.	Tartışma sırasında diğer öğrencilerle birlikte hipotezlerin mantıksal tutarlılığını değerlendirdi.		
11.	Tartışma sırasında alternatif hipotezler önerdi.		
12.	Hipotezleri geri çıkarım yöntemiyle yeniden ele aldı.		
Öğretmen Notları:			
Not: Değerlendirme sonunda öğrenciden “Hayır”la işaretlenen bölümleri bir kez daha gözden geçirmesini ve eksiklerini tamamlamasını isteyiniz.			

2. ÜNİTE: FELSEFE, MANTIK VE ARGÜMANTASYON

4. ETKİNLİK ADI

Argüman Diyagramı Oluşturma

Etkinliğin Amacı	Öğrencilerin argüman geliştirebilmelerini ve bu argümanları gösterdikleri bir argüman diyagramı oluşturabilmelerini sağlamak
Zenginleştirme Uygulaması	Örnek olarak seçilen bir düşünce deneyinin temel argüman yapısı çözümlenerek bir argüman diyagramı oluşturulabilir. Kodlama yeterliliğine sahip olan öğrenciler, diyagramı kod şeklinde ifade ederek kullandığı programda bu kod serisinin çalışması için eksik olan basamakları tespit edip kod sisteminin çalışmasını sağlayabilir.
Araç Gereç ve Materyaller	• Çalışma kâğıdı • Genel ağ erişimi olan bilgisayar • Yazı malzemeleri

Aşağıdaki adımları takip ederek öğrencilerin etkinliği gerçekleştirmelerini sağlayınız.

1. Adım: Etkinlik Öncesi

- ◆ Öğrencilere argüman geliştirmeleri ve bu argümanları gösterdikleri bir argüman diyagramı oluşturmaları amacıyla bu etkinliğin yapılacağını belirtiniz.
- ◆ Okulunuz bilişim teknolojileri öğretmeni ile görüşerek kodlama yeterliliği olan öğrencileri tespit ediniz.
- ◆ Etkinliğin birinci aşamasını tüm öğrenciler, ikinci aşamasını sadece kodlama yeterliliğine sahip öğrenciler gerçekleştirecektir. Bu konuda öğrencileri bilgilendiriniz.

2. Adım: Etkinlik Aşaması

Birinci Aşama

- ◆ Ek-1'deki "Çalışma Kâğıdı"nı çoğaltıp öğrencilere dağıtınız. Öğrencilerin "Deneyim Makinesi" adlı düşünce deneyi, bu düşünce deneyinden hareketle oluşturulmuş argümanlar ve argüman diyagramının oluşturulma süreçleri hakkında bilgilenmelerini sağlayınız.
- ◆ Öğrencilerin, seçtikleri bir veya birden fazla düşünce deneyine ait argüman diyagramı oluşturmalarını sağlayınız.

İkinci Aşama

- ◆ Kodlama yeterliliğine sahip olan öğrencilerin, oluşturdukları diyagramı kod şeklinde ifade etmesini sağlayınız.
- ◆ Bilişim teknolojisi öğretmeni ile iş birliği içerisinde öğrencinin, oluşturduğu kod serisinin çalışması için eksik olan basamakları tespit etmesini ve kod sistemini çalıştırmasını sağlayınız.

3. Adım: Değerlendirme

- ◆ Ek-2'de yer alan "Kontrol Listesi"ni çoğaltarak öğrencilerin çalışmalarını değerlendirmek için kullanınız.

2. ÜNİTE: FELSEFE, MANTIK VE ARGÜMANTASYON

EK-1

ÇALIŞMA KÂĞIDI

Aşağıdaki örnekteki gibi bir çalışma yapmak için örneği inceleyiniz. Daha sonra düşünme deneylerini okuyarak bunlardan birini seçiniz. Seçtiğiniz düşünme deneyinde yer alan argümanı belirleyiniz ve bu argümanı gösteren bir argüman diyagramı oluşturunuz.

Not: İsterseniz bu çalışmayı tüm düşünme deneyleri için de uygulayabilirsiniz.

Örnek

Deneyim Makinesi

Robert Nozick'in (Robirt Nazik) geliştirdiği bu düşünce deneyi, haz ve gerçeklik arasındaki ilişkiyi sorgular. Farz edin ki bir makine var ve bu makineye bağlandığınızda tüm arzularınızın gerçekleştiği ideal bir yaşam deneyimi yaşarsınız. Acıdan uzak, hazla dolu bir varoluş... Ancak bu deneyim, bütünüyle yapaydır; yaşadığınız hiçbir şey gerçek değildir.

Şimdi sorulması gereken asıl soru şudur: Gerçek olmayan bir mutluluk, yaşamaya değer midir?

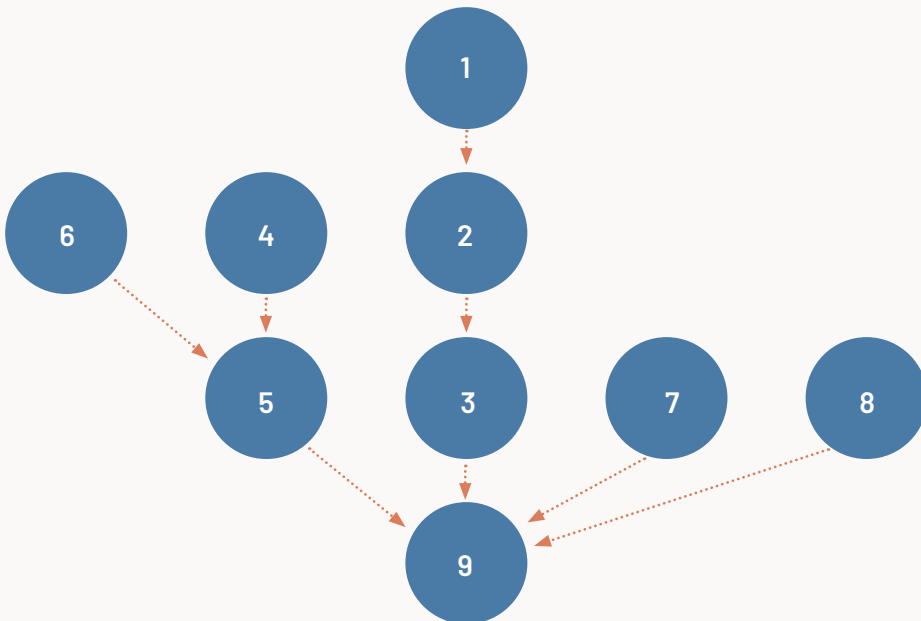
Argüman

Bu düşünce deneyinden hareketle aşağıdaki argüman oluşturulabilir.

Deneyimlerin gerçek olmadığını bilmek (1), onların tatmin edici olmamasına neden olur (2) ve bu insanları sahte bir hayata mahkûm eder (3). Gerçek bir yaşamda insanlar, özgürce seçim yapar (4). Bu seçimler, hayata anlam katar (5). Ayrıca gerçek hayatta mutluluğun yanı sıra zorluklar ve mücadeleler de vardır (6). Bu unsurlar da hayata anlam katar. Gerçek ilişkiler, insanlar için vazgeçilmezdir, "Deneyim Makinesi"nde bu ilişkiler, yalnızca bir yanılsamadan ibarettir (7). Son olarak insanlar, ahlaki eylemlerinin sonuçlarını görmek isterler. Makinedeki yapay deneyimler, ahlaki eylemleri anlamsız hâle getirir (8). Bu nedenlerle insanlar, yapay bir mutluluğu değil gerçek bir yaşamı tercih eder (9).

Argüman Diyagramı

Oluşturulan argüman şu şekilde bir argüman diyagramı ile gösterilebilir.

2. ÜNİTE: FELSEFE, MANTIK VE ARGÜMANTASYON**Theseus'un Gemisi**

Bu felsefi düşünce deneyi, kimlik ve değişim üzerine bir sorudur. Kral Theseus'un (Tesius) gemisi zamanla bozulur ve geminin parçaları teker teker değiştirilir. Bir süre sonra tüm parçalar, yenisiyle değiştirilmiş olur. Diğer taraftan eski parçalar atılmadan başka bir yerde birleştirilip yeni bir gemi yapılır. Bu durumda gemilerden hangisi gerçekten Theseus'un gemisidir?

Argüman**Argüman Diyagramı**

2. ÜNİTE: FELSEFE, MANTIK VE ARGÜMANTASYON**Kavanozdaki Beyin**

Bu felsefi düşünce deneyi, “gerçeklik” ve “algı” üzerine derin bir sorgulamadır. Düşünün ki bir beyniniz var ve bilimsel bir deneyin parçası olarak vücudunuzdan çıkarılır ve bir kavanoz içinde beslenir. Beyninizin tüm algıları, bir bilgisayar tarafından yönlendirilir ve çevrenizdeki dünya, tamamen yapaydır. Beyniniz, kavanozun içinde bir beyin olduğunu anlayabilir mi?

Argüman**Argüman Diyagramı**

2. ÜNİTE: FELSEFE, MANTIK VE ARGÜMANTASYON**Sorites Paradoksu (Tanecik Paradoksu)**

Bu paradoks, nesnelerin niteliksel sınırlarını ve değişimin belirsizliğini sorgular. "Sorites Paradoksu" olarak bilinen bu düşünce deneyinde elinizde yalnızca bir kum tanesi vardır. Buna bir tane daha eklersiniz. Şimdi bu, bir kum yığını mıdır, değilse kaç kum tanesinden sonra bu topluluk "yığın" olarak adlandırılabilir?

Tersinden düşününüz. Elinizde bir kum yığını var. Ondan bir kum tanesi alırsınız. Sonra bir tane daha... Her seferinde geriye hâlâ bir "yığın" kalıyor gibi görünür. Peki ama bu yığın, tam olarak hangi noktada "yığın olma" niteliğini kaybeder ve sadece bir avuç kum tanesine dönüşür?

Argüman**Argüman Diyagramı**

2. ÜNİTE: FELSEFE, MANTIK VE ARGÜMANTASYON

EK-2

! Aşağıdaki “Kontrol Listesi”, “Argüman Diyagramı Oluşturma” adlı etkinliği gerçekleştiren her bir öğrencinin değerlendirilmesine yöneliktir. İlgili alanlara onaylama işareti (✓) koyarak değerlendirmenizi yapınız.

KONTROL LİSTESİ			
Adı-Soyadı:			
Sınıfı-Numarası:			
	Değerlendirme Ölçütleri	Evet	Hayır
1.	Argümanı ve alt argümanları doğru ve eksiksiz şekilde oluşturdu.		
2.	Diyagramı açık şekilde ve mantıksal bir sırada oluşturdu.		
3.	Tüm argüman ilişkilerini net bir şekilde gösterdi.		
4.	Hataları tespit etti ve düzeltti.		
5.	Çözümde yaratıcı ve özgün yaklaşım sergiledi.		
6.	Öğretmenle iş birliği yaptı.		
7.	Diyagramı tam ve doğru bir şekilde kodladı.		
8.	Kodu başarıyla çalıştırdı.		
Öğretmen Notları:			
NOT: Değerlendirme sonunda öğrenciden “Hayır”la işaretlenen bölümleri bir kez daha gözden geçirmesini ve eksiklerini tamamlamasını isteyiniz.			

2. ÜNİTE: FELSEFE, MANTIK VE ARGÜMANTASYON

5. ETKİNLİK ADI

“Schrödinger’in Kedisi” ve Argümanları

Etkinliğin Amacı	Öğrencilerin Erwin Schrödinger’in (Ervin Şirödinger) ortaya koyduğu “Schrödinger’in kedisi” düşünce deneyine yönelik yorumlarda [Kopenhag yorumu, Ensemble (Ansambıl) yorumu, ilişkisel yorum] öne sürülen argümanları değerlendirebilmelerini sağlamak
Zenginleştirme Uygulaması	“Schrödinger’in kedisi” düşünce deneyine yönelik yorumlarda (Kopenhag yorumu, Ensemble yorumu, ilişkisel yorum) öne sürülen argümanlar değerlendirilebilir.
Araç Gereç ve Materyaller	- Çalışma kâğıdı - Yazı malzemeleri

Aşağıdaki adımları takip ederek öğrencilerin etkinliği gerçekleştirmelerini sağlayınız.

1. Adım: Etkinlik Öncesi

- Öğrencilere “Schrödinger’in kedisi” düşünce deneyine yönelik yorumlarda (Kopenhag yorumu, Ensemble yorumu, ilişkisel yorum) öne sürülen argümanları değerlendirmeleri amacıyla bu etkinliğin yapılacağını belirtiniz.
- Öğrencilere aşağıdaki “Bilgi Notu”nu okuyarak “Schrödinger’in kedisi” düşünce deneyi hakkında bilgi veriniz.

BİLGİ NOTU

Schrödinger’in Kedisi Düşünce Deneyi

Schrödinger’in kedisi, Erwin Schrödinger’in 1935’te ortaya attığı bir düşünce deneyidir. Bu deney, kuantum mekaniğinin klasik fizik ile olan çelişkilerini vurgulamak için tasarlanmıştır.

Bu deneyde bir kutunun içine bir kedi, bir radyoaktif atom, bir Geiger (Gaya) sayacı, bir çekiç ve zehirli gaz yerleştirildiği düşünülür. Atom bozunursa Geiger sayacı bunu algılar; çekiç, gazı serbest bırakır ve kedi ölür. Eğer atom bozunmazsa kedi hayatta kalır. Ancak kuantum mekaniğine göre atom, gözlemlenene kadar hem bozunmuş hem de bozunmamış olabilir. Bu durumda kedi de aynı anda hem ölü hem de canlı kabul edilir. Bu deney, kuantum süperpozisyonu kavramını açıklamak için kullanılır.

Erwin Schrödinger

- Öğrencilere argümanın ne olduğu, nasıl tespit edildiği ve mantığın formel diline nasıl dönüştürüldüğü konularıyla ilgili kısa bir hatırlatma yapınız.
- Öğrencilerin, argümanların tutarlılık ve geçerliliğinin nasıl belirlendiği hakkında sorular yönelterek konuyu hatırlamalarını sağlayınız.

2. ÜNİTE: FELSEFE, MANTIK VE ARGÜMANTASYON**2. Adım: Etkinlik Aşaması**

- ◆ Ek-1'deki "Çalışma Kâğıdı"nı çoğaltıp öğrencilere dağıtınız ve öğrencilerden burada yer alan metni okuyarak verilen görevleri yerine getirmelerini isteyiniz.
- ◆ Öğrencilerin "Çalışma Kâğıdı"nda yer alan yorumlardaki argümanları tespit etmelerini sağlayınız.
- ◆ Öğrencilere argümanları mantığın formel diline dönüştürmeleri konusunda rehberlik ediniz.
- ◆ Öğrencilerin, tespit ettikleri argümanların tutarlılık ve geçerliliğini değerlendirmelerini sağlayınız.

3. Adım: Değerlendirme

- ◆ Ek-2'de yer alan "Çıkış Kartı"nı çoğaltıp öğrencilere dağıtınız ve öğrencilerden bu kartı doldurmalarını isteyiniz.

2. ÜNİTE: FELSEFE, MANTIK VE ARGÜMANTASYON

EK-1

ÇALIŞMA KÂĞIDI

Aşağıdaki metinden yararlanarak verilen görevleri gerçekleştiriniz.

Schrödinger'in Kedisi ve Farklı Yorumları

Schrödinger'in kedisi düşünce deneyi, kuantum mekaniğindeki süperpozisyon ve ölçüm problemi kavramlarını açıklamak için geliştirilmiştir. Bu deney, farklı kuantum yorumları arasında önemli tartışmalara neden olmuş ve gözlemin rolü ile fiziksel gerçekliğin doğasına dair çeşitli argümanlar ortaya koymuştur.

Kopenhag Yorumu

Kopenhag yorumu, kuantum mekaniğinin en yaygın kabul gören yorumlarından biridir. Bu yoruma göre bir kuantum sistemi, ölçüm yapılana kadar belirli bir durumda değildir; yalnızca olasılık genliklerinin süperpozisyonu ile tanımlanır. Schrödinger'in kedisi deneyinde kutu açılmadan önce kedi hem ölü hem de diri olasılıklarını içeren bir süperpozisyon hâlinindedir. Ancak gözlem yapıldığında dalga fonksiyonu çöker ve kedi ya ölü ya da diri olarak belirli bir duruma geçer. Bu yorum, gözlemin kuantum sistemini etkilediğini ve ölçümün sonucunu belirlediğini savunur. Bu nedenle gözlem yapılmadan önce sistemin belirli bir durumda olduğunu söylemek mümkün değildir.

Ensemble Yorumu (Kuantum Teorisinin İstatistiksel Yorumu)

Grup yorumu olarak da adlandırılan Ensemble (Ansambıl) yorumu, kuantum mekaniğinin tek tek sistemleri değil benzer özelliklere sahip sistemlerin oluşturduğu toplulukları tanımladığını savunur. Bu yoruma göre kuantum mekaniği, tek bir sistemin kesin durumunu değil çok sayıda benzer sistemin istatistiksel özelliklerini açıklar.

Tek bir kuantum sistemi yerine aynı koşullardaki birçok sistemin ölçüm sonuçları değerlendirilerek genel bir istatistiksel desen oluşturulur. Dalga fonksiyonu, tek bir sistemin fiziksel durumunu değil bu topluluğun genel davranışlarını temsil eder.

Schrödinger'in kedisi deneyinde tek bir kedi için belirli bir süperpozisyon hâli tanımlanmaz. Bunun yerine aynı deney, birçok kez tekrarlanır ve kedinin canlı veya ölü olma olasılığı, topluluk düzeyinde istatistiksel olarak anlam kazanır.

İlişkisel Yorum

İlişkisel yorum, bir kuantum sisteminin durumunun gözlemciyle olan ilişkisine bağlı olduğunu savunur. Bu yaklaşıma göre kuantum sistemleri, gözlemciden bağımsız mutlak bir gerçekliğe sahip değildir; sistemlerin durumları, ancak bir gözlemciyle etkileşim içinde anlam kazanır.

Schrödinger'in kedisi deneyinde bir gözlemci için kedi ya canlıdır ya da ölüdür ancak başka bir gözlemci için sistem hâlâ süperpozisyonda olabilir. Yani kedinin durumu, gözlemciye göre değişir. Bu yorum, mutlak ve bağımsız bir gerçeklik fikrini reddeder ve her gözlemcinin kuantum sistemleriyle olan etkileşimlerine bağlı olarak farklı ama tutarlı gerçeklikler deneyimlediğini öne sürer.

2. ÜNİTE: FELSEFE, MANTIK VE ARGÜMANTASYON

1. Görev

Schrödinger'in kedisi düşünce deneyine ilişkin farklı yorumların argümanlarını tespit ediniz. Bu argümanları öncül ve sonuç önermeleri şeklinde ifade ederek mantığın formel diline çeviriniz ve ilgili alana yazınız.

Kopenhag Yorumu:

Ensemble Yorumu:

İlişkisel Yorum:

2. Görev

Schrödinger'in kedisi düşünce deneyine dair farklı yorumlardaki argümanları inceleyiniz, argümanların mantıksal olarak tutarlı ve geçerli olup olmadıklarını değerlendiriniz.

Kopenhag Yorumu:

Ensemble Yorumu:

İlişkisel Yorum:

2. ÜNİTE: FELSEFE, MANTIK VE ARGÜMANTASYON

EK-2

ÇIKIŞ KARTI

Adı-Soyadı:

Sınıfı-Numarası:

3 Yaz (Öğrendiğiniz üç önemli bilgiyi yazınız.)

2 Sor (Cevabını merak ettiğiniz iki soru yazınız.)

1 Paylaş (Öğrendiklerinizin önemi hakkında düşüncenizi yazarak paylaşınız.)

3.ÜNİTE

VARLIK FELSEFESİ

Ünite karekodu

3. ÜNİTE: VARLIK FELSEFESİ

1. ETKİNLİK ADI

Varlık Nedir?

Etkinliğin Amacı	Öğrencilerin filozofların varlığı açıklarken kullandıkları kavramları analiz edebilmelerini sağlamak
Zenginleştirme Uygulaması	Filozofların varlığı açıklarken kullandıkları kavramlar [Georg Wilhelm Friedrich Hegel'in (Georg Vilhelm Fridrih Hegel)"geist", Martin Heidegger'in (Martin Haydegır)"dasein", Gottfried Wilhelm Leibniz'in (Gotfrid Vilhelm Laybnits)"monad", Farabî'nin "ilk varlık", Immanuel Kant'ın (İmanuel Kant) "fenomen-numen" vb.] araştırılıp, dijital araçlar kullanılarak kelime bulutu oluşturulabilir.
Araç Gereç ve Materyaller	- Felsefe kitapları - Genel ağ erişimi olan bilgisayar - Yazı malzemeleri

Aşağıdaki adımları takip ederek öğrencilerin etkinliği gerçekleştirmelerini sağlayınız.

1. Adım: Etkinlik Öncesi

- Öğrencilere filozofların varlığı açıklarken kullandıkları kavramları (G. W. F. Hegel'in "geist", M. Heidegger'in "dasein", G. W. Leibniz'in "monad", Farabî'nin "ilk varlık", I. Kant'ın "fenomen-numen" vb.) analiz etmeleri amacıyla bu etkinliğin yapılacağını belirtiniz.
- Öğrencilere G. W. F. Hegel, M. Heidegger, G. W. Leibniz, Farabi ve I. Kant'ın varlık anlayışları hakkında kısa bir bilgilendirme yapınız.

2. Adım: Etkinlik Aşaması

- Her öğrencinin aşağıdaki filozof-kavram eşleştirmelerinden birini seçmesini sağlayınız.

- G. W. F. Hegel – geist (gayst)
- M. Heidegger – dasein (dazayn)
- G. W. Leibniz – monad
- Farabi – ilk varlık
- Kant – fenomen ve numen

3. ÜNİTE: VARLIK FELSEFESİ

- ◆ Öğrencilere filozofların varlık kavramını açıklarken kullandıkları felsefi kavramları araştıracaklarını belirterek aşağıdaki araştırma ilkelerine uymaları konusunda rehberlik ediniz.

» **Güvenilir Kaynak Kullanımı:** Öğrencilere doğru ve geçerli bilgiye ulaşmada güvenilir kaynak kullanımının gerekliliğini vurgulayınız. Araştırma sürecinde akademik makaleler, felsefe ansiklopedileri ve uzman görüşlerine dayalı kaynakların kullanılması gerektiğini belirtiniz. Sanal ortamda güvenilir kaynaklara ulaşmak için resmî kurum ve kuruluşlara ait genel ağ adreslerinden yararlanabileceklerini hatırlatınız. Aşağıdaki kitaplardan yararlanabileceklerini belirtiniz.

- Ahmet Cevizci, *Felsefe Tarihi*
- Ahmet Cevizci, *Felsefe Sözlüğü*
- Fârâbî, *İdeal Devlet (El-Medînetü'l Fâzıla)*
- Farabi, *Kitâbü'l-Mille Din Üzerine*
- Macit Gökberk, *Felsefe Tarihi*
- Georg Wilhelm Friedrich Hegel, *Tinin Fenomenolojisi*
- Martin Heidegger, *Varlık ve Zaman*
- Immanuel Kant, *Saf Aklın Eleştirisi*
- Gottfried Wilhelm Leibniz, *Monadoloji*
- Bryan Magee, *Felsefenin Öyküsü*

» **Anahtar Kelime Belirleme:** Öğrencilere filozofların kavramlarını araştırırken ilgili terimleri belirleyip bunları akademik veri tabanlarında aramalarını öneriniz. Bu süreçte aşağıdaki veri tabanlarından yararlanabileceklerini belirtiniz.

- <https://www.ulakbim.gov.tr/yeniweb/vt/>
- <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- <https://www.academia.edu/>

» **Özetleme ve Not Alma:** Öğrencilere okudukları metinlerden önemli noktaların kısa notlarını alarak bilgiyi yapılandırmaları gerektiğini ifade ediniz. Öğrencilerden bu süreçte araştırılan filozofun varlık anlayışında öne çıkan kavramları belirleyerek not almalarını isteyiniz.

- ◆ Öğrencilerden seçtikleri filozofun varlığı açıklarken kullandığı kavram ya da kavramlarla ilgili elde ettikleri bilgileri sentezleyerek en az 250 kelimelik bir metin yazmalarını isteyiniz.
- ◆ Öğrencilere yazacakları metnin aşağıdaki bölümleri kapsamı gerektiğini belirtiniz.
 - » Kavramın tanımı ve filozofun düşüncesindeki yeri
 - » Kavramın tarihsel gelişimi ve başka filozoflarla ilişkisi
 - » Kavramın varlık felsefesindeki önemi
- ◆ Metni yazarken bilimsel bir dil kullanmalarını öğrencilere vurgulayınız.
- ◆ Öğrencilerin, yazdıkları metni sınıfta paylaşmalarını sağlayınız

3. ÜNİTE: VARLIK FELSEFESİ

- Öğrencilere kelime bulutu tekniği hakkında bilgi vermek amacıyla aşağıdaki açıklamayı yaparak öğrencilerin örnek görselleri incelemelerini sağlayınız.

Kelime Bulutu Nedir?

Kelime bulutu, bir metinde en sık geçen kelimeleri görselleştiren bir tekniktir. Metinde en çok kullanılan kelimeler, büyük ve belirgin şekilde gösterilirken daha az kullanılan kelimeler, küçük ve soluk renkte görünür.

- Öğrencilerin aşağıdaki adımları takip ederek kelime bulutlarını oluşturmalarını sağlayınız.

- Yazdığınız metinden en az 10 temel kavram belirleyiniz.
- En sık geçen kelimeleri tespit ederek hangilerinin daha belirgin olması gerektiğini belirleyiniz.
- Belirlediğiniz kelimeleri kullanarak ücretsiz ve güvenli çevrim içi araçlardan birinde kelime bulutunuzu oluşturunuz.

3. ÜNİTE: VARLIK FELSEFESİ

- ◆ Sınıf içinde sunumlar yaparak öğrencilerin kelime bulutlarını karşılaştırmalarını sağlayınız.
- ◆ Sunum sırasında her öğrenciden kelime seçimlerini ve filozofların varlık anlayışlarını kısaca açıklamalarının beklendiğini vurgulayınız.

 3. Adım: Değerlendirme

- ◆ Ek-1'de yer alan "Kontrol Listesi"ni çoğaltarak öğrencilerin çalışmalarını değerlendirmek için kullanınız.

3. ÜNİTE: VARLIK FELSEFESİ

EK-1

! Aşağıdaki “Kontrol Listesi”, “Varlık Nedir?” adlı etkinliği gerçekleştiren her bir öğrencinin değerlendirilmesine yöneliktir. İlgili alanlara onaylama işareti (✓) koyarak değerlendirmenizi yapınız.

KONTROL LİSTESİ			
Adı-Soyadı:			
Sınıfı-Numarası:			
Değerlendirme Ölçütleri		Evet	Hayır
Araştırma Süreci	Güvenilir kaynaklar kullandı.		
	İlgili filozof ve kavram hakkında yeterli bilgi topladı.		
	Akademik veri tabanlarından yararlandı.		
	Araştırma sırasında önemli noktaları not aldı.		
Metin Yazımı	En az 250 kelime uzunluğunda metin yazdı.		
	Kavramın tanımını ve filozofun düşüncesindeki yerini açıkladı.		
	Kavramın tarihsel gelişimini ve başka filozoflarla ilişkisini ele aldı.		
	Kavramın varlık felsefesindeki önemini belirtti.		
	Bilimsel bir dil ve akademik üslup kullandı.		
	Bilgileri, güvenilir ve tutarlı bir şekilde sundu.		
Kelime Bulutu Hazırlama	En az 10 temel kavram belirledi.		
	Kelime bulutu oluşturdu.		
	Kelimeler arasındaki önem hiyerarşisini doğru şekilde yansıttı.		
Sunum ve Değerlendirme	Kelime seçimlerini ve filozofun varlık anlayışını açıkladı.		
	Sunumu sırasında açık ve anlaşılır bir anlatım kullandı.		
Genel Değerlendirme	Etkinlik sürecine aktif katıldı.		
	Zamanı başarılı bir şekilde yönetti.		
	Yaratıcı ve özgün bir çalışma ortaya koydu.		
Öğretmen Notları:			
Not: Değerlendirme sonunda öğrenciden “Hayır”la işaretlenen bölümleri bir kez daha gözden geçirmesini ve eksiklerini tamamlamasını isteyiniz.			

3. ÜNİTE: VARLIK FELSEFESİ

2. ETKİNLİK ADI

İbni Sina'nın "Uçan Adam" ile Descartes'ın "Cogito" sunu Karşılaştırma

Etkinliğin Amacı	Öğrencilerin İbni Sina ve Rene Descartes'ın (Röne Dekart) varlık anlayışlarını karşılaştırarak "İnsanın kendi varlığını idraki" problemini analiz edebilmelerini sağlamak
Zenginleştirme Uygulaması	İbni Sina'nın "uçan adam" ile Descartes'ın "Cogito" anlayışı üzerinden "insanın kendi varlığını idraki" problemine ilişkin düşüncelerin benzerliklerini ve farklılıklarını içeren dijital materyal hazırlanabilir.
Araç Gereç ve Materyaller	- Felsefe kitapları - Genel ağ erişimi olan bilgisayar - Yazı malzemeleri - Dijital tasarım araçları - Çalışma kâğıdı

Aşağıdaki adımları takip ederek öğrencilerin etkinliği gerçekleştirmelerini sağlayınız.

1. Adım: Etkinlik Öncesi

- ◆ Öğrencilere İbni Sina ve R. Decartes'ın varlık anlayışlarını karşılaştırarak "insanın kendi varlığını idrak" problemini analiz etmeleri amacıyla bu etkinliğin yapılacağını belirtiniz.
- ◆ Öğrencilere aşağıdaki soruları yönelterek konuya ilgilerini çekiniz:
 - » İnsan, kendi varlığını nasıl bilebilir?
 - » Duyularınız olmasaydı yine de var olduğunuzu bilebilir miydiniz?
 - » Zihin ve beden arasındaki ilişkiyi nasıl açıklarsınız?
 - » Düşünmek, var olduğunuzu kanıtlamak için yeterli midir?
- ◆ İbni Sina ve Descartes'ın varlık anlayışları hakkında kısa bir bilgilendirme yapınız.

2. Adım: Etkinlik Aşaması

- ◆ Ek-1'deki "Çalışma Kâğıdı" nı çoğaltıp öğrencilere dağıtınız. Öğrencilerin, "Çalışma Kâğıdı"ndaki metinleri okumalarını ve analiz etmelerini sağlayınız.
- ◆ Metin analizleri sırasında öğrencilerin, "Çalışma Kâğıdı"nda yer alan mini sözlükten yararlanabileceklerini hatırlatınız.
- ◆ Öğrencilerden anlamını bilmedikleri başka kelimeleri de belirleyerek güvenilir kaynaklardan araştırmalarını isteyiniz.
- ◆ Öğrencilere güvenilir kaynaklara ulaşmaları konusunda rehberlik ediniz. Akademik yayınların, resmî kurum ve kuruluşlara ait genel ağ adreslerinin, makalelerin, videoların ve belgesellerin güvenilir olduğunu belirtiniz.
- ◆ Öğrencilerin, "Çalışma Kâğıdı"nda yer alan soruları cevaplamalarını sağlayınız.

3. ÜNİTE: VARLIK FELSEFESİ

- ◆ Öğrencilerden İbni Sina ve Descartes'ın "İnsanın kendi varlığını idraki" problemine ilişkin görüşlerinin benzerliklerini ve farklılıklarını içeren bir dijital materyal hazırlamalarını isteyiniz.
- ◆ Öğrencilere dijital materyalde yer alması gereken aşağıdaki temel unsurları açıklayınız.
 - » İbni Sina ve Descartes'ın görüşleri
 - » Öne çıkan kavramlar
 - » Benzerlikler ve farklılıklar
- ◆ Öğrencilere dijital materyalin sunum, infografik, animasyon veya kısa bir video formatında hazırlanabileceğini belirtiniz.
- ◆ Öğrencilere dijital materyal hazırlama sürecinde hangi araçların kullanılabileceği konusunda rehberlik yapınız.
- ◆ Öğrencilerin hazırladıkları dijital materyalleri sınıfta sunmalarını sağlayınız.

3. Adım: Değerlendirme

- ◆ Ek-2'de yer alan "Kontrol Listesi"ni çoğaltarak öğrencilerin çalışmalarını değerlendirmek için kullanınız.

3. ÜNİTE: VARLIK FELSEFESİ

EK-1

ÇALIŞMA KÂĞIDI

Aşağıdaki metinlerden yararlanarak metin inceleme, karşılaştırma ve değerlendirme bölümlerini doldurunuz.

Açıklama Metni-I

İbni Sina'nın Uçan Adam Deneyi

İbni Sina, "İşaretler ve Tembihler" ve "Kitâbü's-Şifâ" eserlerinde insanın kendi varlığını anlamasını açıklamak için "uçan adam" adlı bir düşünce deneyini kullanır. Bu deney, insanların benlik algısının bedenlerinden bağımsız olabileceğini göstermek amacıyla tasarlanmıştır. Deneyde bireyin duyularından tamamen yoksun olduğu, dış dünyadan hiçbir etki almadığı ve fiziksel temas kurmadığı varsayılır. Ancak kişinin kendi varlığını fark edebildiği kabul edilir. İbni Sina, bu deneyle ruhun bedenden bağımsız bir varlık olduğunu ve insanın kendi varlığını bilmesinin duyuşsal algıya bağlı olmadığını savunur. Bu görüş, İslam felsefesinde ruhun maddi bedenden ayrı ve bağımsız bir varlık olduğuna dair önemli bir argümandır.

Filozof Metni-I

(...)

Üçüncü Namat: Yersel ve Göksel Nefisler

Tembih

[136] Kendi nefisine dön ve iyice düşün! Herhangi bir şeyi iyice, kavrayabilecek kadar sağlıklı iken, hatta sağlıklı olmadığın bazı hallerde bile, acaba kendi varlığından habersiz olup nefisini ispat edemiyor musun? Bence bu, sadece uyanık kimse için böyle değildir, dahası her ne kadar kendilerinin temsili hafızalarında sabit olmasa da uyuyan kişi bile uykusunda, sarhoş da sarhoşluğunda kendi kendisinin varlığından tamamen habersiz değildir. Şayet sen zatını ilk yaratılışında sağlıklı bir akıl ve yapıda yaratılmış olarak vehmedersen ve onun bütünüyle parçaları birbirine bitişik olmayan bir konum ve yapı bütününde olduğunu ve organlarının birbirine değmeyip aksine ayrı ayrı durduğunu ve de yalıtılmış havada bir an asılı durduğunu varsayarak vehmedersen, kendini her şeyden habersiz ancak varlığının subutundan haberdar olarak bulursun.

Tembih

[137] Şimdi, daha önce ve daha sonra zatını neyle algılıyorsun? Ve zatını algılayan şey nedir? Sana göre algılayan, gözlemlerle seni bilinçlendiren beş duyundan biri midir yoksa aklın ve beş duyundan başka onunla bağıntılı olan bir kuvve midir? Eğer aklın ve beş duyundan başka bir kuvve ile algılıyorsan acaba bir aracıyla mı yoksa aracısız olarak mı algılıyorsun. Oysa ben, o vakit bu konuda bir aracıya ihtiyaç duyulacağını zannetmiyorum. Zira ortada aracı yoktur. Dolayısıyla geriye senin zatını öteki bir kuvveye ve bir aracıya ihtiyaç duymaksızın algılaman kalmaktadır. Yine geriye dış duyularınla veya aracısız içinle iç duyularınla olması kalmaktadır. Sonra iyice incele!

Tembih

[138] Senden algılananın, gözünün cildinden algıladığı şey olduğu sonucunu mu elde ediyorsun? Hayır, zira sen ondan soyunduğunda ve cildin değiştiğinde yine sen, sen olarak kalırsın. Yoksa senden algıladığın yine sadece organlarının dışından dokunarak algıladığın bir şey midir? Hayır, zira bunların durumu daha önce geçmişti. Bununla birlikte ilk varsayımımız, duyularımızın fiillerinden habersiz

3. ÜNİTE: VARLIK FELSEFESİ

olduğumuz şekildeydi. Öyleyse apaçık ortadadır ki o durumda senin algıladığın tıpkı kalp ve beyin gibi organlardan bir organ değildir. Nasıl olsun ki, o ikisinin varlığı ancak teşrihle (otopsi) sana açık olabilir. Ayrıca senden algılanan, bütün olması bakımından bir bütün değildir. Nefsinden sınılandığın ve üzerinde uyarıldığın şeylerden dolayı bu senin için apaçıktır. Dolayısıyla senden algıladığın, senin sen olmanda zorunlu olarak bulunmayan, kendini algılar halde algılamadığın şeylerden başka bir şeydir. Bu durumda senden algılanan, hiçbir yönden duyu olarak algıladığın ve daha sonra zikredeceğimiz duyuya benzer şeylerden değildir.

(...)

İşaret

[141] İşte sendeki bu cevher tektir; dahası gerçekliği incelendiği zaman o sensindir. Ve o cevherin organlara dağılmış dalları ve kuvveleri vardır. Dolayısıyla organlarından bir şeyle bir şeyi duyumsadığında, hayal ettiğinde, tutku duyduğunda veya öfkelenildiğinde bunlar buluşur. İşte onlarla bu dallar arasındaki ilgi, kendisinde yinelenmeyle boyun eğmeyi yapacak bir yapıdır; dahası bu yönetici cevherde melekelerin yer etmesi gibi yer eden bir alışkanlık ve huy olacak bir yapıdır; tıpkı tersiyle de vaki olduğu gibi. Zira o, çoğu zaman başlar ve ona akılsal bir yapı arız olur. Dolayısıyla ilgi, bu yapıdan dallara doğru sonra organlara doğru bir etki olarak geçer. Aziz ve Celil olan Allah'ın kudsiyetinin bilincine vardığın ve yüce kudretini düşündüğün zaman derinin tüylerinin nasıl diken diken olduğuna ve bilincinin donup, kaldığına bak! İşte bu edilgenlikler ve melekeler bazen daha güçlü bazen daha zayıf olur. Şayet bu yapılar alışkanlığa göre olmasaydı, insanların bir kısmı bir kısmından ahlaksızlığa ve köpürüp kızmaya daha hızlı gitmezdi.

İbn Sina, *İşaretler ve Tembihler*
(Kısaltılmıştır.)

Açıklama Metni-2

Descartes'ın Cogito Anlayışı

Descartes'ın "Cogito, ergo sum." (Düşünüyorum, öyleyse varım.) sözü, insanın varoluşunu kesin olarak kanıtlamaya çalışan bir düşüncedir. Descartes, "Metafizik Üzerine Düşünceler" adlı eserinde duyuların insanı yanıltabileceğini ve dış dünyanın gerçekliğinin kesin olmadığını söyler. Ancak şüphe eden bir varlığın şüphe edebilmesi için önce var olması gerektiğini savunur. Bu nedenle düşünmek, insanın kendi varlığını kanıtlayan en temel unsur olarak görülür. Descartes'a göre insan, varlığını doğrudan ve aracısız olarak bilir çünkü düşünmek, şüphe edilemez bir içsel deneyimdir.

Filozof Metni-2

Düşünce

(...) O hâlde ben evvelden kendimi ne olarak düşünmüştüm? Elbette bir insan. Peki ama insan nedir? Akıl sahibi bir canlı mı demeliyim? Hayır. Çünkü bunun ardından canlı nedir, akıl sahibi nedir, diye sormam gerekecek ve böylece tek bir sorudan gitgide daha zor sorulara kayacağım. Benimse artık böyle ince ayrıntılarla harcanmasına göz yumabileceğim hiç boş vaktim yok. Bu yüzden ben burada daha çok benim ne olduğumu düşündüğüm anda, zihnimde kendiliğinden ve doğanın yardımıyla ne oluşuyor idiyse onun üzerinde duracağım. Mesela zihnimde ilk oluşan, benim yüzümün, ellerimin, kollarımın olduğuydu; bir de beden adını verdiğimiz ve bir cesette bile görebileceğim türde organlardan ibaret bir makine. Sonra beslendiğim fikri oluşuyordu, hareket ettiğim, hissettiğim ve düşündüğüm. Ben daha

3. ÜNİTE: VARLIK FELSEFESİ

önce bütün bu eylemlerimi ruha bağlıyordum. Ama bu ruhun ne olduğuna ya hiç kafa yormuyordum ya da onu ipince bir şey olarak hayal ediyordum, bedeninin en sert kısımlarına bile nüfuz eden adeta bir rüzgâr, bir ateş ya da saf bir hava olarak. Bedene gelince, onda kuşkulanacak hiçbir yem bulamıyordum, aksine onun doğasını gayet ayrıntılı bir şekilde tanıdığımı sanıyordum. Belki de zihnimde onu nasıl canlandırdığımı tarif etmeye kalksaydım, şöyle şeyler söylerdim: “Beden deyince, herhangi bir biçimle sınırlanabilen, bir yerle çevrelenebilen ve bir mekânı içindeki bütün öteki bedenleri dışlayacak şekilde doldurabilen, dokunularak, görülerek, işitilerek, tadılarak ya da koklanarak algılanabilen ve birçok şekilde hareket edebilen, ama kendi kendine değil, başka bir şeyin dokunmasıyla hareket edebilen her şeyi kastediyorum.” Kendi kendine hareket etme kuvvetine sahip olmak, yine aynı şekilde hissetme ya da düşünme kuvvetine sahip olmak, bana göre hiçbir şekilde bedeninin doğasına özgü olmazdı. Gene de bazı bedenlerde böyle yetilerin olduğunu görmek, doğrusu beni şaşırtmıyor da değildi.

Ama ya şimdi, bu kadar güçlü ve deyim yerindeyse beni oyuna getirmek için elinden geleni ardına koymayan, kötü niyetli bir aldatıcı varsayıyorsam, ben neyim peki? Az önce bedeninin doğasıyla ilgili söylemiş olduğum özelliklerin tekine bile sahip olduğumu yine iddia edebilir miyim? Dikkat kesiliyorum, düşünüyorum, tekrar tekrar gözden geçiyorum, ama hiçbir şey çıkmıyor ve ben aynı şeyleri boş yere tekrarlamaktan yoruluyorum. Peki, ruha atfettiğim özellikler ne olacak? Beslenmek, hareket etmek? Öyle ya, mademki artık bir bedenim yok, bu özellikler de sadece birer yanılgı olacak. Peki, hissetmek? Bu özelliğin de beden olmadan bir anlamı yok; zaten ben düşlerimde bir sürü şey hissettiğimi sanmışımdır, ama sonra bir bakmışımdır ki, bunları aslında hiç hissetmemişim. Peki, düşünmek? İşte sonunda buldum, evet, düşünce. Çünkü bir tek o benden koparılamaz. Benim, ben varım, bu kesin. Ama ne kadar süre? Elbette düşünüyor olduğum sürece. Çünkü oldu da bütün düşüncelerimi bir anda durdurdum diyelim, işte o anda var olmaktan da hepten vazgeçmiş olurdum. Demek ki artık doğru olması zorunlu olan dışında hiçbir şeyi kabul etmiyorum. Daha kesin konuşmak gerekirse, ben artık yalnızca düşünen bir şeyim, yani bir zihin, bir ruh, akıl ya da mantık; önceden anlamını hiç bilmediğim kelimeler bunlar. Kısaca ben hakiki bir şeyim ve hakikaten var olan bir şeyim. Ama nasıl bir şey? Dedim ya, düşünen.

Rene Descartes, *Metafizik Üzerine Düşünceler*
(Kısaltılmıştır.)

MİNİ SÖZLÜK

arız	: Sonradan ortaya çıkan.
cevher	: Varlıklarda değişikliğe uğrayan taraf dışında değişmeden kalan şey; töz.
cogito	: Latince “cogitare” (düşünmek) fiilinin birinci tekil şahıs çekimi: düşünüyorum.
kudsiyet (kutsiyet)	: Kutsallık.
kuvve	: Potansiyel güç, yeti, kabiliyet.
meleke	: Tekrarlama sonucu kazanılan yatkınlık, alışkanlık.
müdrık	: Anlamış, idrak etmiş olan.
namat (namât)	: Türler, çeşitler.
nefis (nefs)	: Öz varlık, kişilik.
subut (sübut)	: Gerçekleşme, şüpheye yer bırakmayacak biçimde ortaya çıkma.
tembih	: Uyarı, ikaz, dikkat çekme.
teşrih	: Bir sorunu veya konuyu ele alıp en ince noktalarına kadar gözden geçirerek anlatma; açıklama.
vehim	: Olmayacak bir şeyin olacağını sanma; endişe, şüphe, kuruntu.
yalıtılmış	: Dış etkenlerden (ısı, ses, elektrik vb.) izole edilmiş, tecrit edilmiş.

3. ÜNİTE: VARLIK FELSEFESİ

1. Bölüm: Metin Analizi

A. İbni Sina'nın "Uçan Adam" Deneyi

- İbni Sina'nın "uçan adam" deneyinin temel fikrini kendi cümlelerinizle özetleyiniz.

.....

.....

- Bu deneyde "benlik" ve "beden" ilişkisi nasıl ele alınır?

.....

.....

B. Descartes'ın "Cogito" Anlayışı

- Descartes, insanın varlığını nasıl temellendirir?

.....

.....

- Descartes'ın beden-zihin ilişkisi konusunda öne sürdüğü argüman nedir?

.....

.....

2. Bölüm: Karşılaştırma

- İbni Sina ve Descartes'ın insanın kendi varlığını idraki konusuna yaklaşımlarındaki benzerlikler nelerdir?

.....

.....

- İbni Sina ve Descartes'ın insanın kendi varlığını idraki konusuna yaklaşımlarındaki farklılıklar nelerdir?

.....

.....

3. Bölüm: Değerlendirme

- İbni Sina ve Descartes'ın görüşlerinde güçlü ve zayıf bulduğunuz yönler nelerdir?

.....

.....

- Kendi varlığınızı kanıtlamak için hangi filozofun düşünme yöntemini kullanırsınız? Düşüncelerinizi gerekçeleriyle açıklayınız.

.....

.....

3. ÜNİTE: VARLIK FELSEFESİ

EK-2

! Aşağıdaki “Kontrol Listesi”, “İbni Sina’nın ‘Uçan Adam’ ile Descartes’ın ‘Cogito’sunu Karşılaştırma” adlı etkinliği gerçekleştiren her bir öğrencinin değerlendirilmesine yöneliktir. İlgili alanlara onaylama işareti (✓) koyarak değerlendirmenizi yapınız.

KONTROL LİSTESİ				
Adı-Soyadı:				
Sınıfı-Numarası:				
	Değerlendirme Ölçütleri	Evet	Kısmen	Hayır
1.	Rehber soruları dikkatli bir şekilde okudu.			
2.	“Çalışma Kâğıdı”ndaki metinleri dikkatli bir şekilde okudu.			
3.	“Çalışma Kâğıdı”ndaki metinleri doğru analiz etti.			
4.	İbni Sina ve Descartes’ın görüşlerini eksiksiz, doğru ve tutarlı şekilde açıkladı.			
5.	İbni Sina ve Descartes’ın görüşlerindeki benzerlikleri ve farklılıkları anladı.			
6.	İbni Sina ve Descartes’ın “insanın kendi varlığını idraki” problemine ilişkin düşüncelerinin benzerliklerini ve farklılıklarını içeren dijital materyal hazırladı.			
7.	Düzenli, yaratıcı ve anlaşılır bir dijital materyal hazırladı.			
8.	Dijital materyalin içeriğini destekleyici görseller kullandı.			
9.	Dijital materyali etkileyici bir biçimde ve içeriğin anlaşılmasını destekleyecek açıklamalar kullanarak sundu.			
10.	Etkinlik sürecinde zorlandığı noktalarda öğretmenle iletişim kurdu.			
Öğretmen Notları:				
NOT: Değerlendirme sonunda öğrenciden “Kısmen” ve “Hayır” ile işaretlenen bölümleri bir kez daha gözden geçirmesini ve eksiklerini tamamlamasını isteyiniz.				

3. ÜNİTE: VARLIK FELSEFESİ

3. ETKİNLİK ADI

Yarasa Olmak Nasıl Bir Şeydir?

Etkinliğin Amacı	Öğrencilerin Thomas Nagel'in (Tomas Neygıl) "Yarasa Olmak Nasıl Bir Şeydir?" adlı eserinden hareketle "öteki zihinlerin imkânı" problemi ile ilgili görüş geliştirebilmelerini sağlamak
Zenginleştirme Uygulaması	T. Nagel'in "Yarasa Olmak Nasıl Bir Şeydir?" adlı eserinden hareketle öteki zihinlerin imkânı problemi yorumlanabilir.
Araç Gereç ve Materyaller	- Çalışma kâğıdı - Yazı malzemeleri

Aşağıdaki adımları takip ederek öğrencilerin etkinliği gerçekleştirmelerini sağlayınız.

1. Adım: Etkinlik Öncesi

- ♦ Öğrencilere T. Nagel'in "Yarasa Olmak Nasıl Bir Şeydir?" adlı eserinden hareketle "öteki zihinlerin imkânı" problemi ile ilgili görüş geliştirmeleri amacıyla bu etkinliğin yapılacağını belirtiniz.
- ♦ T. Nagel'in felsefi bakış açısı hakkında temel düzeyde bilgi vermek amacıyla aşağıdaki açıklamayı yapınız.

T. Nagel, felsefede özellikle "bilincin doğası" ve "öteki zihinlerin imkânı" problemleri üzerine önemli çalışmalar yapar. T. Nagel, "Yarasa Olmak Nasıl Bir Şeydir?" makalesinde bu konuyu değerlendirir.

- ♦ Öğrencilere aşağıdaki soruları yönelterek konuya ilgilerini çekiniz.
 - » Bilinç, nesnel olarak anlaşılabilir mi?
 - » Bir başkasının duysal deneyimlerini tam anlamıyla bilmek mümkün müdür?
 - » İnsan bilinci ve diğer canlıların bilinci arasında nasıl farklar vardır?
 - » Yarasalar gibi farklı algı sistemlerine sahip varlıkların dünyayı nasıl deneyimlediğini hayal etmek mümkün müdür?

2. Adım: Etkinlik Aşaması

- ♦ Öğrencilere Ek-1'deki "Bilgi Notu"nu çoğaltıp öğrencilere dağıtınız. Öğrencilerin, "Bilgi Notu"nu okuyarak öteki zihinlerin imkânı problemi ile ilgili bilgi edinmesini sağlayınız.
- ♦ Öğrencilerden "öteki zihinlerin imkânı" problemi hakkında hangi görüşleri daha ilgi çekici bulduklarını gerekçelendirerek açıklamalarını isteyiniz.
- ♦ Ek-2'deki "Çalışma Kâğıdı"nı çoğaltıp öğrencilere dağıtınız. Öğrencilerin, "Çalışma Kâğıdı"ndaki metni okumalarını ve soruları cevaplamalarını sağlayınız.
- ♦ T. Nagel'in "Yarasa Olmak Nasıl Bir Şeydir?" başlıklı makalesinin tamamını okumak isteyen öğrencilere düşünürün "Zihin ve Evren" isimli kitabını öneriniz.

3. ÜNİTE: VARLIK FELSEFESİ

- ◆ Öğrencilerden metni inceledikten sonra aşağıdaki seçeneklerde yer alan görevlerden birini seçerek yerine getirmelerini isteyiniz.

1. Seçenek: Felsefi Deneme Yazma

- **Görev:** Öğrenciler, T. Nagel'in "Yarasa Olmak Nasıl Bir Şeydir?" makalesinden hareketle öznel deneyim kavramını tartışan -en az 200 kelimeden oluşan- bir deneme yazmalıdır.
- **Başlık:** Ben Bir Yarasa Olsaydım...
- **İçerik:**
 - » Giriş bölümünde öğrenciler, T. Nagel'in "Yarasa Olmak Nasıl Bir Şeydir?" makalesindeki temel iddiayı kısaca tanıtmalı ve öznel deneyim kavramına değinmelidir.
 - » Gelişme bölümünde öğrenciler, "Ben bir yarasa olsaydım nasıl bir deneyime sahip olur- dum?" sorusu etrafında düşüncelerini ortaya koymalı ve insanın başka bir varlığın öznel deneyimini kavrayıp kavrayamayacağını sorgulamalıdır. Kendi bakış açılarını destekleye- cek örnekler ve gerekçeler sunmalıdır.
 - » Sonuç bölümünde öğrenciler, bilinç ve öznel deneyim hakkında ulaştıkları temel çıkarım- ları özetlemeli ve kendi düşüncelerini net bir şekilde ifade etmelidir.

2. Seçenek: Karşıt Argüman Geliştirme

- **Görev:** Öğrenciler, T. Nagel'in öznel deneyimlerin bilimsel olarak açıklanamayacağına dair iddiasına eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşmalı ve bu görüşe karşıt argümanlar geliştirmelidir. En az 200 kelimelik bir metinle argümanlarını ortaya koymalıdır.
- **Başlık:** T. Nagel'in Sınırlarını Aşmak
- **İçerik:**
 - » Giriş bölümünde öğrenciler, T. Nagel'in bilinç ve öznel deneyim üzerine görüşlerini tanıtmalı ve bu görüşün temel iddiasını açıklamalıdır.
 - » Gelişme bölümünde öğrenciler, T. Nagel'in öznel deneyimlerin bilimsel olarak açıklana- mayacağı yönündeki iddiasını eleştirmeli ve bilinç ile deneyimin nesnel bir şekilde açıkla- nabileceğine dair karşıt bir argüman geliştirmelidir.
 - » Sonuç bölümünde öğrenciler, sundukları karşıt argümanları toparlamalı ve kendi bakış açılarını net bir şekilde ifade etmelidir.

- ◆ Öğrencilerin yazdıkları metni sınıfta paylaşımlarını sağlayınız.

3. Adım: Değerlendirme

- ◆ Ek-3'te yer alan "Çıkış Kartı"ni çoğaltıp öğrencilere dağıtınız ve öğrencilerden bu kartı doldurmalarını isteyiniz.
- ◆ Ek-4'te yer alan "Kontrol Listesi"ni çoğaltarak öğrencilerin çalışmalarını değerlendirmek için kullanınız.

3. ÜNİTE: VARLIK FELSEFESİ

EK-1

BİLGİ NOTU

Öteki Zihinlerin İmkânı Problemi

Günlük hayatta insanların zihinleri hakkında ipuçlarını davranışlarından, söylediklerinden ve yüz ifadelerinden çıkarırız. Örneğin bir arkadaşımızın üzgün olduğunu gözyaşlarından veya yüz ifadesinden anlayabiliriz. Ancak bu tür gözlemler, gerçekten onun iç dünyasını tam olarak kavradığımız anlamına gelir mi? Bir başkasının kırmızı rengini nasıl gördüğünü, acıyı nasıl hissettiğini veya mutluluğu nasıl deneyimlediğini birebir bilebilir miyiz?

Bu konu, felsefede "öteki zihinlerin imkânı" problemi olarak ele alınır. Bu problem, "Kendi düşüncelerimizi ve duygularımızı doğrudan bilebiliriz ancak başka bir kişinin dünyayı nasıl algıladığını tam olarak bilmemiz mümkün müdür?" sorusuna odaklanır.

Bazı filozoflar, öteki zihinlerin varlığını kabul etmenin mantıklı bir çıkarım olduğunu savunur. Bu konuda farklı filozoflar, çeşitli yaklaşımlar geliştirir.

Benzerlikten yola çıkan argümana göre kendi içsel deneyimlerimize bakarak benzer davranışlar gösteren diğer varlıkların da benzer bilinçli deneyimlere sahip olduğunu düşünürüz. Örneğin biz, üzgün olduğumuzda gözyaşı dökeriz ve yüz ifadelerimiz değişir. Başkalarında da aynı ifadeleri gördüğümüzde onların da benzer duyguları yaşadığını varsayabiliriz. Ancak bu çıkarım, kesin değildir çünkü tümevarıma dayanır ve mutlak doğruluk taşımaz.

Davranışçılık yaklaşımına göre zihin hakkındaki bilgimiz, yalnızca gözlemlenebilir davranışlara dayanır. Örneğin bir arkadaşımızın üzgün olduğunu onun ağlaması veya iç çekmesi gibi dışa vurduğu tepkilerden anlarız. Ancak bu yaklaşım, içsel deneyimlerin öznel yönünü ihmal ettiği için eleştirilir. Çünkü bir davranışı gözlemlemek, o davranışın arkasındaki tam içsel dünyayı anlamamıza her zaman yetmez.

Fonksiyonalist yaklaşımlar, zihinsel durumların beyin ve sinir sisteminin işlevsel süreçleriyle açıklanabileceğini savunur. Bu görüşe göre bilinçli bir varlığın beyinde belirli aktiviteler gerçekleşir ve bu aktiviteler, gözlemlenebilir davranışlarla ilişkilendirilebilir. Ancak bu yaklaşım, kişinin öznel deneyimlerinin (örneğin, "kırmızı" rengin nasıl algılandığı) tamamen nesnel gözlemlerle açıklanmasının zor olduğu eleştirileriyle karşılaşır.

Öte yandan bazı filozoflar, başka zihinlerin varlığını kuşkuya açık bir mesele olarak görür. Solipsizm adı verilen görüşe göre kesin olarak bildiğimiz tek şey, kendi bilinçli varlığımızdır. Dış dünyadaki diğer bilinçlerin gerçekten var olup olmadığını bilemeyiz.

Fenomenal bilgi anlayışı ise bireylerin bilinçli deneyimlerinin tamamen öznel olduğunu savunur. Bu görüşe göre bir kişi, acı gibi bir deneyimi yalnızca kendisi tam anlamıyla hisseder ve anlar. Diğer insanlar, o kişinin deneyimlerini gözlemler veya empati kurarlar ancak bu, o deneyimi tam anlamıyla bildikleri anlamına gelmez. Filozof Thomas Nagel, "Yarasa Olmak Nasıl Bir Şeydir?" başlıklı makalesinde bu düşüncüyü detaylı bir şekilde ele alır. T. Nagel, bir yarasanın dünyayı nasıl algıladığını anlamamanın imkânlarını sorgular. Bir insanın, bir yarasanın deneyimini asla tam anlamıyla anlayamayacağını belirterek bilincin öznel doğasına vurgu yapar.

Filozoflar arasındaki bu tartışma, insan ve hayvan bilinci arasındaki farkları da ele almayı gerektirir. Örneğin köpeklerin dünyayı yoğun bir koku duyusuyla algıladığını düşünmek veya yunusların ses dalgalarıyla iletişim kurmasını anlamaya çalışmak, "Onların dünyayı nasıl deneyimlediklerini tam anlamıyla kavrayabilir miyiz?" sorusunu doğurur. Aynı zamanda bu farklılıklar, insan bilincini diğer varlıkların bilincinden ayıran sınırları anlamada da önemli bir katkı sağlar.

Bu problem, yalnızca felsefi bir tartışma olarak değil aynı zamanda empati, hayvan hakları ve yapay zekâ bilinci konularında da derin etkiler yaratır. Örneğin yapay zekâ bilinci üzerinde çalışan bilim insanları, bir yapay sistemin, bir zihin deneyimine sahip olup olamayacağını ve bu deneyimin insani bir bilinçle kıyaslanamayacağını sorgular.

EK-2

ÇALIŞMA KÂĞIDI

Aşağıdaki metinden yararlanarak soruları cevaplayınız.

Yarasa Olmak Nasıl Bir Şeydir?

Zihin-beden problemini ciddi anlamda zorlaştıran şey bilinçtir. Söz konusu problemle ilgili mevcut tartışmaların bilinç konusuna pek eğilmemesinin ya da açıkça yanlış anlamasının nedeni olarak belki de bu zorluk gösterilebilir. Son dönemlerdeki indirgemeci coşku dalgası, zihin olgusuyla ve zihinsel kavramlarla ilgili çeşitli materyalizm, psikofiziksel özdeşlik ya da indirgeme olasılıklarını açıklamak için farklı analizler üretmiştir. Ancak bu tür ve diğer indirgemelerde ortak olan ve sıkça rastlanan problemler ele alınmış ve zihin-beden problemini (...) farklı ve kendine özgü kılan şey göz ardı edilmiştir.

(...)

Bilinçli deneyim yaygın bir olgudur. (...) Evrende, diğer güneş sistemlerindeki diğer gezegenlerde, bizim için tamamen hayal edilemez nitelikteki çok farklı formlarda var olduğuna şüphe yoktur. Ancak form ne kadar değişiklik gösterirse gösterebilir, bir organizmanın en küçük şekilde de olsa bilinçli bir deneyim yaşaması, o organizma olmak gibi bir şeyin mevcut olduğu anlamına gelir. (...)

Buna deneyimin öznel niteliği diyebiliriz. Bu nitelik, bilinen, yakın geçmişte yapılmış indirgemeci zihin analizlerinin hiçbirisi tarafından net bir şekilde ortaya konmamıştır, çünkü hepsi de bu eksiklikle mantıksal olarak bağdaşır. İşlevsel durumları ya da istemli durumları açıklayan sistemlerden herhangi birine dayanarak analiz edilemez, çünkü bu durumlar hiçbir deneyim yaşamamasına rağmen insan gibi davranan robotlar ya da otomatlarda da söz konusudur. Yine benzer nedenlerle deneyimlerin tipik insan davranışıyla ilişkili nedensel rolüne dayanarak da analiz edilemez.

(...)

Yarasaların deneyim yaşadığına hepimizin inandığını varsayıyorum. (...) Yarasalar diğer türlere kıyasla bize daha çok benzemekle birlikte, yine de bizden oldukça farklı bir hareket çeşitliliğine ve algısal donanıma sahiptirler, dolayısıyla ele almak istediğim problem son derece nettir. (...)

(...) Artık birçok yarasanın (özellikle küçük yarasalar olarak bilinen microchiroptera türü) dış dünyayı öncelikli olarak sonar ya da ekolokasyon ile, yani menzillerindeki nesnelerden gelen yansımaları anı, ince ayarlı, yüksek frekanslı çıgıllıklarla tespit ederek algıladığını biliyoruz. (...) Ancak yarasa sonarı, şüphesiz bir algı türü olmakla birlikte, sahip olduğumuz herhangi bir duyuya işleyiş açısından benzer değildir ve bizim öznel bir şekilde tecrübe ya da hayal edebileceğimize benzediğini düşünmek için herhangi bir neden yoktur. Bu, yarasa olmanın nasıl bir şey olduğu düşüncesi için zorluk yaratıyor gibi görünmektedir. (...)

Hayal gücümüz için temel malzemeyi sağlayan kendi deneyimlerimizdir, dolayısıyla hayal gücü sınırlı bir alana sahiptir. Kolumuzda alacakaranlıkta ve gece karanlığında etrafta uçmayı ve ağızımızla böcekler yakalamayı sağlayan ağırlar olduğunu; oldukça zayıf bir görme duyusuna sahip olduğumuz ve çevremizdeki dünyayı yansıtmalı yüksek frekanslı ses sinyalleri aracılığıyla algıladığımızı ve günü bir dam altında baş aşağı asılı geçirdiğimizi hayal etmek işe yaramayacaktır. Bunu hayal etmek (ki bunda çok da başarılı olamam), sadece benim bir yarasa gibi davranmamın nasıl bir şey olacağını düşünmeme yardımcı olabilir. Ancak konumuz bu değildir. Ben, yarasa olmanın, bir yarasa için nasıl bir şey olduğunu bilme arzusundayım. Fakat bunu hayal etmeye çalıştığımda, kendi zihnimin kaynaklarıyla sınırlanırım ve bu kaynaklar bu iş için yetersizdir. (...)

Thomas Nagel, *Zihin ve Evren*
(Kısaltılmıştır.)

3. ÜNİTE: VARLIK FELSEFESİ

1. T. Nagel, öznel deneyimi nasıl tanımlar?

2. Öznel deneyimin nesnel bilgiyle açıklanmasının zorlukları nelerdir?

3. Yarasa örneği, bilinçli deneyimin doğasına dair hangi problemi ortaya koyar?

EK-3

ÇIKIŞ KARTI	
Adı-Soyadı:	
Sınıfı-Numarası:	
3 Yaz (Öğrendiğiniz üç önemli bilgiyi yazınız.)	
2 Sor (Cevabını merak ettiğiniz iki soru yazınız.)	
1 Paylaş (Öğrendiklerinizin önemi hakkında düşüncenizi yazarak paylaşınız.)	

3. ÜNİTE: VARLIK FELSEFESİ

EK-4

! Aşağıdaki "Kontrol Listesi", "Yarasa Olmak Nasıl Bir Şeydir?" adlı etkinliği gerçekleştiren her bir öğrencinin değerlendirilmesine yöneliktir. İlgili alanlara onaylama işareti (✓) koyarak değerlendirmenizi yapınız.

KONTROL LİSTESİ			
Adı-Soyadı:			
Sınıfı-Numarası:			
	Değerlendirme Ölçütleri	Evet	Hayır
1.	Rehber soruları dikkatli bir şekilde okudu.		
2.	"Bilgi Notu"nu dikkatli bir şekilde okudu.		
3.	"Çalışma Kâğıdı"ndaki metinleri dikkatli bir şekilde okudu.		
4.	"Çalışma Kâğıdı"ndaki soruları doğru cevapladı.		
5.	En az 200 kelimeden oluşan bir deneme ya da karşıt argüman geliştirdiği metin yazdı.		
6.	Konuyu tamamen anladığını gösteren düşünceler ortaya koydu.		
7.	Görüş ve iddialarını tutarlı bir şekilde sundu.		
8.	Düşüncelerini yeterince açıkladı ve örneklerle zenginleştirdi.		
9.	Konuya yenilikçi bir yaklaşım getirerek yaratıcı fikirler ve bakış açıları sundu.		
10.	Dil kurallarına tamamen uygun, akıcı ve açık bir anlatım ortaya koydu.		
Öğretmen Notları:			
NOT: Değerlendirme sonunda öğrenciden "Hayır"la işaretlenen bölümleri bir kez daha gözden geçirmesini ve eksiklerini tamamlamasını isteyiniz.			

4.ÜNİTE

BİLGİ FELSEFESİ

Ünite karekodu

4. ÜNİTE: BİLGİ FELSEFESİ

1. ETKİNLİK ADI

Bilgi Türleri

Etkinliğin Amacı	Öğrencilerin bilgi felsefesine ilişkin bilgi türlerini (tanışıklık bilgisi, önermesel bilgi, nasılın bilgisi) araştırarak dijital bir zihin haritası oluşturabilmelerini sağlama
Zenginleştirme Uygulaması	Bilgi felsefesine ilişkin bilgi türlerini (tanışıklık bilgisi, önermesel bilgi, nasılın bilgisi) araştırarak kısa açıklamaların, örneklerin ve görsellerin olduğu dijital bir zihin haritası oluşturulabilir.
Araç Gereç ve Materyaller	- Genel ağ erişimi olan bilgisayar - Sunum için etkileşimli tahta, bilgisayar veya projektör

Aşağıdaki adımları takip ederek öğrencilerin etkinliği gerçekleştirmelerini sağlayınız.

1. Adım: Etkinlik Öncesi

- Öğrencilere bilgi felsefesine ilişkin bilgi türlerini (tanışıklık bilgisi, önermesel bilgi, nasılın bilgisi) araştırarak kısa açıklamaların, örneklerin ve görsellerin olduğu dijital bir zihin haritası oluşturmalarını sağlamak amacıyla bu etkinliğin yapılacağını belirtiniz.
- Öğrencilere aşağıdaki "Bilgi Notu"nu okuyarak tanışıklık bilgisi, önermesel bilgi, nasılın bilgisi hakkında bilgi veriniz.

BİLGİ NOTU

Bilgi Türleri

"Okulun karşısındaki parkı biliyorum." ya da "Öğretmenimi biliyorum." gibi ifadelerle bir yer veya kişi hakkında konuşuluyorsa burada bahsedilen bilgi türü, "tanışıklık bilgisi"dir. Tanışıklık bilgisi; bir kişinin daha önce deneyimlediği, gördüğü, duyduğu veya yaşadığı şeylere dayalı bilgiyi ifade eder. Bu tür bir bilgi; bir yere gitmek, birini tanımak, bir nesnenin nasıl olduğunu deneyimlemek gibi kişisel tecrübeleri kapsar. Örneğin portakalın nasıl koktuğunu bilmek de bir tanışıklık bilgisidir.

Önermesel bilgi, doğru ya da yanlış olma olasılığı bulunan ifadelerle ilgilidir. Örneğin "Ay'ın Dünya'nın uydusu olduğunu biliyorum." ya da "Suyun normal koşullar altında 100°C'da kaynadığını biliyorum." gibi cümlelerde kişi, belirli bir gerçeği bildiğini ifade eder. Bu tür bilgiler, doğruluğu ya da yanlışlığı üzerine karar verilebilecek somut önermelerdir ve bu bilgilere "önermesel bilgi" denir.

"Bilmek" ifadesi, bazen bir beceriye sahip olmayı anlatmak için de kullanılır. Örneğin "Bilgisayar kullanmayı biliyorum." ya da "Özet çıkarmayı biliyorum." gibi cümlelerde kişi, bu beceriyi gerçekleştirebileceğini ve deneyimlediğini ifade eder. Bu tür bilmeye "nasılın bilgisi" denir. Bu, teorik bir bilgi değil bir beceriyi uygulayarak gösterilebilen bir bilgidir. Başka bir ifadeyle kişi, bu bilgiyi pratikte kullanarak gösterir.

4. ÜNİTE: BİLGİ FELSEFESİ

2. Adım: Etkinlik Aşaması

- ◆ Öğrencileri 3-4 kişilik gruplara ayırarak her gruba bilgi felsefesindeki bilgi türlerini (tanışıklık bilgisi, önermesel bilgi, nasılın bilgisi) güvenilir kaynaklardan araştırma görevi veriniz.
- ◆ Öğrencilere güvenilir kaynaklara ulaşmaları konusunda rehberlik ediniz. Akademik yayınların, resmî kurum ve kuruluşlara ait genel ağ adreslerinin, makalelerin, videoların ve belgesellerin güvenilir olduğunu belirtiniz.
- ◆ Her grubun, bilgi felsefesindeki bilgi türleri (tanışıklık bilgisi, önermesel bilgi, nasılın bilgisi) ile ilgili araştırma sonucunda ulaştığı bilgilerle dijital bir zihin haritası hazırlamalarını sağlayınız.
- ◆ Öğrencilere zihin haritası hazırlamak için çeşitli dijital uygulamaları kullanabileceklerini belirtiniz.
- ◆ Gruplardan araştırmaları sonucu oluşturdukları zihin haritalarını sınıfta paylaşımlarını isteyiniz.

3. Adım: Değerlendirme

- ◆ Ek-1'de yer alan "Dereceli Puanlama Anahtarı"nı çoğaltarak öğrencilerin çalışmalarını değerlendirmek için kullanınız.

4. ÜNİTE: BİLGİ FELSEFESİ

EK-1

! Öğrencinin çalışmasını değerlendirme ölçütlerini kullanarak “Mükemmel”, “Yeterli”, “Geliştirilmeli” şeklinde değerlendiriniz.

DERECELİ PUANLAMA ANAHTARI

Grup Adı/Numarası:

Gruptaki Öğrenciler:

Değerlendirme Ölçütleri	Mükemmel (3)	Yeterli (2)	Geliştirilmeli (1)	PUAN
İçeriğin Doğruluğu	İçerik; eksiksiz, doğru ve tutarlı bir şekilde açıklanmıştır.	İçerikte eksiklikler olmakla beraber içerik, doğru ve tutarlı bir şekilde açıklanmıştır.	İçerik; eksik, yanlış ve tutarsız bir şekilde açıklanmış ya da hiç açıklanmamıştır.	
Kavramlar Arası İlişki	Kavramlar arasındaki ilişki, doğru ve mükemmel şekilde oluşturulmuştur.	Kavramlar arasındaki ilişki, yeterli şekilde oluşturulmuştur.	Kavramlar arasındaki ilişki, yanlış şekilde oluşturulmuştur.	
Dağılım	Bilgiler, mantıklı ve sistemli biçimde dağılmıştır.	Bilgiler, kısmen mantıklı ve sistemli biçimde dağılmıştır.	Bilgiler, mantıklı ve sistemli biçimde dağılmamıştır.	
Görsellik	Görsel öğeler bakımından etkileyici ve dikkat çekici öğeler bulunmaktadır.	Görsel öğeler bakımından kısmen etkileyici ve dikkat çekici öğeler bulunmaktadır.	Etkileyici ve dikkat çekici görsel öğeler bulunmamaktadır.	
Özgünlük	Zihin haritası, özgün öğeler içermektedir.	Zihin haritası, kısmen özgün öğeler içermektedir.	Zihin haritası, özgün olmayan öğeler içermektedir.	
Kaynak Kullanımı	Çok sayıda güvenilir kaynaktan yararlanılmıştır.	Sınırlı sayıda güvenilir kaynaktan yararlanılmıştır.	Güvenilir kaynaklardan yararlanılmamıştır.	
Bilgi Derinliği	Araştırma, derinlemesine ve kapsamlı bir şekilde yapılmıştır.	Araştırma, kısmen yeterli ve kapsamlı bir şekilde yapılmıştır.	Araştırma, yüzeysel bir şekilde yapılmıştır.	

TOPLAM PUAN: “Dereceli Puanlama Anahtarı”ndan alınacak puanı 100 üzerinden hesaplamak için $(\text{Toplam Puan}/21) \times 100$ formülünü uygulayınız.

4. ÜNİTE: BİLGİ FELSEFESİ

2. ETKİNLİK ADI

Gazali'nin Descartes'a Etkisi

Etkinliğin Amacı	Öğrencilerin Gazali'nin kesin bilginin imkânı konusunda şüpheyi ele alışının Descartes'a etkisini değerlendirebilmelerini sağlamak
Zenginleştirme Uygulaması	Gazali'nin kesin bilginin imkânı konusunda şüpheyi ele alışının Descartes'a etkisini araştırabilir.
Araç Gereç ve Materyaller	- Genel ağ erişimi olan bilgisayar - Sunum için etkileşimli tahta, bilgisayar veya projektör

Aşağıdaki adımları takip ederek öğrencilerin etkinliği gerçekleştirmelerini sağlayınız.

1. Adım: Etkinlik Öncesi

- ◆ Öğrencilere Gazali'nin kesin bilginin imkânı konusunda şüpheyi ele alışının Descartes'a etkisini değerlendirmeleri amacıyla bu etkinliğin yapılacağını belirtiniz.
- ◆ Öğrencilere şüphenin yöntem olarak kullanılması ile ilgili kısa bir hatırlatma yapınız.

2. Adım: Etkinlik Aşaması

- ◆ Öğrencileri 3-4 kişilik gruplara ayırarak her gruba "Gazali'nin kesin bilginin imkânı konusunda şüpheyi ele alışının Descartes'a etkisini" Gazali'nin "El-Munkızu Min-Ad-Dalâl" ve Descartes'ın "Felsefenin İlkeleri" ve "Meditasyonlar" kitaplarından ve güvenilir kaynaklardan araştırma görevi veriniz.
- ◆ Öğrencilere güvenilir kaynaklara ulaşmaları konusunda rehberlik ediniz. Akademik yayınların, resmî kurum ve kuruluşlara ait genel ağ adreslerinin, makalelerin, videoların ve belgesellerin güvenilir olduğunu belirtiniz.
- ◆ Her grubun Gazali'nin kesin bilginin imkânı konusunda şüpheyi ele alışının Descartes'a etkisi ile ilgili araştırma sonucunda ulaştığı bilgilerle dijital sunum ya da video hazırlamasını sağlayınız.
- ◆ Dijital sunum ya da videoda aşağıdaki bölümlerin bulunması gerektiğini vurgulayınız.
 - » Konunun ve kavramların tanıtımı
 - » Gazali ve Descartes'ın şüphecilik hakkındaki görüşlerini ayrı ayrı inceleyip açıklamaları
 - » Gazali'nin kesin bilginin imkânı konusundaki şüphecilik yaklaşımı ile Descartes'ın şüpheciliği arasındaki benzerlik ve farklılıkları karşılaştırmaları
 - » Kendi değerlendirmeleri ve filozofların fikirleri üzerine özgün düşünceler
- ◆ Gruplardan oluşturdukları dijital sunum ya da videoyu, seçtikleri bir grup sözcüsü aracılığıyla sınıfta paylaşmalarını isteyiniz.
- ◆ Öğrencilerin konu hakkındaki bilgilerini derinleştirmek için onları konuyla ilgili ulaştıkları bilgileri kullanarak Gazali'nin şüpheyi ele alışının Descartes'a etkisini tartışmaya teşvik ediniz.

4. ÜNİTE: BİLGİ FELSEFESİ**3. Adım: Değerlendirme**

- ◆ Ek-1’de yer alan “Kontrol Listesi”ni çoğaltarak öğrencilerin çalışmalarını değerlendirmek için kullanınız.

4. ÜNİTE: BİLGİ FELSEFESİ

EK-1

! Aşağıdaki “Kontrol Listesi”, “Gazali’nin Descartes’a Etkisi” adlı etkinliği gerçekleştiren grupların değerlendirilmesine yöneliktir. İlgili alanlara onaylama işareti (✓) koyarak değerlendirmenizi yapınız.

KONTROL LİSTESİ			
Grup Adı/Numarası:			
Gruptaki Öğrenciler:			
Değerlendirme Ölçütleri		Evet	Hayır
1.	Güvenilir kaynaklar kullanarak araştırma yaptı.		
2.	Araştırma yaparken akademik veri tabanlarından yararlandı.		
3.	Gazali ve Descartes’ın şüphecilik hakkındaki görüşleri ile ilgili yeterli bilgi topladı.		
4.	Gazali ile Descartes’ın şüphecilik konusuna yaklaşımlarını karşılaştırarak bu iki filozofun görüşlerindeki benzerlikleri belirledi.		
5.	Gazali ile Descartes’ın şüphecilik konusuna yaklaşımlarını karşılaştırarak bu iki filozofun görüşlerindeki farklılıkları belirledi.		
6.	Elde ettiği verilerle bir dijital sunum/video hazırladı.		
7.	Hazırladığı dijital sunumu/videoyu sınıfta sundu.		
8.	Etkinlik sürecine aktif katılım sağladı.		
9.	İş birliği içinde çalıştı.		
10.	Etkinlik sürecinde zorlandığı noktalarda öğretmeniyle iletişim kurdu.		
Öğretmen Notları:			
Not: Değerlendirme sonunda öğrenciden “Hayır”la işaretlenen bölümleri bir kez daha gözden geçirmesini ve eksiklerini tamamlamasını isteyiniz.			

4. ÜNİTE: BİLGİ FELSEFESİ

3. ETKİNLİK ADI

David Hume'da Duyular ve Akıl İlişkisi

Etkinliğin Amacı	Öğrencilerin David Hume'un (Devid Huym) "İnsanın Anlama Yetisi Üzerine Bir Soruşturma" adlı eserinden derlenen bir metin aracılığıyla "nedensellik ilkesi" hakkındaki görüşlerini inceleyerek duyular ve akıl arasındaki ilişkiyi çözümleyebilmelerini sağlamak
Zenginleştirme Uygulaması	D. Hume'un "İnsanın Anlama Yetisi Üzerine Bir Soruşturma" adlı eserinden derlenen bir metin aracılığıyla "nedensellik ilkesi" hakkındaki görüşleri incelenerek duyular ve akıl arasındaki ilişkiyi çözümleyebilir.
Araç Gereç ve Materyaller	• Çalışma kâğıdı • Genel ağ erişimi olan bilgisayar • Yazı malzemeleri

Aşağıdaki adımları takip ederek öğrencilerin etkinliği gerçekleştirmelerini sağlayınız.

1. Adım: Etkinlik Öncesi

- ◆ Öğrencilere D. Hume'un "İnsanın Anlama Yetisi Üzerine Bir Soruşturma" adlı eserinden derlenen bir metin aracılığıyla "nedensellik ilkesi" hakkındaki görüşlerini inceleyerek duyular ve akıl arasındaki ilişkiyi çözümlemeleri amacıyla bu etkinliğin yapılacağını belirtiniz.
- ◆ Öğrencilere D. Hume'un bilgi felsefesi ile ilgili kısa bir hatırlatma yapınız.

2. Adım: Etkinlik Aşaması

- ◆ Ek-1'deki "Çalışma Kâğıdı"nı çoğaltıp öğrencilere dağıtınız. Öğrencilerin, "Çalışma Kâğıdı"ndaki metni okumalarını ve soruları cevaplamalarını sağlayınız.
- ◆ "Çalışma Kâğıdı"ndaki sorulardan yararlanarak öğrencilerin D. Hume'da duyular ve akıl arasındaki ilişkiyi değerlendirmelerini sağlayınız.
- ◆ Öğrencilerin, konuyla ilgili görüşlerini ifade edecekleri ve öz değerlendirme yapacakları bir yansıtma yazısı yazmalarını sağlayınız.
- ◆ Öğrencilerden yazdıkları yansıtma yazılarını sırasıyla paylaşmalarını isteyiniz.
- ◆ Yansıtma yazısından elde ettiğiniz verileri, etkinliği gerçekleştiren öğrencilerle paylaşarak öğrencilere dönüt veriniz.

3. Adım: Değerlendirme

- ◆ Ek-2'de yer alan "Kontrol Listesi"ni çoğaltarak öğrencilerin çalışmalarını değerlendirmek için kullanınız.

EK-1

ÇALIŞMA KÂĞIDI

Aşağıdaki metinden yararlanarak soruları cevaplayınız.

İnsanın Anlama Yetisi Üzerine Bir Soruşturma**II. BÖLÜM – İdeaların Kaynağı Üzerine**

(...) Bütün zihin algılarını, güçlülük ya da canlılıklarına göre, iki sınıf ya da türe ayırabiliriz. Daha az güçlü ve canlı olanlar genellikle Düşünceler ya da İdealar diye adlandırılır. Öteki tür için (...) izlenimler diyelim. Öyleyse, izlenim terimi ile kastettiğim daha canlı algılarımızın hepsidir; yani işittiğimiz, gördüğümüz, hissettiğimiz, sevdiğimiz veya nefret ettiğimiz, arzuladığımız veya istediğimiz andaki algılardır. İzlenimler, daha az canlı algılar olan ve yukarıdaki duyum ya da hareketler üzerinde düşündüğümüz zaman farkına vardığımız ideallardan ayrılırlar. (...)

Altın bir dağ düşündüğümüzde, daha önceden tanıdığımız iki tutarlı ideayı, altın ve dağı birleştiririz sadece. (...) Kısacası, düşünmenin bütün malzemesi dış ya da iç duygumuzdan gelmez: bunların sadece karışımı ya da bileşimi zihin ve istemeye aittir. Ya da, felsefi dille söyleyecek olursam, bütün idealarımız ya da zayıf algılarımız, izlenimlerimizin ya da canlı algılarımızın kopyalarıdır. (...)

Ne kadar karmaşık ya da yüce olurlarsa olsunlar, düşünce ya da idealarımızı çözümlediğimizde, bunların, her defasında, daha önceki bir his ya da duyguyu kopya eden basit ideallardan meydana geldiğini görürüz. (...)

III. BÖLÜM – İdeaların Çağrışımı Üzerine

(...) İdealar arasında sadece üç bağlantı ilkesi vardır: Benzerlik, zamanda ya da yerde Yakınlık ve Neden ya da Etki. (...)

Birisine, önünde olmayan bir olgu sorununa, söz gelişi, bir arkadaşının şehir dışında ya da Fransa'da olduğuna neden inandığını sorarsanız, size bir sebep gösterir ve bu sebep de bir başka olgu olur; söz gelişi, arkadaşından aldığı bir mektup ya da onun daha önceki kararlarının veya verdiği sözlerin bilgisi... (...) Olgular hakkındaki bütün akılyürütmelerimiz aynı yapıdadır. Ve her defasında ortada olan olgu ve ondan çıkarılan diğer olgu arasında bir bağ varsayılmaktadır. Bunları birbirine bağlayacak bir şey olmasaydı, çıkarım tümüyle temelsiz olurdu. (...) Bu yapıdaki diğer bütün akılyürütmeleri incelersek, bunların neden-etki ilişkisine dayandıklarını ve bu ilişkinin uzak ya da yakın, doğrudan doğruya ya da dolaylı olduğunu görürüz. (...)

Böylece, olgu sorunları hakkında emin olmamızı sağlayan delilin yapısıyla ilgili olarak kendimizi tatmin etmek istiyorsak, neden ve etki bilgisine nasıl ulaştığımızı soruşturmamız gerekir.

İstisna kabul etmeyen bir genel önerme olarak, bu bilgiye hiçbir zaman a priori akılyürütmelerle ulaşılmadığını; bu bilginin, belirli nesnelerin sürekli olarak birbirine bağlı olduklarını gördüğümüzde, tümüyle tecrübeden çıktığını ileri süreceğim. (...)

Öyleyse gözlemin ve tecrübenin yardımı olmaksızın herhangi bir tek olayı belirlemeğe ya da herhangi bir neden ya da etki çıkarsamağa çalışmamız boşuna olur. (...)

Neden ve etki işlemleri hakkında tecrübemiz olduktan sonra bile, bu tecrübeden çıkan sonuçlarımız akılyürütmeye ya da anlama yetisinin herhangi bir sürecine dayalı değildir. (...)

4. ÜNİTE: BİLGİ FELSEFESİ

V. BÖLÜM – Bu Şüphelerin Skeptik Çözümü

(...) Öyle bir kimse düşünelim ki, en güçlü akıl ve düşünme yetileri ile donanmış olarak bu dünyaya birdenbire gelsin; gerçekten, nesnelerin sürekli olarak art arda gelişini ve birbirini izleyen olayları hemen gözleyecektir, ancak bundan öte birşey bulamayacaktır. Başlangıçta, hiçbir akılyürütmeyle neden ve etki ideasına ulaşamayacaktır; çünkü bütün doğal işlemlerin yapıcıları olan belirli güçler, hiçbir zaman duyulara gelmezler ve belirli bir durumda sadece bir olay bir başkasından önce geliyor diye, birinin neden ötekinin etki olduğu sonucunu çıkarmak, akla uygun birşey değildir. Bunların biraraya gelmeleri rastgele ve gelişigüzel olabilir. Birinin ortaya çıkmasından öbürünün varoluşunu çıkarsamak için bir sebep olmayabilir. Tek kelimeyle, böyle bir kişi, hiçbir zaman, daha çok tecrübe edinmeksizin, herhangi bir olgu sorunu konusunda tahminini ya da akılyürütmesini kullanamayacak; belleğinde ve duyularında dolaysız olarak bulunanın ötesinde hiçbir şeyden emin olamayacaktır.

Yine turalım ki, bu kişi daha çok tecrübe edinmiş ve benzer nesne ya da olayların hep birbirine bağlı olduklarını gözleyecek kadar uzun bir süre dünyada yaşamış olsun. Bu tecrübenin sonucu ne olur? Bir nesnenin ortaya çıkışından hemen öbürünün varoluşunu çıkarsar. Ama tüm tecrübesiyle, nesnenin öteki nesneyi ortaya çıkarmasındaki gizli gücün bir ideası ya da bilgisini gene de edinmemiştir; ne de onu bu çıkarsamayı yapmağa götüreren, herhangi bir akılyürütme sürecidir. Fakat yine de kendini bu çıkarımı yapmağa mecbur hisseder: Ve bu işlemde anlama yetisinin bir yeri olmadığını görse de, yine aynı düşünce yolunu izleyecektir. Bu kişinin böyle bir sonucu oluşturmasını belirleyen bir başka ilke vardır.

Bu ilke ALIŞKANLIK ya da HUY'dur. Çünkü, belirli bir edim ya da işlemin tekrarlanması, herhangi bir akılyürütme ya da anlama süreci tarafından gerektirmeksizin, aynı edim ya da işlemi yeniden yapma eğilimini doğuruyorsa, her zaman bu eğilimin alışkanlığın etkisi olduğunu söyleriz. (...)

Olgu sorunu veya gerçek varoluşa ilişkin her türlü inanç, bellek ya da duyulara verilmiş olan bir objeden ve bu objeyle başka bir obje arasındaki alışılmış biraradalıktan çıkmaz. Ya da, başka bir deyişle, bir çok defalar herhangi iki tür nesnenin —alev ile ısı, kar ile soğuk gibi— her zaman birarada ortaya çıktığını öğrendikten sonra, alev ya da kar duyulara yeniden verilirse, alışkanlık, zihni ısı ya da soğuk beklemeğe ve böyle bir niteliğin varolduğuna, bunun da daha yakından bakılınca kendisini göstereceğine inanmağa götürür. (...)

Doğa belirli idealar arasında bağlantılar kurmuştur ve düşüncelerimize bir idea geldiğinde, hemen ardından bağlantısını getirir ve dikkatimizi hafif, belli belirsiz bir hareketle ona çeker. Bu bağlantı ya da çağırışım ilkelerini üçe indirgemistik: Benzerlik, Yakınlık ve Nedenlilik. Bunlar, düşüncelerimizi birbirine bağlayan ve bütün insan soyunda az veya çok görülen, düzenli düşünme veya karşılıklı konuşma zincirini ortaya çıkaran biricik bağlardır. (...)

Bir ateşe kuru bir odun attığımda, zihnim, hemen, odunun ateşi söndüreceğini değil, arttıracağını düşünmeğe götürülür. Düşüncenin nedenden etkiye bu geçişi akıldan çıkma değildir. Kaynağını tümüyle alışkanlık ve tecrübeden alır. (...)

David Hume, *İnsanın Anlama Yetisi Üzerine Bir Soruşturma*
(Kısaltılmıştır.)

4. ÜNİTE: BİLGİ FELSEFESİ

1. Metnin yazılış amacı nedir?

2. Metinde hangi sorulara cevap aranır?

3. Metinde irdelenen kavramlar hangileridir?

4. Yazarın temel iddiası nedir?

5. Yazar, savunduğu görüş ile ilgili hangi yargıları ileri sürer?

6. Metinde savunulan görüşün temellendirilmesi için sunulan akıl yürütmeler/argümanlar nelerdir?

4. ÜNİTE: BİLGİ FELSEFESİ

EK-2

! Aşağıdaki “Kontrol Listesi”, “David Hume’da Duyular ve Akıl İlişkisi” adlı etkinliği gerçekleştiren her bir öğrencinin değerlendirilmesine yöneliktir. İlgili alanlara onaylama işareti (✓) koyarak değerlendirmenizi yapınız.

KONTROL LİSTESİ			
Adı-Soyadı:			
Sınıfı-Numarası:			
Değerlendirme Ölçütleri		Evet	Hayır
1.	“Çalışma Kâğıdı”ndaki metni dikkatli bir şekilde okudu.		
2.	“Çalışma Kâğıdı”ndaki soruları doğru cevapladı.		
3.	D. Hume’un “nedensellik ilkesi” hakkındaki görüşlerini doğru analiz etti.		
4.	D. Hume’un “nedensellik ilkesi” hakkındaki görüşlerinden hareketle duyular ve akıl arasındaki ilişkiyi çözümledi.		
5.	Yansıtma yazısını yazdı.		
6.	Yansıtma yazısını sınıfla paylaştı.		
7.	Etkinlik sürecine aktif katılım sağladı.		
Öğretmen Notları:			
Not: Değerlendirme sonunda öğrenciden “Hayır”la işaretlenen bölümleri bir kez daha gözden geçirmesini ve eksiklerini tamamlamasını isteyiniz.			

5.ÜNİTE

AHLAK FELSEFESİ

Ünite karekodu

5. ÜNİTE: AHLAK FELSEFESİ

1. ETKİNLİK ADI

Gyges'in Yüzüğü Sende Olursa

Etkinliğin Amacı	Öğrencilerin insanı iyiye ve kötüye yönelten sebepleri sorgulayabilmelerini sağlamak
Zenginleştirme Uygulaması	Platon'un (Platon) "Devlet" adlı eserinde yer alan "Gyges'in (Giges) Yüzüğü" öyküsü incelenip "Gyges'in yüzüğü sizde olsaydı nasıl davranırdınız?" sorusu üzerinden insanı iyi ya da kötüye yönelten nedenlerin sorgulanması sağlanabilir.
Araç Gereç ve Materyaller	• Çalışma kâğıdı • Yazı malzemeleri

Aşağıdaki adımları takip ederek öğrencilerin etkinliği gerçekleştirmelerini sağlayınız.

1. Adım: Etkinlik Öncesi

- ◆ Öğrencilere insanı iyiye ve kötüye yönelten sebepleri sorgulamaları amacıyla bu etkinliğin yapılacağını belirtiniz.
- ◆ Öğrencilere aşağıdaki soruları yönelterek konuya ilgilerini çekiniz.
 - » Sizce niçin ahlaklı olmalıyız?
 - » Kimsenin bizi izlemediği durumlarda yaptıklarımızın ahlaki değerinden söz edilebilir mi?
 - » Toplumda kurallar ve yasalar olmasaydı insanların ahlaklı olmasını sağlayan ne olurdu?
 - » İyi ve kötüye yönelik düşüncelerimiz doğuştan mıdır yoksa çevreden mi öğrenilir?

2. Adım: Etkinlik Aşaması

- ◆ Ek-1'deki "Çalışma Kâğıdı"nı çoğaltıp öğrencilere dağıtınız. Öğrencilerin, "Çalışma Kâğıdı"ndaki metni okumalarını ve soruları cevaplamalarını sağlayınız.
- ◆ "Çalışma Kâğıdı"ndaki sorulardan yararlanarak öğrencilerin insanı iyiye ya da kötüye yönelten nedenleri sorgulamalarını sağlayınız.

3. Adım: Değerlendirme

- ◆ Ek-2'de yer alan "Çıkış Kartı"nı çoğaltıp öğrencilere dağıtınız ve öğrencilerden bu kartı doldurmalarını isteyiniz.

EK-1

ÇALIŞMA KÂĞIDI

Aşağıdaki metinden yararlanarak soruları cevaplayınız.

Gyges'in Yüzüğü

(...) Gyges, Lydia kralının hizmetinde bir çobanmış. Günün birinde bir sağanak ve bir deprem yüzünden yer çatlamış, hayvanların otladığı yerde derin bir yarık açılmış. Bunu görünce şaşakalan çoban, yarığın içine inmiş ve orada görülmedik birçok şeyler arasında içi oyuk, üstü delik deşik, tunçtan bir at görmüş. Eğilip içine bakmış atın, insan boyundan büyük bir ölü görmüş; ölü'nün parmağındaki altın yüzükten başka bir şeyi yokmuş. Bu yüzüğü alıp yukarı çıkmış. Çobanlar, her ay sonunda olduğu gibi krala hesap vermek için toplandıklarında, Gyges bu toplantıya parmağında yüzükle gelmiş. Otururlarken yüzüğün taşını farkına varmadan avucunun içinde çevirmiş. Bunu yapar yapmaz da yanına oturanlar kendisini görmez olmuşlar, nereye gitti diye soruşturmaya başlamışlar. Şaşakalmış herkes. Yüzükle oynarken taşı çevirince gene göze görünür olmuş. Böylece işi çakan Gyges, yüzüğün tilsimini denemiş, bakmış ki yüzüğün taşını içeri çevirince görünmez oluyor, düzeltince görünüyor. Bunun üzerine saraya girenlerin arasına katılmanın yolunu bulmuş. (...) Kralı öldürüp yerine geçmiş. Şimdi böyle iki yüzük olsa, birini doğru adamın, birini de eğri adamın parmaklarına taksak ve şehre koyuversek bunlar, her istediklerini korkmadan alacaklar, (...) canları kimi isterse ona zarar verecek, kimi isterse hapisten kurtaracak, tıpkı bir Tanrı gibi dilediklerini yapacaklar. İkisinin de davranışı bir olacak; çünkü bu durumda hiç kimse, doğruluğa bağlı kalacak, başkalarının malına el sürmeyecek kadar babayiğit olamaz! İşte bu örnek, insanın kendi isteğiyle değil zorlanarak doğru olduğunu gösteriyor. Haksızlık etmek fırsatını bulan herkes haksızlık eder. Doğruluksa, doğruya hiçbir kâr sağlamaz. Eğriliğin doğruluktan çok daha kârlı olduğuna inanmayan yoktur. (...)

Platon, *Devlet*
(Kısaltılmıştır.)

1. Metindeki yüzüğün insana sağladığı güç ile ahlak arasında nasıl bir ilişki vardır?

2. Biri iyi, biri kötü olarak nitelendirilebilecek iki insanın Gyges'in yüzüğüne sahip olmaları durumunda bu insanların davranışları arasında nasıl bir fark oluşur? Değerlendiriniz.

5. ÜNİTE: AHLAK FELSEFESİ

3. Siz, Gyges'in yüzüğüne sahip olsanız ahlaki değerlere uygun davranmaya devam eder misiniz? Düşüncelerinizi gerekçelendirerek açıklayınız.

4. İnsanı iyiye ya da kötüye yönelten nedenler neler olabilir? Açıklayınız.

5. Gyges'in yüzüğü gerçekte var olsa toplum, bu durumdan nasıl etkilenir?

EK-2

ÇIKIŞ KARTI	
Adı-Soyadı:	
Sınıfı-Numarası:	
3 Yaz (Öğrendiğiniz üç önemli bilgiyi yazınız.)	
2 Sor (Cevabını merak ettiğiniz iki soru yazınız.)	
1 Paylaş (Öğrendiklerinizin önemi hakkında düşüncenizi yazarak paylaşınız.)	

5. ÜNİTE: AHLAK FELSEFESİ

2. ETKİNLİK ADI

Yapay Zekânın Eylemleri

Etkinliğin Amacı	Öğrencilerin yapay zekânın eylemlerinin ahlaki tartışma konusu yapıp yapılamayacağı hakkında görüş geliştirebilmelerini sağlamak
Zenginleştirme Uygulaması	Ahlak felsefesinin temel problemlerine yönelik "Ahlaki eylemin temel amacı Aristoteles'e göre mutluluk, I. Kant'a göre ödevdir." görüşünden hareketle yapay zekâdan bir ahlaki eylem beklemenin ne derece doğru olduğu, yapay zekâyı ahlaki eyleme yöneltecek motivasyonun ne olabileceği üzerine araştırma yapılarak görüş geliştirebilir. Bu doğrultuda Turing testinde yer alan ahlaka yönelik sorulara alternatif soru örnekleri üretmeleri istenebilir.
Araç Gereç ve Materyaller	- Felsefe kitapları - Genel ağ erişimi olan bilgisayar - Yazı malzemeleri

Aşağıdaki adımları takip ederek öğrencilerin etkinliği gerçekleştirmelerini sağlayınız.

1. Adım: Etkinlik Öncesi

- ◆ Öğrencilere yapay zekânın eylemlerinin ahlaki tartışma konusu yapıp yapılamayacağı konusunda öğrencilerin görüş geliştirmeleri amacıyla bu etkinliğin yapılacağını belirtiniz.
- ◆ Öğrencilere günümüzde insanlar ile yapay zekâ adı verilen akıllı makineler arasında bağlantı ve etkileşimin arttığını böylece ahlak felsefesinde yeni bir tartışma alanının ortaya çıktığını belirtiniz. Teknolojik gelişmelerin çok hızlı ilerlemesine karşın ahlaki ilkelerin buna ayak uyduramadığını ve bu nedenle yapay zekânın eylemlerinin çeşitli etik tartışmalara yol açtığını vurgulayarak öğrencilerin konuya ilgisini çekiniz. Yapay zekâ kullanımı ile ortaya çıkan tartışmaların neler olabileceği konusunda açıklamalar yapınız ve aşağıdaki soruları öğrencilere yönelterek onların da görüşlerini açıklamasını sağlayınız.
 - » Sizce yapay zekâ düşünebilir mi?
 - » Yapay zekânın eylemleri, ahlaki açıdan değerlendirilebilir mi?
 - » Yapay zekâ, kendisine yüklenen verilerin sınırladığı kadarıyla insanı taklit eden davranışlar mı sergiler yoksa bir insan gibi karmaşık düşünme ve davranışta bulunma süreçleri içinde mi hareket eder?

2. Adım: Etkinlik Aşaması

- ◆ Ek-1'deki "Bilgi Notu"nu çoğaltıp öğrencilere dağıtınız. Öğrencilerin, "Bilgi Notu"nu okuyarak Turing testi ile ilgili bilgi edinmesini sağlayınız.
- ◆ Öğrencilerin, yapay zekâdan ahlaki eylemler beklemenin ne derece doğru olduğu ve yapay zekâyı ahlaki eyleme yöneltecek motivasyonun ne olabileceği hakkında bilgi edinmeleri için araştırma yapmalarını sağlayınız.

5. ÜNİTE: AHLAK FELSEFESİ

- ◆ Öğrencilere araştırma yaparken aşağıdaki araştırma ilkelerine uymaları konusunda rehberlik ediniz.
 - » **Güvenilir Kaynak Kullanımı:** Öğrencilere doğru ve geçerli bilgiye ulaşmada güvenilir kaynak kullanımının gerekliliğini vurgulayınız. Araştırma sürecinde akademik makaleler, felsefe ansiklopedileri ve uzman görüşlerine dayalı kaynakların kullanılması gerektiğini belirtiniz. Sanal ortamda güvenilir kaynaklara ulaşmak için resmî kurum ve kuruluşlara ait genel ağ adreslerinden yararlanabileceklerini hatırlatınız.
 - » **Anahtar Kelime Belirleme:** Öğrencilere araştırma yaparken konu ile ilgili terimleri belirleyip bunları akademik veri tabanlarında aramalarını öneriniz. Bu süreçte aşağıdaki veri tabanlarından yararlanabileceklerini belirtiniz.

- <https://www.ulakbim.gov.tr/yeniweb/vt/>
- <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- <https://www.academia.edu/>

- » **Özetleme ve Not Alma:** Okudukları metinlerden önemli noktaların kısa notlarını alarak bilgiyi yapılandırılmaları gerektiğini ifade ediniz.
- ◆ Ek-2'deki "Bilgi Notu"nu çoğaltıp öğrencilere dağıtınız. Öğrencilerin, "Bilgi Notu"nu okuyarak Aristoteles'in (Aristoteles) "mutluluk ahlakı" ve Kant'ın "ödev ahlakı" ile ilgili bilgi edinmesini sağlayınız.
- ◆ Bu etkinlikte kullanılacak "görüş geliştirme tekniği"nin ne olduğu ve nasıl gerçekleştirileceği hakkında öğrencilere bilgi veriniz.
- ◆ Görüş geliştirme tekniğini uygulamak için "Yapay zekâdan ahlaki eylem beklemek doğrudur." önermesini tahtaya yazınız ve öğrencilerden bu önerme üzerine düşüncelerini isteyiniz.
- ◆ "Kesinlikle katılıyorum", "Katılıyorum", "Fikrim yok", "Katılmıyorum", "Kesinlikle katılmıyorum" yazan beş karton kâğıt hazırlayarak karton kâğıtları sınıfta farklı noktalara yerleştiriniz. Öğrencilerden görüşlerini yansıtan ifadenin yazılı olduğu kartonun yanına gitmelerini isteyiniz.
- ◆ Öğrencilerden savundukları görüşün gerekçesini açıklamalarını isteyiniz.
- ◆ Öğrencilere tartışma sırasında isterlerse görüşlerini değiştirebileceklerini ve yeni düşünceleri benimseyebilecekleri söyleyiniz. Görüşünü değiştiren öğrencilerin, yeni düşüncelerini yansıtan alana geçmesini isteyiniz. Görüşünü değiştirmesinin nedenini açıklamasını isteyiniz.
- ◆ Tüm öğrencilerin yeni veya farklı görüşler dile getirmedikten emin olduktan sonra tartışmayı sonlandırınız.
- ◆ Öğrencilerin, etkinlik sürecinde geliştirdikleri görüşü ifade edecekleri, bu görüşü savunma gerekçelerini ortaya koyacakları ve öz değerlendirme yapacakları bir yansıtma yazısı yazmalarını sağlayınız.
- ◆ Öğrencilerden yazdıkları yansıtma yazılarını sırasıyla paylaşmalarını isteyiniz.
- ◆ Yansıtma yazısından elde ettiğiniz verileri, etkinliği gerçekleştiren öğrencilerle paylaşarak öğrencilere dönüt veriniz.

5. ÜNİTE: AHLAK FELSEFESİ

- ◆ Öğrencilere “Karşınızda bir yapay zekâ bulunduğunu ve ona Turing testi uygulamakla görevlendirildiğinizi düşünün. Onu yanıltmak ve onun bir insan olmadığını ispatlamak için hangi ahlaki soruları sorardınız?” sorusunu yönelterek onların Turing testi soru listesi hazırlamalarını sağlayınız. Öğrencileri yönlendirmek için aşağıdaki örnek soruları onlarla paylaşınız.

Örnek Sorular

- Haksızlığa uğramış biri, nasıl teselli edilir?
- Bir araba kazasında yaralanan iki kişiden sadece birini kurtarabilecek durumda olsanız seçiminizi neye göre yaparsınız?
- Çevreye zararlı olduğu ortaya çıkan bir ürünü kullanmaya devam etmek ahlaki midir?
- Bir arkadaşınızın size sırlarını anlattığını ve bu sırları başkalarına söylememenizi istediğini düşünün. Arkadaşınızın sırlarını paylaşmanız gerektiğine inandığınız bir durum ortaya çıkarsa ne yaparsınız?
- Sizce en önemli insani değer nedir? Düşünceleriniz gerekçesiyle açıklayınız.

3. Adım: Değerlendirme

- ◆ Ek-3'te yer alan “Kontrol Listesi”ni çoğaltarak öğrencilerin çalışmalarını değerlendirmek için kullanınız.

EK-1

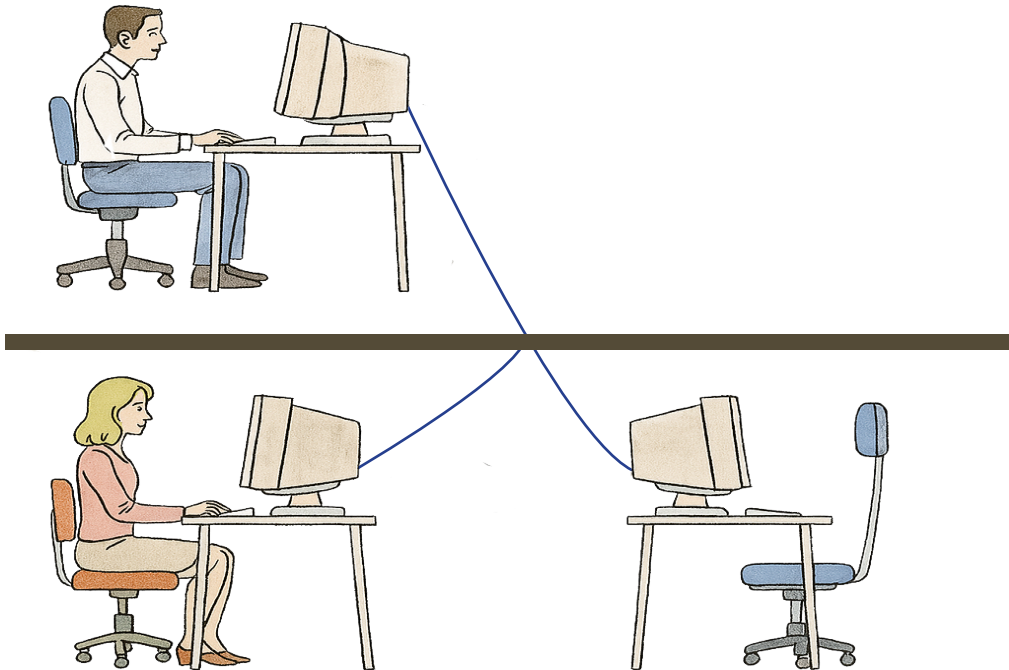
BİLGİ NOTU

Turing Testi

II. Dünya Savaşı'ndan sonra, 1945 ile 1948 yılları arasında Londra yakınlarındaki İngiliz Ulusal Fizik Laboratuvarında çalışan Alan Turing (Elin Türing), 1948 yılında Manchester Üniversitesinde öğretim görevlisi olarak işe başlar. Burada bilgisayar bilimleri alanında teorik çalışmalar yapmanın yanı sıra dünyanın ilk bilgisayarlarından birinin tasarımı üzerinde de çalışır. 1950 yılında yayımladığı "Bilgisayar Makineleri ve Zekâ" adlı makalesinde makinelerin insan gibi düşünme olasılığına değinir. Turing, bu sorunun çözülmesinde kendi geliştirdiği "Turing testi"nin kullanılmasını önerir. Bu testi bir bilgisayarın zekâ seviyesini ölçmek ve bir makinenin tıpkı bir insan gibi zeki davranıp davranamayacağını belirlemek için tasarlar. Turing, 2000'li yıllara kadar makinelerin insan gibi düşünebilmesi gerektiğini öngörür.

Turing testinde bir sorgulayıcı (insan), karşısındaki kişinin bir bilgisayar mı yoksa bir insan mı olduğunu bilmeden klavye üzerinden sırayla hem bir bilgisayar hem de bir insanla iletişim kurar. Sorgulayıcı, bu iletişim sırasında bir ekranda sadece karşı taraftaki bilgisayar veya insandan kendisine gelen mesajları görür. Sorgulayıcının kendisine gelen bu mesaj metinleri haricinde ses veya görüntü gibi herhangi bir ek iletişim kanalına sahip olmasına kesinlikle izin verilmez. Test sırasında sorgulanan bilgisayarın ve insanın her ikisinin de amacı, karşı taraftaki sorgulayıcıyı sorgulananın insan olduğuna ikna etmektir. Testin sonunda sorgulayıcının, sorguladıklarından hangisinin insan hangisinin bilgisayar olduğunu söyleyememesi durumunda bilgisayar, "zekâsını ispat etmiş" ve Turing testini geçmiş sayılır.

Turing testi; bir makinenin insanların sahip olduğu mantık yürütme, problem çözme, öğrenme gibi bilişsel yetenekleri tanımlayan genel bir kavram olan zekâ yeteneğini ölçmek için belirlenen ilk standart olur. 1960'lardan bugüne geliştirilen birçok yapay zekâ sistemi, Turing testinde belirli başarılar gösterir. Ancak zaman içinde yapay zekâ sistemlerinin performansını ölçmek için daha karmaşık ve spesifik testler ve ölçüm sistemleri kullanılmaya başlanır.

Turing testi

5. ÜNİTE: AHLAK FELSEFESİ

EK-2

BİLGİ NOTU

Açıklama Metni

Aristoteles'in Ahlak Anlayışı

Aristoteles'in ahlak anlayışının temelinde mutluluğun ne olduğu ve nasıl elde edileceği problemi yer alır. Ona göre insan, her eyleminde iyiyi arzulayan bir varlıktır. En iyi şey ise mutluluktur ve bu ancak iyi bir toplumda mümkün olur. Bu yüzden insanlar, mutluluğu elde etmeyi amaçlar. Aristoteles, mutluluğu ruhun erdeme uygun bir etkinliği şeklinde tanımlar. Bu tanım, mutluluğun sabit bir şey değil bir etkinlik olduğunu gösterir. Mutluluk, belli bir şekilde davranıldığında kendisine ulaşılacak belli bir hedef değildir; o, hedefe ulaşma etkinliğidir. Bu nedenle mutluluk, başka bir şey için değil sadece kendisi için tercih edilir yani mutluluğun kendisi bir amaçtır.

Aristoteles'e göre tek ve evrensel bir mutluluktan ya da iyiden söz edilemez. O, farklı mutluluklar ve iyiler olduğunu söyler. Her eylemin sonucu, her insan üzerinde aynı etkiyi yapmaz; bir şey bazı insanlar için iyi olabilirken başkaları için aynı şekilde iyi ya da anlamlı olmayabilir. Örneğin bazı insanlar mutluluğu haz, zenginlik ya da gösterişte bulurken diğerleri için mutluluk, farklı şeylerde olabilir. Aristoteles, iyi ve mutlu bir yaşam için hem maddi hem de ruhsal birçok şeyin gerekli olduğunu düşünür. Örneğin maddi açıdan belirli ölçüde bir zenginlik, Aristoteles'e göre kötü bir şey değildir çünkü bu, insanın dostlarına cömertlik yapmasına ve onlara yardımcı olmasına imkân sağlar. Ruhsal şeyler de insanın dostluklar edinmesi, başkaları tarafından kabul görmesi vb. sonuçlar ortaya koymasından dolayı gereklidir. Aristoteles, mutluluk konusunda en önemli tavsiyesini "altın orta" yaklaşımıyla verir. Bu yaklaşıma göre insanlar, mutluluğa ulaşmak için aşırılıklardan kaçınmalı ve ölçülü, ılımlı bir şekilde davranmalıdır. Örneğin para harcamada ne aşırı savurganlık ne de cimrilik iyi bir şeydir, doğru ölçü cömertliktir. Benzer şekilde gözü karalık veya korkaklık da iki aşırı uçtur, burada altın orta cesarettir.

Aristoteles (temsili)

Filozof Metni

Nikomakhos'a Etik

(...) Kendisi iyi olan bir amacımız varsa, bizim aradığımız iyi bu demektir. Çünkü en çok amaç olan da kendisidir. Bir şeyi kendisinden dolayı arıyorsak, bu, onu başka şey için aramamızdan daha fazla amaçtır; aynı şekilde bir şey kendisinden dolayı tercih ediliyorsa, başka şey için olduğundan daha fazla tercih ediliyorsa bu da daha fazla amaçtır. İşte mutluluk böyle bir şeydir, çünkü mutluluk her zaman kendisinden dolayı istenmektedir. Mutluluğu başka bir şey için istemeyiz. Öte yandan haz, onur, akıl ya da diğer erdemler de kendilerinden dolayı istenir. Hem bu şeyler bir amaç olmasalar da [diğerlerine göre daha çok] tercih edilebilecek şeylerdir. Bunları isteme nedenimizse mutluluktur. Öte yandan mutluluk hiçbir zaman başka bir şey uğruna tercih edilmemektedir. Zaten bu durumun ispatı mutluluğun kendine yeterli olmasıdır, kendine yeterli olan da amaç olan şeydir. Kendine yeter dediğimiz zaman burada insanın hayatını tek başına sürdürmesinden söz etmiyoruz, insanın ailesi ve hemşehrileriyle beraber bir yaşam sürmesi gerekir, çünkü insan toplumsal bir varlıktır. Tabii ki bir yere kadar toplumsaldır, yani akrabalar gittikçe uzaklaşır insanın herkesle aynı ilişkiyi kurması imkansızdır. Neyse bu daha sonra konuşulacak bir konu. Kendine yeter dediğimiz şey, bir eksiği olmayan ve yaşamda tercih edilebilecek şeydir. Mutluluk da bu gruba dahildir, hatta diğer şeylerden daha da fazla tercih edilebilir bir şeydir, onu diğerleriyle aynı kefiye koyamayız. Eğer diğerleriyle aynı olsaydı da o zaman en küçük bir iyi ilavesiyle bile daha fazla tercih edilebilir olurdu. Çünkü ona bir şey eklediğimizde daha da iyi olacaktır ve her zaman için daha iyi olan, daha fazla tercih edilir olandır. O halde eylemlerimizin amacı mutluluktur ve bu kendine yeter bir şeydir ve aynı zamanda bir amaçtır. (...)

Aristoteles, *Nikomakhos'a Etik*
(Kısaltılmıştır.)

Açıklama Metni

Kant'ın Ahlak Anlayışı

Mutlulukçu ahlak anlayışına karşı çıkan Immanuel Kant, "ödev ahlakı" olarak bilinen bir ahlak felsefesi geliştirmiştir. I. Kant'a göre insan ve insanın akli, ahlaki değerlerin kaynağıdır. I. Kant, insanın eylemlerini "zorunluluk altında yapılanlar" ve "özgürce yapılanlar" olarak ikiye ayırır. Ahlaki kabul edilebilecek eylemler ise yalnızca özgürce yapılanlardır. Özgürce yapılan eylemler, insanın eğilimlerinden kaynaklanabileceği gibi ödevden de doğabilir. Ödevden kaynaklanan eylemler ise ahlaki eylemlerdir. Bazı eylemler, ödevde uygun görünse de ödevden kaynaklanmıyor olabilir. Örneğin bir bakkal, "hiç kimseyi aldatmaması gerektiği" ilkesine dayanarak bir çocuğu aldatmıyorsa bu bakkalın davranışı ahlaki bir eylemdir. Ancak bakkal, çocuğu aldattığı duyulursa işlerinin bozulacağı ve iflas edebileceği korkusuyla onu aldatmıyorsa bakkalın bu davranışı, ödevde uygundur fakat ahlaki bir eylem değildir çünkü ahlak ödevden kaynaklanmaz.

I. Kant'a göre insan, özgür olduğu için sorumlu değildir; tam tersine sorumlu olduğu için özgürdür. I. Kant, insanın içinde kesin bir ödev duygusunun bulunduğunu ve bu duygunun "Yapmalısın, etmelisin." gibi kesin buyruklarla kendini gösterdiğini savunur. Bu nedenle insanın bir şeyden sorumlu olması için o şeyi yapma ya da yapmama gücüne sahip olması gerekir. I. Kant'a göre bu sorumluluk duygusu, insanın özgür olduğunu gösterir. I. Kant'a göre insanın ahlaklı olup olmadığı, yaptığı eylemin sonucuna değil niyetine bakılarak anlaşılır. O, "Evrende hatta evrenin dışında mutlak olarak iyi diye adlandırılacak tek bir şey vardır: O da iyi niyettir." der. Bu nedenle iyi niyetle yapılan ve ödev duygusundan kaynaklanan eylemler, sonuçları ne olursa olsun ahlaki eylemler olarak kabul edilir.

I. Kant

Filozof Metni

Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi

(...) Herkesin kabul etmesi gerekir ki, bir yasa ahlâk yasası olarak geçerli olacaksa, yani bir yükümlülük nedeni olacaksa, mutlak zorunluluk taşımalıdır. (...) Gerçekten ahlâk yasaları olan diğer bütün yasalarda da durum böyledir; dolayısıyla yükümlülük nedeni burada insanın doğal yapısında ya da içinde bulunduğu dünyanın koşullarında değil, a priori olarak doğrudan doğruya saf aklın kavramlarında aranmalıdır. (...)

Ödevden dolayı, ödev gereği yapılan bir eylem, ahlaksal değerini, erişilecek amaçta değil, onu yapmaya karar verdikten, yani onu belirleyen maksimde bulur; dolayısıyla bu değer, eylemin nesnesinin gerçekleşmesine değil, arzulama yetisinin bütün nesneleri ne olursa olsun, eylemi oluşturan istencin yalnızca ilkesine bağlıdır. (...)

Ödev, yasaya saygı gereği yapılan bir eylemin zorunluluğudur. (...)

Etkilerin ona göre çıktığı yasanın genelliği, en genel anlamda (biçim bakımından) asıl doğa denen şeyi, yani genel yasalarca belirlenen şeylerin varoluşunu meydana getirdiğinden, genel ödev buyruğu şu şekilde dile getirilebilir: Eylemin maksimi sanki senin istemenle genel bir doğa yasası olacakmış gibi eylemde bulun. (...)

Immanuel Kant, *Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi*
(Kısaltılmıştır.)

5. ÜNİTE: AHLAK FELSEFESİ

EK-3

! Aşağıdaki “Kontrol Listesi”, “Yapay Zekânın Eylemleri” adlı etkinliği gerçekleştiren her bir öğrencinin değerlendirilmesine yöneliktir. İlgili alanlara onaylama işareti (✓) koyarak değerlendirmenizi yapınız.

KONTROL LİSTESİ			
Adı-Soyadı:			
Sınıfı-Numarası:			
Değerlendirme Ölçütleri		Evet	Hayır
1.	Güvenilir kaynaklar kullanarak araştırma yaptı.		
2.	Araştırma yaparken akademik veri tabanlarından yararlandı.		
3.	Yapay zekâ konusunda yeterli bilgi topladı.		
4.	Konu ile ilgili görüş geliştirdi ve bu görüşü gerekçelendirdi.		
5.	Yansıtma yazısı yazdı.		
6.	Yansıtma yazısını sınıf arkadaşlarıyla paylaştı.		
7.	Turing testi soru listesini eksiksiz bir şekilde hazırladı.		
8.	Etkinlik sürecine aktif katılım sağladı.		
9.	Zamanı başarılı bir şekilde yönetti.		
10.	Etkinlik sürecinde zorlandığı noktalarda öğretmeniyle iletişim kurdu.		
Öğretmen Notları:			
Not: Değerlendirme sonunda öğrenciden “Hayır”la işaretlenen bölümleri bir kez daha gözden geçirmesini ve eksiklerini tamamlamasını isteyiniz.			

3. ETKİNLİK ADI

Günümüz Toplamları Ne Kadar Ölçülü?

Etkinliğin Amacı	Öğrencilerin ölçülülük anlayışını analiz etmelerini ve tüketim toplumu olarak adlandırılan günümüz toplumlarını bu bağlamda değerlendirebilmelerini sağlamak
Zenginleştirme Uygulaması	Günümüz tüketim toplumunu İbni Miskeveyh'in "ölçülülük" erdemi bağlamında ele alan bir deneme yazdırılabilir.
Araç Gereç ve Materyaller	Yazı malzemeleri

Aşağıdaki adımları takip ederek öğrencilerin etkinliği gerçekleştirmelerini sağlayınız.

1. Adım: Etkinlik Öncesi

- ◆ Öğrencilere ölçülülük anlayışını analiz etmeleri ve tüketim toplumu olarak adlandırılan günümüz toplumlarını bu bağlamda değerlendirmeleri amacıyla bu etkinliğin yapılacağını belirtiniz.
- ◆ Tüketim toplumu, günümüzde insanların tüketimi bir yaşam tarzı hâline getirmeleri, insanların sınırsız istekleri, dengesiz harcamaları ve israfın ortaya çıkardığı problemlerin (toplumsal ve çevresel) neler olduğu gibi konularda öğrencilere açıklamalar yapınız.
- ◆ Öğrencilere ahlak felsefesinde öne çıkan "ölçülülük" anlayışı konusunda bilgi veriniz.
- ◆ Aşağıdaki soruları yönelterek konuya ilgilerini çekiniz.
 - » Özgür olmak, dilediğimiz gibi yaşayabileceğimiz anlamına gelir mi?
 - » Doğa, sadece kendi ihtiyaçlarımızı karşılamak için mi vardır?
 - » İnsanın istediği gibi yaşayabilecek maddi imkânlarının olması, ona dilediğini yapabilme özgürlüğü tanır mı?
 - » İnsanlar harcamalarında ölçülü olmadığına ne gibi sorunlar doğabilir?
 - » Sosyal medyada yapılan paylaşımlarda ölçülülük ne anlama gelir?
 - » Takipçi sayısını artırma, beğeni alma ve popüler olma çabası ne gibi ölçsüz davranışlara yol açar?
 - » Sosyal medyada tüketim kültürünün teşvik edilmesi, bireylerin ölçülü davranmasını zorlaştırır mı?
 - » Tepkilerimizi ve duygularımızı ifade ederken ölçülü olmak neden önemlidir?

2. Adım: Etkinlik Aşaması

- ◆ Ek-1'deki "Bilgi Notu"nu çoğaltıp öğrencilere dağıtınız. Öğrencilerin, "Bilgi Notu"nu okuyarak İbni Miskeveyh'in ahlak anlayışı ile ilgili bilgi edinmesini sağlayınız.
- ◆ İbni Miskeveyh'in "ölçülülük" erdemi hakkında daha fazla bilgi sahibi olmaları için öğrencilere düşünürün "Ahlaki Olgunlaştırma" isimli kitabını öneriniz.
- ◆ Öğrencilere günümüz tüketim toplumunu İbni Miskeveyh'in "ölçülülük" erdemi ile ilgili edindiği bilgiler ışığında değerlendirdikleri bir deneme yazmalarını isteyiniz.

5. ÜNİTE: AHLAK FELSEFESİ

- ◆ Deneme yazarken nelere dikkat edecekleri konusunda öğrencileri yönlendiriniz. Bunun için aşağıdaki açıklamalardan yararlanınız.

BİLGİ NOTU

Deneme Yazarken Dikkat Edilmesi Gerekenler

- Denemede okuru düşündürmek, yeni bakış açıları sunmak ve düşünsel bir yolculuğa çıkarmak amaçlanmalıdır. Kişisel yorum, sezgi ve izlenimler ön planda olmalıdır.
- Yazar, konuyu özgürce ele almalı; düşüncelerini serbestçe ifade etmelidir.
- Anlatım, açık ve anlaşılır olmalı; okuyucuyu düşündürmeye ve farklı bakış açıları geliştirmeye teşvik etmelidir.
- Yazının anlatımı, akıcı olmalı; düşünceler arasında doğal bir geçiş sağlanmalı ve konu bütünlüğü korunmalıdır. Gereksiz ayrıntılara girerek odak noktası kaybedilmemeli ve özgünlük, her zaman ön planda tutulmalıdır.
- Deneme, yazı boyunca sunulan görüş ve düşüncelerle uyumlu bir başlığa sahip olmalıdır.
- Yazının iskeletini oluşturacak bir planlama yapılmalıdır. Planlama; denemenin bütünü görmek, konudan uzaklaşmadan düşünceleri derli toplu bir şekilde ortaya koymak ve tutarlı bir deneme yazmak için gereklidir. Planlama tamamlandıktan sonra deneme yazmaya başlanır.
- Denemenin giriş bölümünde yazı boyunca ortaya konacak görüş ve iddialar, kısaca tanıtılmalıdır. Yazar, ilgi çekici sorular sorarak okuyucuda merak uyandırmayı ve iyi bir ilk izlenim yaratmayı amaçlamalıdır. Bu bölümdeki cümlelerin anlaşılır olmasına özellikle dikkat edilmelidir.
- Gelişme bölümünde giriş bölümünde ortaya atılan soru, görüş ve iddialar etrafında düşünceler sunulmalıdır. Yazar, kendi bakış açısını destekleyecek örnekler ve gerekçeler sunmalı; böylece kendi içinde tutarlı bir yazı ortaya koymalıdır. Ele aldığı konu ile ilgili temel kavramları tanımlayarak denemenin daha anlaşılır ve açık olmasını sağlamalıdır.
- Sonuç bölümünde ise denemenin temel çıkarımları özetlenmeli; düşünceler, net bir şekilde ifade edilmeli ve ulaşılan sonucun neden önemli olduğu açıklanmalıdır.

- ◆ Öğrencilerin yazdıkları denemeyi sınıfta paylaşmalarını sağlayınız.

3. Adım: Değerlendirme

- ◆ Ek-2'de yer alan "Çıkış Kartı"nı çoğaltıp öğrencilere dağıtınız ve öğrencilerden bu kartı doldurmalarını isteyiniz.
- ◆ Ek-3'te yer alan "Kontrol Listesi"ni çoğaltarak öğrencilerin çalışmalarını değerlendirmek için kullanınız.

EK-1

BİLGİ NOTU

Açıklama Metni

İbni Miskeveyh'in Ahlak Anlayışı

İslam düşüncesinin öne çıkan filozoflarından olan İbni Miskeveyh'in ahlak felsefesi konusundaki en önemli eseri "Tehzîbu'l-Ahlâk"tır. İbn Miskeveyh, ahlakta teori ve pratiği birleştirir. Aristoteles'in teorik felsefesini temel alan Farabî'yi pratik felsefe açısından tamamlamaya çalıştığı için Muallim-i Sâlis (Üçüncü Öğretmen) olarak anılır. Ona göre teori ve pratik başka bir deyişle bilmek ve yapmak, birlikte bir bütün oluşturur. İbni Miskeveyh, önce ahlaki bir yaşam sürmenin gerektiğini savunur; ardından bilginin de bunun için önemli olduğunu vurgular.

İbni Miskeveyh, insanın iradi davranışlarında özgür olduğunu ve bu nedenle yaptığı eylemlerden sorumlu olduğunu savunur. Ona göre insanın ahlaki eylemlerini yönlendiren nefsin üç temel gücü vardır: düşünme ve ayırt etme gücü (melekî güç), kişiyi her tür tehlikeye karşı korumaya yönlendiren güç (sebuî güç) ve bedensel bütünlüğün korunmasını sağlayan güç (behimi güç). İbn Miskeveyh'e göre ahlaki eylemlerin gerçekleşmesi için bu güçlerin dengelenmesi, kontrol edilmesi ve eğitilmesi gerekir.

İbn Miskeveyh, Aristoteles'in de ifade ettiği gibi insanların doğuştan erdemin bilgisine sahip olmadığını savunur. Ona göre insanlar, erdemi tekrarlayarak alışkanlık hâline getiriler. Davranışlarında akla uygunluk ve ölçülülük, insanı erdemli kılar. Gösterişten kaçınmak, ün, şan gibi amaçlarla yapılan iyilikler, gerçek anlamda iyi değildir. İyi, sadece iyi olduğu için istenmeli ve herhangi bir çıkar gözetmeden yapılmalıdır. İşte bu tür eylemler, gerçekten ahlakidir. İbni Miskeveyh, erdemleri dörde ayırır: adalet, hikmet, şecaat (yiğitlik) ve iffet (ölçülülük). Bu erdemler, başka alt erdemlere ayrılır. İnsanın ahlaklı olması, bu erdemleri edindikten sonra bunları yitirmemesine bağlıdır. Erdemlerden en küçük bir sapma bile insanı yoldan çıkarmaya yeter. Bu bakımdan özellikle Aristoteles'in önerdiği davranışlarda ölçülü olmanın başka bir deyişle orta yolu bulmanın önemli olduğunu vurgular. İbni Miskeveyh, iffetin altında saydığı cömertlik ve özgürlük ile mal kazanma ve harcama noktasında da bir ölçünün olması gerektiğini savunur. Cömertlik, kişinin harcamada orta yoldan ayrılmamasıdır. Başka bir deyişle mallarını gerektiği yerde, gereken ölçüde ve gerektiği gibi harcamasıdır. Özgürlük, iradenin bir erdemidir. Onunla irade, usulüne uygun olarak mal kazanır ve onu yine usulüne uygun olarak harcar. Bir bakıma özgürlük, kişinin usulsüz mal edinmesine engel olur. Bir diğer erdem olan kanaat ise yiyecek, içecek ve süslenilecek şeylerde aşırılık göstermemektir.

Filozof Metni

Ahlakî Olgunlaştırma

(...) Filozoflar faziletlerin dört olduğunda birleşmişlerdir. Bunlar da hikmet, iffet, şecaat [yiğitlik] ve adalettir. (...) Bu dört faziletin zıtları da dörttür: Bilgisizlik, açgözlülük, korkaklık ve haksızlık. (...)

Hikmet, düşünen ve ayırt eden nefsin bir fazileti olup bütün varlıkları var olmaları itibarıyla bilmektir. (...) Nefis, bu hikmetle fiillerden hangisinin yapılması ve hangisinin ihmal edilmesi gerektiğini bilir.

İffet, şehvet duygusu ile ilgili fazilettir. Bu faziletin insanda ortaya çıkışı şehvetlerini akla göre yönetmesiyle yani doğru ayırt etmeye uygun düşmekle olur. Böylece insan onlara boyun eğmesin, hür olsun ve şehvetlerinin kölesi olmasın.

Yiğitlik ise, öfkeye ilişkin nefsin faziletidir. Bu da söz konusu nefsin, (...) yapılması iyi ve sabredilmesi övülmüş olan tehlikeli işler karşısında geri durmamasıyla ortaya çıkar.

Adalete gelince, bu, nefsin bir fazileti olup nefiste yukarıda saydığımız üç faziletin bir arada bulunmasıyla ortaya çıkar. Adalet, bu güçlerin birbirleriyle barış içinde olması ve ayırt etme gücüne boyun eğmesiyle

5. ÜNİTE: AHLAK FELSEFESİ

olur. Böylece söz konusu güçler birbirlerini yenmek için çalışmasınlar ve tabiatlarının serbest itişine uyarak kendi başlarına isteklerinin ardından gitmesinler. Bu adalet fazileti insana öyle bir nitelik kazandırır ki, bununla o, önce kendi nefsine karşı insafı olmayı, sonra da başkasına insaf ettiği ölçüde ondan insaf beklemeyi daima tercih eder. (...)

Faziletlerden her birinin karşıtı vardır. Dolayısıyla bir şeyi bilmek onun karşıtını da bilmektir. Bu faziletler, kötülükleri oluşturan aşırı uçların ortasında bulunduklarına göre, kötülüklerin ne oldukları bu faziletler aracılığı ile anlaşılmalıdır. (...) "Her fazilet kötülüklerin ortasındadır." (...)

Fazilet, kötülükler arasında olup onlardan en uzak bir yerde bulunduğundan onun ortada olma durumu buna göre anlaşılmalıdır. Bunun içindir ki, fazilet kendine has olan yerden birazcık saparsa, başka bir kötülüğe yaklaşmış olur. Bu yüzden de kusurdan kurtulamaz. Dolayısıyla böyle bir orta yerin bulunması çok zordur. Bir defa bulunduktan sonra ona sarılmak daha da zordur. Bu itibarla filozoflar, hedef noktasına isabet etmek o noktadan sapmaktan daha zordur; isabet ettikten sonra yanılmayacak biçimde oradan ayrılmamak ise daha da güç ve çetindir, demişlerdir.

(...)

Hikmet, sefihlik ile aptallık arasında orta bir yoldur. Burada sefihlikle düşünce gücünü gereksiz yerde ve gereksiz biçimde kullanmayı kastediyorum. (...) Aptallık sözünden de düşünce gücünü iptal etmeyi ve bir yana atmayı kastediyorum. Burada aptallık yaratılışa eksiklik anlamına gelmemelidir. Aksine, isteyerek düşünce gücünü iptal etmektir.

(...) İffet, iki kötülük arasında yer alır; bunlardan biri açgözlülük öteki ise gevşekliktir. Açgözlülükle zevklerin peşine düşmeyi ve gerekenin dışına çıkmayı, gevşeklikle de bedeninin zorunlu ihtiyaçlarını oluşturan güzel zevklere karşı hareketsiz kalmayı kastediyorum. Söz konusu olan güzel zevkler Tanrı'nın ve aklın müsaade ettiği şeylerdir.

(...) Yiğitlik ise korkaklık ve köpürme arasında bir durum olup biri korkulması gerekmeyen şeylerden korkmaktır, öteki ise, göğüslenilmesi gerekmeyen şeyde atılganlık göstermektir.

Cömertliğe gelince, bu iki kötülük arasında bir durum olup biri savurganlık ve israf ötekisi ise cimrilik ve kıskançlıktır. Savurganlık, hakkı olmayan kişi için gereksiz ölçüde mal harcamak, cimrilik ise, verilmeye layık olan kimseye bir şey vermemektir.

Adalet, haksızlık etme ile haksızlığa uğrama arasında yer alır. Haksızlık etmek, gerekmeyen ve uygun olmayan yollarla çok mal elde etmektir. Haksızlığa uğrama ise, mal kazanmak için gereksiz yere kişilere boyun eğmek ve ezilmektir. (...)

Adil kimse, tam ortada olup malları hakkı olan yerlerde elde eder, hakkı olmayan yerlerde ondan vazgeçer. Öyleyse adalet bir fazilet olup insan onunla kendisine ve başkasına karşı insafı davranır. Yararlı şeylerde payın çoğunu kendisine ayırıp azını başkasına vermez. Aksine, zararlı şeyler söz konusu olunca da kendisine azını, başkasına çoğunu vermez. Fakat nesneler arasında uygun olan eşitliği gözetir. İşte adalet deyimi bu düşünceden çıkmıştır. Haksızlık yapan kimseye gelince, o faydalı şeylerde fazlasını kendisi, azını başkası için, zararlı şeylerde ise azını kendisi, çoğunu başkası için ister.

(...) Beslenme, insanın mizacını ve hayatının dayanağını dengeli tutar. Mükemmellik kazanmak için insan yeteri kadar beslenir, beslenmeyi bizzat zevk olarak değil, aksine onu zevkli bir hayatın temeli olduğu için ister. Beslenmede zorunlu olan ölçüyü aşarsa bu insanlıktaki mertebesini koruyacak, insanlar arasındaki durum ve mertebesine göre bayağılık ve cimrilikle nitelenmeyecek ölçüde olmalıdır. Zorunlu ihtiyaçlardan biri de giyinmedir. Bununla insan, sıcaktan ve soğuktan gelen sıkıntılara karşı korunmuş ve vücudunu örtmüş olur. Giyinmede ileri giderse, bu da küçümsenmeyecek, emsalleriyle kendi düzeyinde olanlar arasında pıntilikle nitelenmeyecek ölçüde olmalıdır. (...)

İbni Miskeveyh, *Ahlâkî Olgunlaştırma*
(Kısaltılmıştır.)

EK-2

ÇIKIŞ KARTI	
Adı-Soyadı:	
Sınıfı-Numarası:	
3 Yaz (Öğrendiğiniz üç önemli bilgiyi yazınız.)	
2 Sor (Cevabını merak ettiğiniz iki soru yazınız.)	
1 Paylaş (Öğrendiklerinizin önemi hakkında düşüncenizi yazarak paylaşınız.)	

5. ÜNİTE: AHLAK FELSEFESİ

EK-3

! Aşağıdaki “Kontrol Listesi”, “Günümüz Toplumlari Ne Kadar Ölçölü?” adlı etkinliği gerçekteştiren her bir öğrencinin yazdığı denemenin değerlendirilmesine yöneliktir. İlgili alanlara onaylama işareti (✓) koyarak değerlendirmenizi yapınız.

KONTROL LİSTESİ				
Adı-Soyadı:				
Sınıfı-Numarası:				
Değerlendirme Ölçütleri			Evet	Hayır
1.	Konuyla ilgili ve dikkat çekici bir başlık attı.			
2.	Konuyu tamamen anladığını gösteren düşünceler ortaya koydu.			
3.	Görüş ve iddialarını tutarlı bir şekilde sundu.			
4.	Düşüncelerini yeterince açıkladı ve örneklerle zenginleştirdi.			
5.	Konuya yenilikçi bir yaklaşım getirerek yaratıcı fikirler ve bakış açıları sundu.			
6.	Denemeyi bilimsel açıdan hatasız bir şekilde yazdı.			
7.	Özgün anlatıma sahip bir deneme yazdı.			
8.	Yazısında akıcı ve anlaşılır bir dil kullandı.			
9.	Yazım kurallarına uydu.			
10.	Noktalama işaretlerini doğru kullandı.			
Öğretmen Notları:				
Not: Değerlendirme sonunda öğrenciden “Hayır”la işaretlenen bölümleri bir kez daha gözden geçirmesini ve eksiklerini tamamlamasını isteyiniz.				

6.ÜNİTE

ESTETİK VE SANAT FELSEFESİ

Ünite karekodu

6. ÜNİTE: ESTETİK VE SANAT FELSEFESİ

1. ETKİNLİK ADI

Güzelliğin Dört Temeli: Simetri, Altın Oran, Ahenk ve Zıtlık

Etkinliğin Amacı	Öğrencilerin güzelliğin ölçütlerinden olan simetri, altın oran, ahenk ve zıtlık kavramlarını tartışarak değerlendirebilmelerini sağlamak
Zenginleştirme Uygulaması	Güzelliğin ölçütlerinden olan simetri, altın oran, ahenk ve zıtlık kavramları üzerine tartışma yapılabilir.
Araç Gereç ve Materyaller	- Çalışma kâğıdı - Yazı malzemeleri

Aşağıdaki adımları takip ederek öğrencilerin etkinliği gerçekleştirmelerini sağlayınız.

1. Adım: Etkinlik Öncesi

- ◆ Öğrencilere güzelliğin ölçütlerinden olan simetri, altın oran, ahenk ve zıtlık kavramlarını tartışarak değerlendirmeleri amacıyla bu etkinliğin yapılacağını belirtiniz.
- ◆ Öğrencilere güzelliğin ölçütleri konusunda daha önce öğrendikleri bilgilerini kısaca hatırlatınız.

2. Adım: Etkinlik Aşaması

- ◆ Ek-1'deki "Çalışma Kâğıdı"nı çoğaltıp öğrencilere dağıtınız. Öğrencilerin, "Çalışma Kâğıdı"ndaki metinleri okumalarını ve soruları cevaplamalarını sağlayınız.
- ◆ Öğrencilere Sokratik tartışmanın ne olduğu ve nasıl işlediği hakkında kısa bir bilgilendirme yapınız.
- ◆ Öğrencilerin simetri, altın oran, ahenk ve zıtlık ölçütlerinin güzelliğe etkilerinin neler olduğuna dikkat etmelerini isteyiniz.
- ◆ Öğrencilere etkinlik sırasında saygılı ve açık fikirli olmaları gerektiğini hatırlatınız.
- ◆ Öğrencilere aşağıdaki sorular hakkında düşünceleri ve düşüncelerini not etmeleri için zaman veriniz.

Tartışma Soruları

- Doğada ve mimarideki simetrinin güzelliğe etkileri neler olabilir?
- Altın oran, sanatta nasıl kullanılmaktadır?
- Altın orana sahip olmayan bir şey güzel olabilir mi?
- Müzik ve görsel sanatlardaki ahenk unsurlarının esere etkisi neler olabilir?
- Zıtlıkların sanatta yarattığı etkiler neler olabilir?
- Zıt renkler ve biçimler, sanat eserinin güzel olarak algılanmasını nasıl etkiler?

- ◆ Her öğrencinin sırayla kısa bir şekilde kendi görüşlerini paylaşmasını sağlayınız.

6. ÜNİTE: ESTETİK VE SANAT FELSEFESİ

- ◆ Tartışmayı yukarıdaki sorular etrafında yapılandırınız.
- ◆ Her soru için ayrı bir tartışma turu düzenleyiniz.
- ◆ Öğrencilere rehberlik ederek onları yönlendiriniz.
- ◆ Öğrencilerden her soruya dair düşüncelerini ve onların düşüncelerine yön veren argümanlarını paylaşmalarını isteyiniz.
- ◆ Öğrencilerin derinlemesine düşünmelerinin devam etmesi için onlara “Bu görüşünüzü destekleyen bir örnek verebilir misiniz?”, “Bu durumun güzellik üzerindeki etkileri neler olabilir?” sorularını sorunuz.
- ◆ Öğrencilere soruyu derinlemesine incelemek üzere süre veriniz.
- ◆ Öğrencilerin, düşüncelerini açıklamalarını sağlayınız.
- ◆ Açıklamaların ardından genel bir değerlendirme yapınız.
- ◆ Öğrencilerin, konuyla ilgili görüşlerini ifade edecekleri ve öz değerlendirme yapacakları bir yansıtma yazısı yazmalarını sağlayınız.
- ◆ Öğrencilerden yazdıkları yansıtma yazılarını sırasıyla paylaşmalarını isteyiniz.
- ◆ Yansıtma yazısından elde ettiğiniz verileri, etkinliği gerçekleştiren öğrencilerle paylaşarak onlara dönüt veriniz.

3. Adım: Değerlendirme

- ◆ Ek-2’de yer alan “Kontrol Listesi”ni çoğaltarak öğrencilerin çalışmalarını değerlendirmek için kullanınız.

6. ÜNİTE: ESTETİK VE SANAT FELSEFESİ

EK-1

ÇALIŞMA KÂĞIDI

Aşağıdaki metinlerden yararlanarak soruları cevaplayınız.

Altın Oranın Modern Resim Sanatında Kullanımı

(...)

Matematik ve sanat arasında önemli bir bağlantı noktası olan altın oran, herhangi bir şeyin parçaları arasındaki oranın, bütüne olan oranıyla aynı olduğunda ortaya çıkar ve özellikle sanatta, mimaride ve doğada bulunan pek çok nesnede farklı biçimlerde görülür. Sanatta altın oran, bir resmin veya tasarımın estetik olarak hoş görünmesi için kullanılan bir araçtır. Altın oranın görsel etkisi, nesnelerin boyutlarının ve konumlarının özenle düzenlenmesiyle ortaya çıkar. Bu, resimlerin ve tasarımların doğal bir uyum ve denge hissi vermesine neden olabilir. Öte yandan altın oranın kesinliği veya evrenselliği konusunda bazı tartışmalar vardır. Bazıları, altın oranın sadece Batı kültüründe kullanılan bir estetik ilke olduğunu savunurken diğerleri, bunun evrensel bir prensip olduğunu ve doğada da sık sık görüldüğünü iddia ederler.

(...)

Altın oran, matematiksel bir oran olan yaklaşık 1.618'ye eşittir. Bu oran, birçok doğal ve yapay nesnede ve sanat eserlerinde gözlenen hoş bir denge ve uyum hissi yaratır. Benzer şekilde estetik güzellik de denge, uyum ve oranlarla ilişkilendirilir. Örneğin yüz ölçüleri, vücut hatları, mimari tasarımlar ve sanat eserlerindeki oranlar, estetik algıyı etkileyen faktörlerdir.

Altın oran, simetri ile yakından ilişkilidir. Simetri, nesnelerin iki tarafının birbirine denk veya benzer olduğu bir düzenlemeyi ifade eder. Altın oranın kullanıldığı yapılar, genellikle simetrik özelliklere sahiptir. Estetik güzellik de simetri ile ilişkilendirilir. Simetrik formlar ve düzenlemeler, insanların genellikle estetik olarak hoş bulduğu unsurlardır.

(...)

Leonardo da Vinci'nin [Leonardo Da Vinçi] en ünlü eserlerinden biri olan "Mona Lisa" [Mona Liza], altın oran kullanarak yapılandırılmıştır. Örneğin yüzün üst kısmı ile alt kısmı arasındaki oran, altın orana yakındır. Ayrıca "Mona Lisa"nın boyutları da altın orana yakın bir oran kullanılarak belirlenmiştir.

Leonardo da Vinci'nin "Vitruvius [Vitruvius] Adam" çalışması, resim sanatında parça-bütün ilişkisini örnekleyen bir eser olarak kabul edilebilir. Çalışmada insan vücudu ve geometrik formlar arasındaki uyum ve denge, ön plana çıkarılmıştır. "Vitruvius Adam", Leonardo da Vinci'nin Vitruvius'un mimari yazılarından esinlenerek yaptığı bir çizimdir. Çizimde bir erkek figürü, ayakta dururken aynı anda iki farklı pozisyonunu gösterir. Bir çember ve bir kare içine yerleştirilen figür hem geometrik formlarla hem de insan vücuduyla uyumlu bir şekilde tasvir edilmiştir.

Mona Lisa

Leonardo da Vinci tarafından yapılan yağlı boya tablo, 1503-1506, Louvre (Lüv) Müzesi, Fransa

6. ÜNİTE: ESTETİK VE SANAT FELSEFESİ

Bu çalışmada insan vücudu, geometrik formlarla uyumlu bir şekilde kullanılarak bir bütünlük oluşturulmuştur. Leonardo da Vinci, Vitruvius Adam çalışmasıyla insan vücudunun altın oran prensipleriyle uyumlu olduğunu göstermeye çalışmıştır. Bu, parçaların uyumlu bir şekilde bir araya gelerek bütünlük oluşturduğu bir örnektir. Leonardo da Vinci'nin "Vitruvius Adam" çalışması, resim sanatında matematiksel oranlarla estetik arasındaki ilişkiyi vurgular. Parçaların bir araya gelerek uyumlu bir bütün oluşturması, resim sanatında dengenin ve estetiğin önemli unsurlarından biridir. Bu çalışma, klasik dönemdeki resim anlayışını ve idealize edilmiş güzellik anlayışını yansıtan bir örnektir. Bununla birlikte aynı insan oranları, bir dizi altın oranla daha kolay ifade edilebilir. İşaret parmağının oranlarına bakarsanız. Röntgen görüntüleri, işaret parmağının her bir kemiğinin ucundan tabanına kadar Fibonacci [Fibonaçi] sayıları olan iki, üç, beş ve sekize göre bir öncekinden daha büyük olduğunu göstermektedir. Ayrıca, ön kol uzunluğunun el uzunluğuna oranı yaklaşık 1,618'dir.

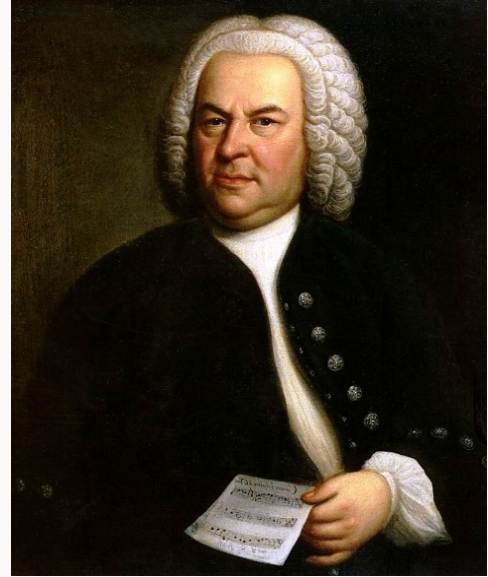
Genel ağdan alınmıştır.
(Kısaltılmıştır.)

Johann Sebastian Bach'ın Ahenkli Melodiler

Johann Sebastian Bach (Yohen Sebastiyen Bah), 18. yüzyılın en büyük bestecilerinden biri olarak müzik tarihine damga vurur. Ahenk konusundaki ustalığıyla tanınan Bach, eserlerinde zengin yapıyı ve melodik derinliği ustalıkla kullanarak dengeli ve uyumlu besteler oluşturur.

Ahenk, müzikte bir dizi notanın uyumu ve birbirleriyle olan ilişkisi yoluyla oluşturduğu estetik deneyimdir. Bach, ahenkli melodileriyle dinleyicilerde derin duygusal tepkiler uyandırmayı başarır ve bireysel müzikal formları zengin bir harmonik doku içinde birleştirir.

Bach'ın "Brandenburg (Bğandebug) Konçertoları", ahenkli yapılarının en güzel örneklerinden biridir. Özellikle 3. Konçerto'da ritmik çeşitlilik ve melodik vurgular arasındaki denge, dinleyiciye canlı ve enerjik bir deneyim sunar. Melodiler, farklı enstrümantasyonun bir araya gelmesiyle zengin bir ahenk yaratır. Örneğin yaylı çalgılar ve flüt arasındaki diyalog, ahenkli katmanları derinleştirirken dinleyicide bir uyum hissi oluşturur.

Johann Sebastian Bach
Elias Gottlob Haussmann (İlyas Gotlop Hausman) tarafından yapılan yağlı boya tablo, 1748, Leipzig (Laypzih) Şehir Tarihi Müzesi, Almanya

"Brandenburg
Konçertoları"ndan
3. Konçertoyu dinlemek için
karekodu okutunuz.

6. ÜNİTE: ESTETİK VE SANAT FELSEFESİ

Piet Mondrian'ın Resimlerinde Zıtlıklar

Renkler genellikle sıcak ve soğuk olarak iki gruba ayrılır. Sıcak renkler arasında sarı, sarı-kırmızı, kırmızı, kırmızı-mor gibi tonlar yer alırken soğuk renkler arasında sarı-yeşil, yeşil, mavi-yeşil, mavi, mavi-mor, mor gibi tonlar bulunur. Ancak bu sıcaklık ve soğukluk durumu, bazen değişebilir. Kırmızı-turuncu ve mavi-yeşil, renklerin iki farklı kutbunu oluşturur. Bu kutuplar arasında yer alan renkler, yanlarındaki zıt renk tonlarına göre daha sıcak ya da soğuk bir özellik kazanabilir. Başka bir ifadeyle bir renk, çevresindeki diğer renklerle karşılaştırıldığında daha sıcak veya soğuk görünebilir.

Zıtların Birliği teorisi; sanat ve tasarım dünyasında estetik, işlevsellik ve duygusal etki yaratmanın temel ilkelerinden biridir. Bu teori, birbirine karşıt veya farklı özellikler taşıyan unsurların bir araya getirilmesiyle güçlü ve etkileyici kompozisyonlar oluşturulabileceğini savunur. Eserlerdeki zıtlıklar; "renkler", "şekiller", "dokular", "boyutlar", "yönler", "ışık-gölge" gibi çeşitli öğeler arasında bulunabilir.

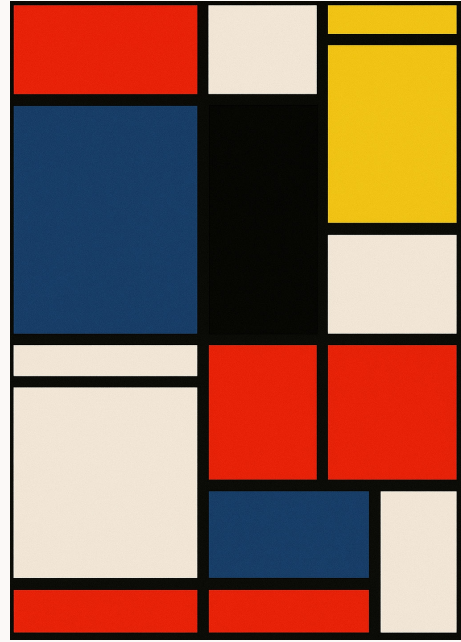
Birçok ünlü tasarım, bu teoriyi başarılı şekilde kullanır. Örneğin Piet Mondrian'ın (Pit Mondriyn) "Kompozisyon II" adlı eseri, zıt renkler ve geometrik şekillerin etkili bir şekilde birleşimiyle dikkat çeker. Mondrian; siyah çizgilerle bölünmüş kırmızı, mavi ve sarı renkli dikdörtgenler kullanarak güçlü bir görsel etki yaratır ve izleyiciye dikkat çekici bir kompozisyon sunar.

Mondrian, eserlerinde sıkça kullandığı birincil renklerle (kırmızı, mavi, sarı) ve siyah ile beyaz arasında belirgin zıtlıklar yaratır. Örneğin "Kırmızı, Mavi ve Sarı Kompozisyon II" adlı eserinde keskin renk geçişleri ve zıtlıklar, izleyicide güçlü bir görsel etki oluşturur. Kırmızı, mavi gibi birbirini tamamlayan ve aynı zamanda zıt olan renkler, izleyicinin dikkatini çekerken beyaz zemin üzerindeki siyah çizgiler, bu zıtlıkların arasındaki dengeyi sağlar. Bu zıtlıklar, izleyicinin gözünde hareket ve canlılık hissi yaratır.

Mondrian'ın eserlerinde kullanılan geometrik formlar da belirgin zıtlıklara sahiptir. Dikey ve yatay çizgilerin kesişimi, gerilim ve denge yaratmanın yanı sıra estetik bir görsellik de sunar. Örneğin "Kırmızı, Mavi ve Sarı Kompozisyon II" eserinde sert çizgilerle belirlenen dikdörtgenler, görsel olarak güçlendirici bir zıtlık yaratırken izleyicide bir uyum hissi de barındırır. Bu durumu kontrast oluşturan alanlar arasındaki denge ile harmanlayarak izleyicinin dikkatini yönlendirir.

Mondrian'ın eserlerinde zıtlıklar, yalnızca görsel bir araç olmakla kalmaz; aynı zamanda duygusal bir ifade biçimi de sunar. Renk ve form arasındaki zıtlıklar, izleyicide farklı duygusal tepkiler uyandırır. Örneğin sıcak renklerin kullanımı, hareket ve enerji hissiyatı yaratırken soğuk tonlar, dinginlik ve huzur hissi sağlar. Mondrian, bu duygusal zıtlıkları ustaca harmanlayarak eserlerinde bir anlatım dili oluşturur.

Mondrian, zıtlıkları kullanarak sanatında derin bir anlam katmanı yaratır. Zıtlıklar, izleyiciyi düşündürmeye ve estetik bir deneyime yönlendirirken aynı zamanda sanatın özünü ve doğasını keşfetmeye davet eder. Bu zıtlıklar, Mondrian'ın neoplastisizm akımındaki temel prensiplerinden biri olan düzen ve denge arayışını yansıtır. Mondrian, zıtlıklar aracılığıyla birbirine zıt unsurların birleşiminin nasıl bir bütünü oluşturabileceğini gösterir.

Kırmızı, Mavi ve Sarı ile Kompozisyon
Piet Mondrian, 1930, Tuval üzerine yağlı boya,
Kunsthaus (Kunsthhaus) Zürih, İsviçre

6. ÜNİTE: ESTETİK VE SANAT FELSEFESİ

1. Simetrinin estetik bir değer olarak kabul edilmesinin nedeni nedir? Simetrini insan algısındaki etkileri nelerdir?

2. Altın oranın estetik beğeniye katkısı konusunda ne düşünüyorsunuz?

3. Altın oran ile doğadaki unsurlar arasında nasıl bir ilişki vardır? Bu ilişkiye örnek vererek tartışınız.

4. Ahenk, sanat ve müzikte nasıl bir etki yaratır?

5. Ahenkli melodilerin izleyici veya dinleyici üzerindeki etkilerini açıklayınız.

6. Bir sanat eserinde zıtlıkların kullanımı, izleyici üzerinde nasıl bir etki yaratır?

7. Simetri, altın oran, ahenk ve zıtlıkların sanatta bir arada nasıl dengelendiğini tartışınız. Bu dört kavramın birleşimi olarak meydana gelen estetik deneyimin, izleyici üzerindeki etkileri nelerdir?

8. Simetrik bir yapı, altın oranı nasıl destekleyebilir ya da zıtlıklar, ahengi nasıl etkileyebilir? Düşüncenizi açıklayınız.

6. ÜNİTE: ESTETİK VE SANAT FELSEFESİ

EK-2

! Aşağıdaki “Kontrol Listesi”, “Güzelliğin Dört Temeli: Simetri, Altın Oran, Ahenk ve Zıtlık” adlı etkinliği gerçekleştiren her bir öğrencinin değerlendirilmesine yöneliktir. İlgili alanlara onaylama işareti (✓) koyarak değerlendirmenizi yapınız.

KONTROL LİSTESİ			
Adı-Soyadı:			
Sınıfı-Numarası:			
Değerlendirme Ölçütleri		Evet	Hayır
1.	“Çalışma Kâğıdı”ndaki metni dikkatli bir şekilde okudu.		
2.	“Çalışma Kâğıdı”ndaki soruları doğru cevapladı.		
3.	Tartışma konusuyla ilgili görüşlerini açık ve anlaşılır biçimde ifade etti.		
4.	Etkinlik sırasında arkadaşlarını nezaketle dinledi.		
5.	Kendisinden farklı düşünenlere saygılı yaklaştı.		
6.	Konuyla ilgili kendi görüşünü gerekçeleriyle açıkladı.		
7.	Yansıtma yazısını yazdı.		
8.	Yansıtma yazısını sınıfla paylaştı.		
Öğretmen Notları:			
Not: Değerlendirme sonunda öğrenciden “Hayır”la işaretlenen bölümleri bir kez daha gözden geçirmesini ve eksiklerini tamamlamasını isteyiniz.			

6. ÜNİTE: ESTETİK VE SANAT FELSEFESİ

2. ETKİNLİK ADI

Arthur Danto'nun Sanat Anlayışı

Etkinliğin Amacı	Öğrencilerin tartışmalara neden olan bazı sanat eserlerini [Komedyen, Brillo (Brillo) Kutuları vb.] Arthur Danto'nun (Artur Danto) kurumsal sanat anlayışına dayanarak değerlendirebilmelerini sağlamak
Zenginleştirme Uygulaması	Tartışmalara neden olan sanat eserlerini [Maurizio Cattelan'ın (Moritsiyö Kedelan) Komedi, Andy Warhol'un (Endi Varhol) Brillo Kutuları vb.] A. Danto'nun kurumsal sanat anlayışına dayanarak değerlendirilebilir.
Araç Gereç ve Materyaller	- Çalışma kâğıdı - Yazı malzemeleri

Aşağıdaki adımları takip ederek öğrencilerin etkinliği gerçekleştirmelerini sağlayınız.

1. Adım: Etkinlik Öncesi

- Öğrencilere M. Cattelan'ın Komedi, A. Warhol'un Brillo Kutuları vb. tartışmalara neden olan sanat eserlerini, A. Danto'nun kurumsal sanat anlayışına dayanarak değerlendirmeleri amacıyla bu etkinliğin yapılacağını belirtiniz.
- Öğrencilere sanat kuramları konusundaki önceki bilgilerini kısaca hatırlatınız.
- Öğrencilere aşağıdaki görselleri göstererek bunların sanat eseri sayılıp sayılmayacağını tartışmasını sağlayınız.

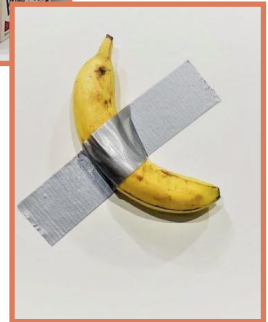
Bisiklet Tekerleği
Marcel Duchamp
(Mağsel Düşön),
1913, İsrail Müzesi,
İsrail

Waste (Veyst)
Damien Hirst (Demiyn Hörst), 1994,
Stedelijk (Steyillik) Müzesi, Amsterdam

Brillo Kutuları
Andy Warhol, 1964, Kuruluş
Koleksiyonu Andy Warhol
Müzesi,
Pittsburgh (Pittsburg),
A.B.D.

Gri Bant Muz
M. Cattelan, 2019,
Emmanuel Perrotin
(Emoniyul Perodin) Galeri,
Miami (Mayami)

6. ÜNİTE: ESTETİK VE SANAT FELSEFESİ**2. Adım: Etkinlik Aşaması**

- ◆ Ek-1'deki "Çalışma Kâğıdı"nı çoğaltıp dağıtınız. Öğrencilerin, "Çalışma Kâğıdı"ndaki metni okumalarını ve soruları cevaplamalarını sağlayınız.
- ◆ Öğrencilerin, her nesnenin sanat eseri sayılıp sayılmayacağı konusundaki görüşlerini ifade edecekleri ve öz değerlendirme yapacakları bir yansıtma yazısı yazmalarını sağlayınız.
- ◆ Öğrencilerden yazdıkları yansıtma yazılarını sırasıyla paylaşmalarını isteyiniz.
- ◆ Yansıtma yazısından elde ettiğiniz verileri, etkinliği gerçekleştiren öğrencilerle paylaşarak öğrencilere dönüt veriniz.

3. Adım: Değerlendirme

- ◆ Ek-2'de yer alan "Çıkış Kartı"nı çoğaltıp öğrencilere dağıtınız ve öğrencilerden bu kartı doldurmalarını isteyiniz.

6. ÜNİTE: ESTETİK VE SANAT FELSEFESİ

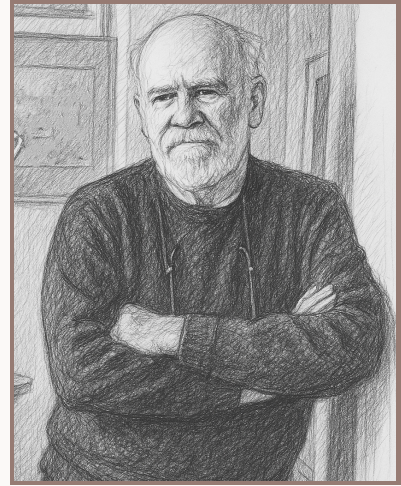
EK-1

ÇALIŞMA KÂĞIDI

Aşağıdaki metinden yararlanarak soruları cevaplayınız.

Arthur Danto ve Kurumsal Sanat

Arthur Danto (1924-2013), Amerikalı bir sanat eleştirmeni ve filozoftur. "Kurumsal sanat" anlayışının öncülerinden olan Danto, 1960'lerden sonra Hegel'in felsefi anlayışına dayanarak sanatın sonunun geldiğini iddia eder. Bundan sonra sanatın yeniden tanımlanması gerektiğini belirtir. Danto, sanatın ne olduğunu sorgularken sıradan nesnelerin sanat eseri olabileme nitelikleri konusunu ele alır. Klasik sanat teorileri, sanatın bir taklit etkinliği olduğunu öne sürdüğünden bir nesnenin gerçek durumunu sanat yapıtı olarak nitelemekte yetersiz kalır. Danto, fotoğrafın icadıyla birlikte taklit kuramının geçerliliğinin sorgulanması gerektiğini ve bu tür eserlerin sanat olarak kabul edilebilmesi için yeni bir kurama ihtiyaç duyulduğunu belirtir. Danto, sıradan bir nesne veya yapıtın nasıl sanat eseri olarak kabul edildiğini sorgulayarak kendi sanat anlayışını ortaya koyar. Danto, sanatı tanımlarken "sanat dünyası" kavramını temel alarak kurumsal bir altyapı sunar. Danto'ya göre sanat eserlerinin kabul edilebilirliği üzerinde etkilidir. Danto'nun "sanat dünyası" kavramı, sanat eserlerinin değerlendirilmesinde kültürel bir çerçeve sunar.

Arthur Danto

Bir nesneyi sanat yapıtı yapan şey, o nesnenin bulunduğu sosyal ve kültürel ortamdır. Bu bağlamda sanat yapıtını değerlendirmek için gerekli ölçütler ve kuramsal çerçeveler, sanat tarihine ve kültürel uzlaşımlara dayanır.

Danto, Andy Warhol'un "Brillo Kutuları" ve Maurizio Cattelan'ın "Komedi" eseri üzerinden sanatın anlamının ve değerinin toplumsal ve kültürel kabul süreçlerine bağlı olduğunu gösterir. Bu eserler, sanat dünyasının sınırlarını genişletirken izleyicilerin sanatı algılama biçimlerini değiştirir. Danto'nun sanat anlayışı, sanatın özü ile temsil edilen nesneler arasındaki ayrımın kaybolduğu bir noktada kültürel ve toplumsal faktörlerin sanat üzerindeki etkisini vurgular.

Warhol'un "Brillo Kutuları" gibi sıradan nesneler, sanat galerisine sokulduğunda sanat yapıtı hâline gelir. Bir sanat yapıtının değerini belirleyen şey, sanatçının niyetidir ve bu niyet, nesnenin yalnızca estetik özelliklerinin ötesinde anlam kazanmasını sağlar. Danto'nun sanat felsefesi, özellikle Warhol'un "Brillo Kutuları" eseri üzerinden önemli değişimlere ışık tutar. Danto'ya göre bu eser, sıradan bir temizlik ürünü olmasına rağmen sanat olarak kabul edilir. Warhol, sanatın tanımını sorgulatarak sıradan nesnelerin de sanat eseri olabileceğini gösterir. Bu durum, sanatın sadece estetik veya güzel nesnelerden ibaret olmadığını ortaya koyar. Danto, sanatın değerinin içsel özelliklerinden çok sosyal ve kültürel niteliklere dayandığını savunur. Başka bir deyişle bir nesnenin sanat eseri olarak kabul edilebilmesi için içinde bulunduğu "sanat dünyası"na ait olması yeterlidir.

Danto, Warhol'un "Brillo Kutuları" eserinin sanat dünyasında devrim yarattığını belirtir çünkü bu eser, sanatın yalnızca güzel veya estetik bir nesne olduğu algısını sarsar. Warhol'un "Brillo Kutuları", günlük hayatta gördüğümüz nesnelerin sanat olarak sunulmasıyla sanatın algısal ve görsel ölçütlerden bağımsızlaşmasını sağlar. Danto, Warhol'un sanatı ile birlikte sanatın öz farkındalığına eriştiğini ve bunun sonucunda sanatın sonunun geldiğini ifade eder.

6. ÜNİTE: ESTETİK VE SANAT FELSEFESİ

Cattelan, 2019'un sonlarında Art Basel Miami Beach (Art Basıl Mayami Biçh) sanat fuarında "Komedi" adlı eserini tanıtır. Bu eser, duvara koli bandıyla yapıştırılmış bir muzdan oluşur ve sanatın nasıl değerlendirildiğine dair yeni tartışmalar başlar. Cattelan, sergi öncesinde bu eserin modelini reçine, bronz, boyalı bronz gibi malzemelerle yaratır ancak sonunda gerçek bir muz kullanmaya karar verir. Muzun geçici doğası, eserin ontolojik statüsünü sürekli değiştirir. Cattelan, muzun her on günde bir değiştirilmesi için alıcılara talimatlar verir. "Komedi" eseri, sadece bir dadaist şaka değil aynı zamanda sanatın daha önceki kanıtlarını sorgulayan bir çalışmadır. Cattelan, eserini sergilerken önceki çalışması "A Perfect Day" (A Pörfekt Dey) ile bağlantı kurarak sanat dünyasını eleştirir ve sanatın gerçek değerini sorgular.

Cattelan; bu eserle toplumsal, ekonomik ve sanatsal sistemlerin nasıl işlediğini irdelemek ister. "Komedi" adlı eser, izleyiciyi düşündürmekle kalmayıp aynı zamanda insanın değer algısını da sorgulamasına yol açar. Eserin ismi "Komedi", ironik bir şekilde bazen değer algısının ne kadar değişken olabileceğini gösteren bir eleştiridir.

1. A. Danto'nun "sanat dünyası" kavramı, çağdaş sanat eserlerinin tanımlanmasında nasıl bir rol oynar?

2. A. Warhol'un "Brillo Kutuları" ile sıradan bir Brillo kutusu arasındaki ayrımın neden görsel veya algısal ölçütlere dayanmaması gerektiğini açıklayınız.

3. M. Cattelan'ın "Komedi" eseri, A. Danto'nun sanatın öz farkındalığına eriştiği görüşü ile nasıl ilişkilendirilir?

4. M. Cattelan'ın eserinden hareketle sanatta ironinin rolünü açıklayınız.

5. Sanatın değerini belirlemede kurumsal sanat anlayışı ne kadar etkilidir?

6. ÜNİTE: ESTETİK VE SANAT FELSEFESİ

6. Aşağıdaki ifadeleri görüşünüze uygun biçimde devam ettiriniz.

Bence bir sanat eseri şu ölçütlere sahip olmalıdır:

Ortak ölçütler belirlenebilir/belirlenemez çünkü

Her şey, sanat eseri olabilir/olamaz çünkü

6. ÜNİTE: ESTETİK VE SANAT FELSEFESİ

EK-2

ÇIKIŞ KARTI

Adı-Soyadı:

Sınıfı-Numarası:

3 Yaz (Öğrendiğiniz üç önemli bilgiyi yazınız.)

2 Sor (Cevabını merak ettiğiniz iki soru yazınız.)

1 Paylaş (Öğrendiklerinizin önemi hakkında düşüncenizi yazarak paylaşınız.)

6. ÜNİTE: ESTETİK VE SANAT FELSEFESİ

3. ETKİNLİK ADI Sanat Nedir?

Etkinliğin Amacı	Öğrencilerin Lev Tolstoy'un (Lev Tolstoy) "Sanat Nedir?" eserinden hareketle sanat-ahlak ilişkisini analiz edebilmelerini sağlamak
Zenginleştirme Uygulaması	L. Tolstoy'un "Sanat Nedir?" eserinden hareketle sanat-ahlak ilişkisi analiz edilebilir.
Araç Gereç ve Materyaller	- Çalışma kâğıdı - Yazı malzemeleri

Aşağıdaki adımları takip ederek öğrencilerin etkinliği gerçekleştirmelerini sağlayınız.

1. Adım: Etkinlik Öncesi

- ◆ Öğrencilere L. Tolstoy'un "Sanat Nedir?" eserinden hareketle sanat-ahlak ilişkisini analiz etmeleri amacıyla bu etkinliğin yapılacağını belirtiniz.
- ◆ Öğrencilere güzel, iyi, yüce ve hoş arasındaki ilişki konusundaki bilgilerini hatırlatınız.
- ◆ Sanat ve ahlak arasındaki ilişki konusunda ne düşündüklerini sorarak kısa bir tartışma yaptırınız.

2. Adım: Etkinlik Aşaması

- ◆ Ek-1'deki "Çalışma Kâğıdı"nı çoğaltıp öğrencilere dağıtınız. Öğrencilerin, "Çalışma Kâğıdı"ndaki metni okumalarını ve soruları cevaplamalarını sağlayınız.

3. Adım: Değerlendirme

- ◆ Ek-2'de yer alan "Çıkış Kartı"nı çoğaltıp öğrencilere dağıtınız ve öğrencilerden bu kartı doldurmalarını isteyiniz.

6. ÜNİTE: ESTETİK VE SANAT FELSEFESİ

EK-1

ÇALIŞMA KÂĞIDI

Aşağıdaki metinden yararlanarak soruları cevaplayınız.

Sanat Nedir?

Tolstoy'un sanat anlayışı, "mükemmel bir sanat eserinin oluşması için ahlak, güzellik, doğruluk gibi unsurlar şarttır. Buna göre içerik, 'ahlaki' olmalıdır ve bunun yolu da onun bütün insanlar için önemli ve değerli olmasından geçmektedir. İfade, 'güzel' olmalıdır ve bunun için de gayet açık ve herkesçe anlaşılabilir olmalıdır. Sanatçının tavrı ise 'doğru' olmalıdır, doğru olmak ise içtenliğe yani samimiyete bağlıdır." biçiminde yorumlanır. "Sanat Nedir?" eserinde Tolstoy, sanat ve ahlakla ilgili şunları yazar:

(...)

Uğruna milyonlarca insanın emeğinin, hatta insanların yaşamının, ahlakının feda edildiği sanatın ne olduğu sorusuna estetikçilerden aldığımız hemen hemen her yanıt, sanatın amacı güzelliktir, güzelliği ondan duyduğumuz hazla algılarız, sanattan haz duymak iyi ve önemli bir şeydir'e indirgenebilecek bir yanittir. Yani, haz iyi bir şeydir, çünkü o hazzır, benzeri bir yanıt bu. Başka bir deyişle, sanatın tanımı olarak benimsenen şey, sanatın tanımı değil, gerek sanat denilen ne idüğü belirsiz sanat kavram adına insanların katlandıkları özverileri, gerekse var olan sanatın bencil hazzını ve ahlaksızlığını haklı çıkarmak için kurulmuş bir tuzaktır yalnızca. O bakımdan da, -böyle bir yargı ne denli tuhaf karşılanırsa karşılanırsın- sanat üzerine dağ gibi kitaplar yazılmış olmasına karşın, bugüne dek sanatın doğru dürüst bir tanımı yapılamamıştır. Nedeni de, sanat kavramının temeline güzellik kavramının konulmuş olmasıdır.

(..)

Güzel kavramı, iyi kavramıyla bağdaşmak şurada dursun, hatta sanki onunla karşıt anlamlı gibidir; zira iyi kavramı çoğu kez tutkulara egemen olmayı içerir; güzel ise bütün tutkularımızın temelini oluşturur.

Kendimizi güzel'e verdikçe, iyi'den uzaklaşırız. Biliyorum, bu vurgulama yapıldığında hep manevi güzellikten söz edilir; ama hiç kuşkusuz bir sözcük oyunu yapılmaktadır burada, çünkü manevi güzellikle kastedilen şey, elbette iyidir. İster manevi güzellik deyin, ister iyi, bu kavram güzellik denildiğinde kastedilen şeyle hiç bağdaşmadığı gibi, çoğu kez ona taban tabana terstir.

(...)

Yalnızca iki tür iyi Hristiyan sanatı vardır. Bu iki tür içine girmeyen bütün öbür sanatlar, insanları birleştiren değil, birbirinden ayıran sanatlar olarak hiçbir şekilde teşvik edilmemeli, dışlanmalı, yadsınmalı, küçük görülmeli, kötü sanat olarak kabul edilmelidir. Söz sanatları içine giren ve kiliseyle ilgili duyguları aktaran, yurtseverlik duygularını aktaran, ayrıca varlıklı ve tembel sınıflara özgü, yalnızca bunlara özgü (örneğin aristokrat onuru, doygunluk, bıkkınlık, hüznün, kötümserlik, cinsellikten kaynaklanan incelikli ama sefih duygular gibi) çok özel ve ayrıksı duyguları aktaran ve halkın büyük çoğunluğunca hiç anlaşılmayan bütün oyunlar, romanlar, şiirler vb. dışlanması gereken kötü sanatı oluştururlar.

(...)

Sanat, günümüzün toplumunda yalnız bir avuç iyi insanın sahip olduğu kardeşlik ve sevgi duygusunu, herkes için olağan, sıradan, içgüdüsel bir duygu haline getirmelidir. Hayali koşullarda insanlarda kardeşlik ve sevgi duyguları uyandıran dinsel sanat, gerçek yaşamda da benzer duyguları yaşamaları için insanları eğitmeli ve eğittiği insanların ruhlarında, üzerinde güvenle, doğallıkla ilerleyecekleri yollar döşemelidir. Her tür ayrılığı ortadan kaldırıp, birbirinden çok farklı insanları tek bir duygu etrafında

6. ÜNİTE: ESTETİK VE SANAT FELSEFESİ

toplayarak, insanları birlik yolunda eğiten evrensel sanat, onlara düşünüp taşınarak, akıl yürüterek değil, hayatın çizdiği sınırların ötesindeki evrensel birliğin insanı ne denli gönendirdiğini, mutlandırıldığını hayatın kendisiyle göstermelidir.

L. N. Tolstoy, *Sanat Nedir?*
(Kısaltılmıştır.)

1. Tolstoy'a göre sanatın temel amacı nedir?

2. Güzellik, ahlak ve doğruluk kavramlarının Tolstoy'un sanatının amacı içindeki yerini açıklayınız.

3. Tolstoy'a göre sanatta hangi duyguların ön plana çıkması esastır?

4. Tolstoy'un "Anna Karenina" romanında Anna, aşkı ve tutkuyu seçerek toplumsal normlara karşı gelir. Bu durum, onun içsel çatışmalar yaşamasına ve trajik bir sona sürüklenmesine neden olur. Tolstoy, bu romanında okura hangi mesajı vermek ister?

5. Sizce güzel olan bir sanat eseri, aynı zamanda iyi olanı da vermeli midir? Görüşünüzü gerekçelendirerek açıklayınız.

6. Son derece kötü olan bir durum güzel olabilir mi? Bu durumu örneklerle açıklayınız.

6. ÜNİTE: ESTETİK VE SANAT FELSEFESİ

EK-2

ÇIKIŞ KARTI	
Adı-Soyadı:	
Sınıfı-Numarası:	
3 Yaz (Öğrendiğiniz üç önemli bilgiyi yazınız.)	
2 Sor (Cevabını merak ettiğiniz iki soru yazınız.)	
1 Paylaş (Öğrendiklerinizin önemi hakkında düşüncenizi yazarak paylaşınız.)	

7. ÜNİTE

SİYASET FELSEFESİ

Ünite karekodu

7. ÜNİTE: SİYASET FELSEFESİ

1. ETKİNLİK ADI

Adil Bir Dünya

Etkinliğin Amacı	Öğrencilerin siyaset felsefesinin temel kavramlarını sorgulamalarını ve John Rawls'ın (Can Rawls) "cehalet örtüsü" metaforu üzerinden adalet temelli bir ütopya tasarlayabilmelerini sağlamak
Zenginleştirme Uygulaması	Siyaset felsefesinin temel kavramlarına yönelik J. Rawls'ın "Bir Adalet Teorisi" adlı eserinde yer alan "cehalet örtüsü (bilinmezlik perdesi)" metaforu üzerinden adalet temelli bir ütopya tasarlanabilir.
Araç Gereç ve Materyaller	• Çalışma kâğıdı • Yazı malzemeleri • Genel ağ erişimi olan bilgisayar

Aşağıdaki adımları takip ederek öğrencilerin etkinliği gerçekleştirmelerini sağlayınız.

1. Adım: Etkinlik Öncesi

- ◆ Öğrencilere siyaset felsefesinin temel kavramlarını sorgulamaları ve J. Rawls'ın "cehalet örtüsü" metaforu üzerinden adalet temelli bir ütopya tasarlama amacıyla bu etkinliğin yapılacağını belirtiniz.
- ◆ Öğrencilere hak, adalet, eşitlik ve özgürlük kavramları hakkında bilgi veriniz.
- ◆ Öğrencilere ütopyanın anlamı ve özellikleri hakkında bilgi veriniz.

2. Adım: Etkinlik Aşaması

- ◆ Öğrencilerin, yazacakları ütopya için bakış açısı sunması amacıyla güvenilir kaynaklardan farklı ütopya örneklerini araştırmalarını ve incelemelerini sağlayınız.
- ◆ Öğrencilere güvenilir kaynaklara ulaşmaları konusunda rehberlik ediniz. Akademik yayınların, resmî kurum ve kuruluşlara ait genel ağ adreslerinin, makalelerin, videoların ve belgesellerin güvenilir olduğunu belirtiniz.
- ◆ Ek-1'deki "Çalışma Kâğıdı"ni çoğaltıp öğrencilere dağıtınız. Öğrencilerin, "Çalışma Kâğıdı"ndaki metinleri okumalarını, görseli incelemelerini ve soruları cevaplamalarını sağlayınız.
- ◆ Öğrencilerden J. Rawls'ın "cehalet örtüsü (bilinmezlik perdesi)" metaforu üzerinden siyaset felsefesinin temel kavramlarına yönelik adalet temelli bir ütopya tasarlama amacını isteyiniz. Öğrencilere tasarlayacakları ütopyada devletin yapısı, iktidarın kaynağını nasıl elde ettiği ve kullandığı, hukuk sistemi, eşitliğin ve adaletin nasıl sağlanacağı, hak ve özgürlüklerin nasıl korunacağı gibi noktalara değinecek şekilde bir perspektif çizmelerinin işlerini kolaylaştıracağını hatırlatınız.
- ◆ Öğrencilerden tasarladıkları ütopyayı A4 kâğıdına yazmalarını isteyiniz. Yazılan metnin 250 kelimeden az olmaması gerektiğini belirtiniz.
- ◆ Öğrencilerin, yazdıkları metni sınıfta paylaşımlarını sağlayınız.

3. Adım: Değerlendirme

- ◆ Ek-2'de yer alan "Kontrol Listesi"ni çoğaltarak öğrencilerin çalışmalarını değerlendirmek için kullanınız.

EK-1

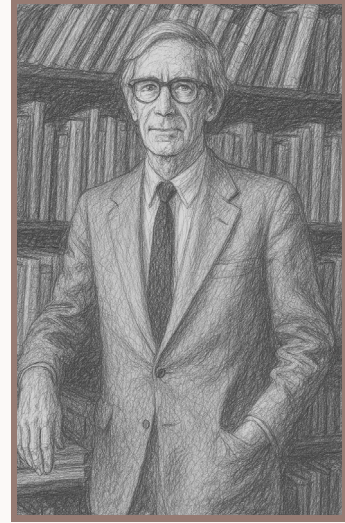
ÇALIŞMA KÂĞIDI

Aşağıdaki metinden ve Themis heykeli görselinden yararlanarak soruları cevaplayınız.

Açıklama Metni

John Rawls'ın Cehalet Örtüsü Hakkında

John Rawls, "Bir Adalet Teorisi" eserinde adil olma problemini ele alır. J. Rawls'a göre adil bir toplum kurmanın önündeki en büyük engel, o toplumu yönetenlerin taraflı ve ön yargılı olmasıdır. Bu sorunu aşmak için J. Rawls, "cehalet örtüsü (bilinmezlik perdesi)" metaforunu sunar. Metafor şöyle özetlenebilir: Bir grup insanın, bir toplumun yaşamını adil bir biçimde düzenleyecek ilkeleri belirlemek üzere bir araya geldiği bir başlangıç durumu düşünölsün. Bu başlangıç durumu içinde insanlar, "orijinal pozisyon"dadır yani bir cehalet örtüsü altında kendileri ve içinde yaşayacakları toplumla ilgili pek çok şeyden habersizdirler. Cehalet örtüsü altındaki insanlar; kim olduklarını, nerede doğduğunu ve nasıl yaşayacağını, toplum içinde hangi konumda olacağını, gücünü ve çıkarının nerede yattığını bilmezler. Böylece bu insanlar; samimi, tarafsız ve sağduyulu hareket edecekler; tamamen eşit ve hakkaniyetli bir adalet yapısı ortaya koyacaklardır. Ortaya koyacakları adaletsiz bir yapı kendilerine de zarar vereceği için bu insanların temel prensibi, "herkes için adalet" olacaktır. J. Rawls, sadece bir durum dışında toplumda asla eşitsizlik olmaması gerektiğini savunur. Bu duruma göre eşitsizlikler, ancak dezavantajlı bireylere kazanç sağlıyorsa kabul edilebilir. Diğer bir ifadeyle kötü durumdakilere fayda sağlamayan düzenlemeler adil sayılmaz.

John Rawls

Filozof Metni

Cehalet Perdesi

Orijinal pozisyon fikri, adil olduğu konusunda üzerinde anlaşılan ilkelerden adil bir usul kurmayı amaçlar. (...) Her ne şekilde olursa olsun, insanları tuhaflaştıran, onları sosyal ve doğal durumları, kendi avantajları yönünde istismar etmeye ayartan özel koşulların etkilerini ortadan kaldırmalıyız. Bunu yapmak amacıyla, şimdi ben tarafların bir cehalet perdesi arkasında olduklarını varsayıyorum. Onlar değişik seçeneklerin kendi özel durumlarını ne şekilde etkileyeceğini bilmedikleri gibi, ilkeleri sadece genel düşünceleri temelinde değerlendirmek zorundadırlar.

Bu durumda olan tarafların, özel bazı olguları bilmedikleri varsayılır. Her şeyden önce, kimse, bu konumdaki kişinin yerini, sınıfını veya sosyal statüsünü bilmediği gibi, kişinin kendisi de doğal varlıkların ve yeteneklerin dağıtılmasındaki şansını, kendi zekâsını, gücünü ve benzeri şeyleri bilmez. Yine kimse onun iyi kavramının ne olduğunu bilmediği gibi, rasyonel hayat planının özelliklerini veya iyimserlik ya da kötümserlik yeteneği ya da riskten kaçınma gibi psikolojik yönlerinin özelliklerini de bilmez. Dahası, ben bundan fazlasını, yani tarafların kendi toplumlarının durumlarını da bilmediğini varsayıyorum. Yani taraflar, kendi toplumlarının ekonomik veya siyasal durumunu veya ulaştığı uygarlık ve kültür düzeyini bilmezler. Orijinal pozisyonundaki kişilerin, hangi kuşaktan olduklarına dair de bir bilgileri yoktur. (...)

7. ÜNİTE: SİYASET FELSEFESİ

(...) Hiç kimse toplumdaki durumunu ve doğal vasıflarını bilmez ve bundan dolayı hiç kimse ilkeleri kendi lehine çevirecek bir pozisyonda değildir. Akit taraflardan birisinin diğerlerini kendi lehine olan ilkeleri kabul etmeleri hususunda korkuttuğunu hayal edebiliriz. Ancak bu kişi hangi ilkelerin kendisi için özellikle iyi olduğunu nasıl bilebilir? Aynı durum ittifak kurulması için de geçerlidir: eğer bir grup bir araya gelip diğerlerini dezavantajlı kılmaya karar vermek istese, bunlar da ilkelerin seçiminde neyin kendi yararlarına olduğunu bilmezler. (...) Kişilerin geçici pozisyonları her ne olursa olsun, her biri herkes için seçmek zorundadır.

(...) Cehalet perdesi, belirli bir adalet kavramının herkes tarafından seçilmesini mümkün kılar. (...)

Eğer orijinal pozisyon adil bir anlaşmaya imkân verecekse, taraflar dürüst bir şekilde durmalı ve ahlaklı kişilere eşit davranılmalıdır. Dünyanın keyfiliği, başlangıçtaki sözleşmesel durumun, şartlara uyarlanmasıyla düzeltilmelidir. Dahası, eğer ilkelerin seçiminde, tüm bilgiler mevcut dahi olsa oybirliğine gereksinim duyarız. Sadece açık olan birkaç durumda karar verebiliriz. Bu gibi açık durumlarda oybirliğine dayanan bir adalet kavramı gerçekten zayıf ve hatta saçma olurdu. Ancak bilgi bir kez hariç tutulduğunda, oybirliğinin gerekliliği yersiz olmaz ve bunun tatmin edilmesi büyük önem taşır. Bu da, tercih edilen adalet kavramının gerçek yararların uzlaşmasını temsil ettiğini söylememizi mümkün kılar.

John Rawls, *Bir Adalet Teorisi*
(Kısaltılmıştır.)

Themis, Yunan mitolojisinde adalet ve düzen tanrıçasıdır. Günümüzde onun heykeli, adaletin evrensel sembolü olarak kullanılır ve kimsenin yasaların üzerinde olmadığını temsil eder. Heykelin gözlerinin kapalı olması, tarafsızlığı simgeler. Bir elindeki terazi, adaletin eşit ve dengeli dağıtılmasını ifade eder. Diğer elindeki kılıç ise adaletin gücünü ve cezaların caydırıcılığını gösterir. Bu semboller; adaletin tarafsız, dengeli ve güçlü olması gerektiğini anlatır.

Themis heykeli (temsili)

7. ÜNİTE: SİYASET FELSEFESİ

1. J. Rawls'ın, insanları başlangıç durumuna götürmek istemesinin sebepleri neler olabilir?

2. Adaletin ilkeleri belirlenirken sosyal statüler niçin görmezden gelinmelidir?

3. J. Rawls'ın eşitsizliklerin kabul edilebilir olması için öne sürdüğü şarta katılır mısınız? Görüşünüzü gerekçelendirerek açıklayınız.

4. Themis heykeli, size devlet, hukuk, hak, eşitlik, adalet, özgürlük gibi kavramlarla ilgili neler düşündürdü?

5. İyi düzenlenmiş ve adil bir toplumun parçası olmak, insanın özgürlüklerini artırır mı? Görüşünüzü gerekçelendirerek açıklayınız.

6. Adil bir toplum, sizce nasıl oluşturulur?

7. ÜNİTE: SİYASET FELSEFESİ

EK-2

! Aşağıdaki “Kontrol Listesi”, “Adil Bir Dünya” adlı etkinliği gerçekleştiren her bir öğrencinin değerlendirilmesine yöneliktir. İlgili alanlara onaylama işareti (✓) koyarak değerlendirmenizi yapınız.

KONTROL LİSTESİ				
Adı-Soyadı:				
Sınıfı-Numarası:				
Değerlendirme Ölçütleri			Evet	Hayır
1.	Güvenilir kaynaklar kullanarak araştırma yaptı.			
2.	Araştırma yaparken akademik veri tabanlarından yararlandı.			
3.	Ütopya kavramı, ütopyaların özellikleri ve ütopya türleri hakkında doğru bilgilere ulaştı.			
4.	“Çalışma Kâğıdı”ndaki metni dikkatli bir şekilde okuyarak sunulan bilgileri doğru bir şekilde anladı.			
5.	“Çalışma Kâğıdı”ndaki soruları doğru cevapladı.			
6.	En az 250 kelimeden oluşan bir ütopya yazdı.			
7.	Yaratıcı ve özgün bir ütopya tasarladı.			
8.	Yazdığı ütopyada güvenilir ve tutarlı görüşler ortaya koydu.			
9.	Yazdığı ütopya metnini sınıf arkadaşlarına sundu.			
10.	Arkadaşlarına sunumu sırasında açık ve anlaşılır bir anlatım kullandı.			
Öğretmen Notları:				
Not: Değerlendirme sonunda öğrenciden “Hayır”la işaretlenen bölümleri bir kez daha gözden geçirmesini ve eksiklerini tamamlamasını isteyiniz.				

7. ÜNİTE: SİYASET FELSEFESİ

2. ETKİNLİK ADI

Robotların Siyasal Dünyası

Etkinliğin Amacı	Öğrencilerin siyaset felsefesinin temel problemlerini, robotların hak talep ettiği bir distopya üzerinden sorgulayabilmelerini sağlamak
Zenginleştirme Uygulaması	Siyaset felsefesinin temel problemlerine yönelik robotların hak talep ettiği bir distopya tasarlanabilir.
Araç Gereç ve Materyaller	- Yazı malzemeleri - Genel ağ erişimi olan bilgisayar

Aşağıdaki adımları takip ederek öğrencilerin etkinliği gerçekleştirmelerini sağlayınız.

1. Adım: Etkinlik Öncesi

- ◆ Öğrencilere siyaset felsefesinin temel problemlerini, robotların hak talep ettiği bir distopya üzerinden sorgulamaları amacıyla bu etkinliğin yapılacağını belirtiniz.
- ◆ Öğrencilere siyaset felsefesinde öne çıkan çeşitli problemler hakkında bilgi veriniz.
- ◆ Öğrencilere distopyanın anlamı ve özellikleri hakkında bilgi veriniz.

2. Adım: Etkinlik Aşaması

- ◆ Öğrencilerin, yazacakları distopya için bakış açısı sunması amacıyla güvenilir kaynaklardan farklı ütopya örneklerini araştırmalarını ve incelemelerini sağlayınız.
- ◆ Öğrencilere güvenilir kaynaklara ulaşmaları konusunda rehberlik ediniz. Akademik yayınların, resmî kurum ve kuruluşlara ait genel ağ adreslerinin, makalelerin, videoların ve belgesellerin güvenilir olduğunu belirtiniz.
- ◆ Öğrencilerin, siyaset felsefesinin temel problemlerine yönelik robotların hak talep ettiği bir distopya tasarlama çalışmalarını sağlayınız.
- ◆ Öğrencilere tasarlayacakları distopyada aşağıdaki rehber sorulara cevap arayacak şekilde bir perspektif çizmelerinin işlerini kolaylaştıracağını hatırlatınız.

Rehber Sorular

- İnsan-robot-devlet ilişkisi nasıl düzenlenebilir?
- Robotların insanlar gibi hak, özgürlük ve sorumlulukları olabilir mi?
- Robotlara karşı insanların hak ve özgürlükleri nasıl korunabilir?
- Robotlar ve insanların birlikte yaşadığı dünyada eşitlik ve adalet nasıl sağlanır?
- Robotlar ve insanların birlikte yaşadığı dünyada iktidarın kaynağı ve meşruiyetinin ölçüsü nasıl belirlenir?
- Robotların haklarından söz edilen bir dünyada ideal düzen nasıl sağlanır?

7. ÜNİTE: SİYASET FELSEFESİ

- ◆ Öğrencilerden tasarladıkları distopyayı A4 kâğıdına yazmalarını isteyiniz. Yazılan metnin 250 kelimeden az olmaması gerektiğini belirtiniz.
- ◆ Öğrencilerin, yazdıkları metni sınıfta paylaşımlarını sağlayınız.

3. Adım: Değerlendirme

- ◆ Ek-1’de yer alan “Kontrol Listesi”ni çoğaltarak öğrencilerin çalışmalarını değerlendirmek için kullanınız.

7. ÜNİTE: SİYASET FELSEFESİ

EK-1

! Aşağıdaki "Kontrol Listesi", "Robotların Siyasal Dünyası" adlı etkinliği gerçekleştiren her bir öğrencinin değerlendirilmesine yöneliktir. İlgili alanlara onaylama işareti (✓) koyarak değerlendirmenizi yapınız.

KONTROL LİSTESİ				
Adı-Soyadı:				
Sınıfı-Numarası:				
Değerlendirme Ölçütleri			Evet	Hayır
1.	Güvenilir kaynaklar kullanarak araştırma yaptı.			
2.	Araştırma yaparken akademik veri tabanlarından yararlandı.			
3.	Distopya kavramı, distopyaların özellikleri ve distopya türleri hakkında doğru bilgilere ulaştı.			
4.	Rehber soruları cevap veren bir bakış açısı ortaya koydu.			
5.	En az 250 kelimeden oluşan bir distopya yazdı.			
6.	Yazdığı distopyada rehber sorulara cevap sunacak bir perspektif oluşturdu.			
7.	Yaratıcı ve özgün bir distopya tasarladı.			
8.	Yazdığı distopyada güvenilir ve tutarlı görüşler ortaya koydu.			
9.	Yazdığı distopya metnini sınıf arkadaşlarına sundu.			
10.	Arkadaşlarına sunumu sırasında açık ve anlaşılır bir anlatım kullandı.			
Öğretmen Notları:				
Not: Değerlendirme sonunda öğrenciden "Hayır"la işaretlenen bölümleri bir kez daha gözden geçirmesini ve eksiklerini tamamlamasını isteyiniz.				

7. ÜNİTE: SİYASET FELSEFESİ

3. ETKİNLİK ADI Gözetim Toplumu

Etkinliğin Amacı	Öğrencilere insanların gözetim ve denetim altında olmasının toplum düzeni üzerindeki etkisini sorgulayabilmelerini sağlamak
Zenginleştirme Uygulaması	Jeremy Bentham'ın (Ceremi Bentim) "Gözün İktidarı" eserinde yer alan "panoptikon" tasarımından hareketle gözetimin toplumsal düzeni sağlamada üstlendiği rol tartışılabilir.
Araç Gereç ve Materyaller	- Çalışma kâğıdı - Yazı malzemeleri

Şağıdaki adımları takip ederek öğrencilerin etkinliği gerçekleştirmelerini sağlayınız.

1. Adım: Etkinlik Öncesi

- Öğrencilere insanların gözetim ve denetim altında olmasının toplum düzeni üzerindeki etkisini sorgulamaları amacıyla bu etkinliğin yapılacağını belirtiniz.

2. Adım: Etkinlik Aşaması

- Ek-1'deki "Çalışma Kâğıdı" nı çoğaltıp öğrencilere dağıtınız. Öğrencilerin, "Çalışma Kâğıdı"ndaki metni okumalarını ve soruları cevaplamalarını sağlayınız.
- Öğrencilere aşağıdaki tartışma soruları üzerinde kısa bir süre düşünceleri ve düşüncelerini not etmeleri için zaman veriniz.

Tartışma Soruları

- Sürekli gözetleniyor olmak, insanın davranışlarını nasıl etkiler?
- Gözetleme fikrinin toplumda yaratacağı olumlu ya da olumsuz durumlar neler olabilir?
- İnsanların gözetleniyor olması, toplumdaki kurallara uyulmasına ve toplumsal düzenin sağlanmasına katkıda bulunur mu?
- İktidarın varlığı ile bireylerin gözetlenmesi ve kontrol edilmesi arasında nasıl bir ilişki vardır?

- Her soru için ayrı bir tartışma turu düzenleyiniz ve öğrencilerin sırayla düşüncelerini paylaşmalarını sağlayınız.
- Tartışma sırasında öğrencilere rehberlik ederek onları yönlendiriniz ve gerekli yerlerde müdahalelerde bulununuz.
- Her öğrencinin her bir soru ile ilgili görüş ve argümanlarını paylaşmasını sağlayınız.
- Öğrencilere birbirlerini dinlerken notlar alıp sorular sorabileceklerini hatırlatınız.

7. ÜNİTE: SİYASET FELSEFESİ

- ◆ Aşağıdaki soruları öğrencilere yönelterek öğrencilerin konu üzerinde daha derinlemesine düşüncelerini ve konuyu güncel yaşamla ilişkilendirmelerini sağlayınız.
 - » Günümüzdeki teknolojik gelişmeler, gözetleme anlayışına ne gibi etkilerde bulunabilir?
 - » Günümüzde sosyal medyanın yoğun bir şekilde kullanılması ve bireylerin sosyal medyada geniş bir takipçi kitlesine sahip olması, toplumdaki normların işleyişini ve toplumsal düzenin sağlanmasını nasıl etkiler?
 - » Günümüzde sosyal medyanın kamuoyu oluşturma gücü, yöneticilerin karar alma süreçlerini ve yönetim anlayışlarını nasıl etkiler?
 - » Teknolojik gelişmelerin gözetim olanaklarını artırması, yönetim anlayışında ve devletlerin vatandaşlarını kontrol mekanizmasında ne gibi değişimlere yol açabilir?
- ◆ Öğrencilerin bu iki soruyu cevaplayarak konu ile ilgili son değerlendirmelerini yapmaları için bir tartışma turu daha gerçekleştiriniz.
- ◆ Genel bir değerlendirme yaparak tartışmayı sonlandırınız.
- ◆ Öğrencilerin, konuyla ilgili görüşlerini ifade edecekleri ve öz değerlendirme yapacakları bir yansıtma yazısı yazmalarını sağlayınız.
- ◆ Öğrencilerden yazdıkları yansıtma yazılarını sırasıyla paylaşmalarını isteyiniz.
- ◆ Yansıtma yazısından elde ettiğiniz verileri, etkinliği gerçekleştiren öğrencilerle paylaşarak onlara dönüt veriniz.

3. Adım: Değerlendirme

- ◆ Ek-2’de yer alan “Kontrol Listesi”ni çoğaltarak öğrencilerin çalışmalarını değerlendirmek için kullanınız.

7. ÜNİTE: SİYASET FELSEFESİ

EK-1

ÇALIŞMA KÂĞIDI

Aşağıdaki metinden yararlanarak soruları cevaplayınız.

"Panoptikon: Gözün İktidarı" Üzerine

Jeremy Bentham, "Panoptikon: Gözün İktidarı" kitabında "panoptikon" isimli bir hapisane tasarımı söz eder. "Panoptikon", "pan" (bütün) ve "opticon" (gözlemlemek) kelimelerinin birleşiminden oluşur ve "bütünü gözetlemek" anlamına gelir. Panoptikon tasarımının alt yapısını oluşturan felsefi düşüncelerin J. Bentham tarafından ortaya koyulduğu, bina tasarımının ise J. Bentham'ın mimar olan kardeşi Samuel Bentham (Samuel Bentim) tarafından yapıldığı kabul edilir.

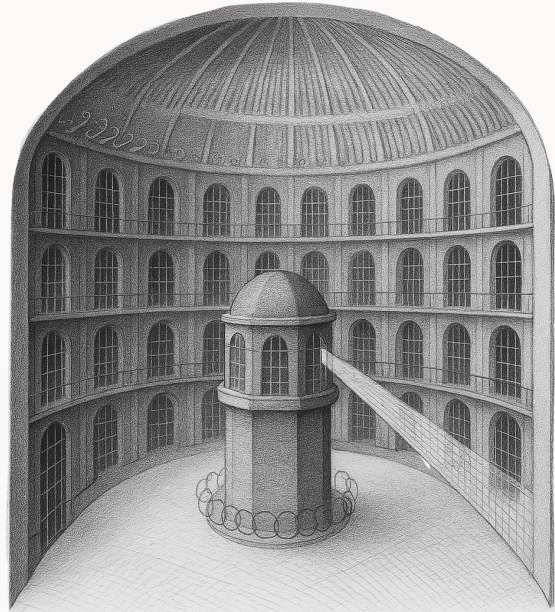
J. Bentham'a göre bu yapı, sadece hapisane olarak değil birçok alanda toplumun kontrolü için kullanılabilir. J. Bentham, bu durumu şu sözleriyle vurgular: "Gözetim altında tutulacak her tür insanın bulunduğu her türlü kuruma ve özellikle de cezaevlerine, hapishanelere, ticarethanelere, ıslahevlerine, yoksullar evine, karantina istasyonlarına, fabrikalara, hastanelere, akıl hastanelerine ve okullara uygulanabilen yeni bir yapı ilkesi tasarımı."

Jeremy Bentham

Panoptikon binası, geniş kitleleri kontrol altında tutma amacıyla tasarlanır. Tasarımın temelinde gözetim ve özellikle görünmeden gözetleme ilkeleri bulunur. Bu yapı, mahkûmların her an izlenebileceği düşüncesiyle kendi davranışlarını kontrol etmelerini sağlamak için titizlikle planlanır. Jeremy Bentham, kitabının "Hapishane Gözetim-Evi İçin Bir Plan" başlıklı bölümünde hapishanenin yapısını şu şekilde tarif eder:

"(...)Bina daireseldir. Tutukluların odaları binanın çeperinde konumlanır. (...) Bu hücreler birbirinden ayrılmıştır ve böylelikle, binanın çeperinden merkeze uzanan ve en büyük boyuttaki hücreyi oluşturmak için gerekli olduğu düşünülen mümkün olan noktaya dek uzatılan dairesel bölmeler sayesinde tutukluların birbirleri ile iletişim kurmaları engellenir. Gözetleyicinin odası merkezde yer alır; istersen buna gözetmenin locası diyebiliriz. Hepsinde olmasa da, çoğunda merkezle çeper arasında dairesel bir boşluk ya da alan bırakılması uygun olur. (...) Hücrelerin genişliğine gelince, binanın dışından gözetmen locasına uzanan bir koridor için yeterli olacak şekilde düzenlenebilir. Binanın dış çeperinde yer alan hücrelerde, sadece hücreyi aydınlatmak için değil de aynı zamanda hücreden geçerek gözetmen

Panoptikon

7. ÜNİTE: SİYASET FELSEFESİ

locasına denk gelen bölümü de yeterince aydınlatabilmesi için bir penceresi vardır. Hücrelerin iç çeperine, gözetim kulesine bakan kısmına demir parmaklıklar yapılır, böylelikle hücrenin her bir parçası gözetmenin görüşünden kaçamayacak kadar aydınlık kılınır. Bu parmaklıkların, tutukluyu ilk girişinde içeri girmesini sağlayacak ve her daim gözetmen ya da görevlilerin girişine izin verecek büyüklükte kapı biçiminde açıklıkları bulunur. Tutukluların diğer tutukluları görmesini engellemek için, hücreleri ayıran bölüm duvarları ara bölgeye doğru parmaklıkların birkaç ayak ötesine dek uzatılır.(...) Bu şekilde hücrelerden ve ara alandan geçerek gelen ışığın gözetmenin locası için de yeterli olacağı tasarlanmaktadır. (...)

J. Bentham'ın anlatımında "gözetleyici", yapının merkezinde yer alır. Gözetleyici, tüm mahkûmları görebilecek şekilde konumlandırılmıştır ancak mahkûmlar onu göremez. Bu durum, "görünmeden gözetleme" ilkesine dayanır. Gözetleyicinin gerçekten odada olup olmadığı ya da mahkûmlara bakıp bakmadığı bilinmese bile mahkûmlar, sürekli izlendiklerini düşünerek davranışlarını kontrol altında tutar. Böylece iktidarın otoritesi, kesintisiz bir şekilde devam eder.

J. Bentham, kitabının "Gözetim Toplumu ve Toplumsal Denetim" başlıklı bölümünde "panoptikon" tasarımının arkasındaki felsefi düşünceleri ve gözetim anlayışını şu şekilde açıklar:

İktidar toplumu denetim altına alabilmek için içinde yaşanılan dönemin teknolojisi bağlamında iktidar mekanizmaları üretir. Kapitalist iktidar yapısı, teknolojik gelişim ile birlikte geçirdiği değişimi iktidar biçimlerine de yansıtır. Toplumsal beden iktidar için disipline edilmesi gerek bir nesnedir, iktidarın gözü süregelen olarak bu bedeni gözetlemekte, toplumsal bilinç yapısında iktidarın gözünü içselleştirmektedir. Toplumsal yaşamın özgür bir alan görüntüsü yansımalarıdır. Toplumsal yaşam gerçekte, askeri bir düzenin ve ayrıca bir hapisane mantığının yansımalarını barındırır. Tek merkezden yönetilen, herkesin belli kurallar içersinde, davranışlarının neden ve sonuçlarını sorgulamadı, hareket ettiği bir toplumsal düzen, toplumsal bireylerin nesneleştirildiği, yani yok edildiği bir duruma gönderme yapar.

Panoptik sistemde iktidarın görünmeden gözetleyen yapısı, mistifikasyon [Hoş karşılanmaya-çağı gerekçesiyle, tek taraflı veya karşılıklı olarak gerçek duygu ve düşüncelerin bilinçli olarak saklandığı iletişimsizlik durumu.] yaratır. İktidarı bir fetişe dönüştürür, toplum için ulaşılmaz, parçalanmaz kutsal bir yapı olarak toplumsal bilince yansıtılan iktidarın kendisini koruması sürecine yardımcı olur. Devletin Kafkaesk [tehdit edici, korkutucu] yapısı, belirsizliği, merkezsizliği, görünmezliği, sızdırmazlığı ve bunun karşısında tanrısal biçimde her toplumsal pratiği görmesi ve denetlemesi iktidarın toplum tarafından içselleştirilmesine neden olur. Toplumsal yaşamın her yerinde farklı söylem ve pratikler bağlamında hem kendi düşüncesini hem de "göz"ünü, yani ideolojisini ve hegemonyasını meşrulaştıran ve kitleselleştiren iktidar, var oluşunu garanti altına almış olur. Toplumun iktidarı içselleştirmesi ve onun gözüyle kendisini baskı altına alması, var olan yaşamın panoptik bir cehenneme dönüşmesine neden olur, tüm yaşam alanları "kitle toplumu" dışında farklı bir düşünsel yaklaşıma sahip olan muhaliflerin, azınlıkların denetim altına alınması, gözlenmesi ve tehdit oluşturdıklarında tecrit edilmesidir. Buna karşın, muhaliflerin temel amacı iktidarın gözünden kaçabilmek ve toplumsal farkındalık yaratarak iktidarın toplumsal örgütlenme üzerindeki hegemonyasını zayıflatmak, iktidarın gözünü bozmak ve sonunda kör etmektir. Muhaliflerin temel hedefi mistifikasyonu ortadan kaldırmak, toplum için tüm olumsuzlukları içersinde, yaşanılan tüm sorunların temel nedeni olan egemen iktidarı görünür kılmaktır ve onun yapısının parçalanabilirliğini göstermektir. Toplum kendi "göz"üne sahip olduğunda, kendi "eli" ile toplumsal yaşamı yeniden kurgulama ve kurma gücüne sahiptir. Bu anlamda, öncelikle iktidarın kurgusu olan kendi gerçekliğini tüm çıplaklığı ile görebilecek bir "bakışa", daha doğrusu "alternatif göz"e sahip olması gerekir. Göz iktidar üzerindeki baskı haline geldiğinde toplumsal özgürleşme olanaklı hale gelebilir.

7. ÜNİTE: SİYASET FELSEFESİ

Toplum üzerinde kurulan ideolojik hegemonya, toplumu tek tipleştirir. Toplumsal tek tipleşme, tüm toplumu iktidarın rahatlıkla gözetim altında tutabileceği ve çoğunlukla toplumsal özneleri birbirlerinin gardiyanı haline getirildiği bir toplumsal akıl tutulması durumudur. İktidarın toplumu homojen bir yapıya dönüştürme çabasına karşı direnenleri ötekileştirerek, toplumsal alanın da dışında tutmaya, marjinalleştirmeye [aykırılaştırma] çalışır. "Öteki"ler, farklı siyasal, etnik, dinsel gruplar, iktidarın dışında toplumsal iktidarı elinde tutan egemen siyasal, etnik dinsel ideolojilerin taşıyıcısı olan grup tarafından da gözetim altında tutulur. Toplumsal yaşam alanı, böylelikle, herkes için bir hapishaneye dönüşmüş olur, herkes gözetlenmekte bunun yanında ötekileri de gözetlemektedir; "Toplumda binlerce, binlerce iktidar ilişkisi ve sonuç olarak güç ilişkileri, dolayısıyla küçük çatışmalar, bir anlamda mikro-mücadeleler vardır. Bu küçük iktidar ilişkilerinin genellikle büyük devlet iktidamları tarafından ya da büyük sınıf tahakkümleri tarafından yukardan yönetildikleri, teşvik edildikleri doğru olsa da, bir sınıf tahakkümünün ya da bir devlet yapısının ancak tabanda bu küçük iktidar ilişkileri varsa iyi işleyebileceğini söylemek gerekir." Bu süreç, toplum içersindeki iktidar ilişkileri bağlamında iktidarın kendisini yeniden üretmesinin olanaklı hale gelmesini sağlar, gündelik yaşam içersinde yaşam alanlarında -sokaklarda, caddelerde- yaratılan (mikro) panoptikonlar, iktidarın (makro) panoptikonun bir parçasıdır ve iktidarın panoptikonu da (global) küresel panoptikonun bir parçasıdır.

İktidar ile toplum arasındaki ilişkide iktidarın gözü süregelen olarak toplumun üzerindedir, ancak iktidar toplumsal gözden saklanmaktadır. Bu anlamda "gizlilik iktidarın... özünde yatar." İktidarın gizlenmesi toplumsalın kendisini anlamlandırıp aşma istemine yönelmesi eğilimlerini engellemeyi amaçlar, örgütlü ve göze sahip bir toplum iktidarın en büyük düşmanıdır; "İktidara nüfuz edilemez. İktidara sahip olan insan başka insanların içini okur, ama onların kendi içini okumalarına izin vermez, iktidar sahibi herkesten ketum olmalıdır; niyetlerini ve fikirlerini hiç kimse bilmemelidir." İktidarın bu sızdırmaz yapısı ve kendisini ulaşılmaz, yenilmez bir kutsal güç olarak sunması, tanrısal göndermelere sahiptir. Devlet görünmeden her şeyi gören, duyan, bilen tanrısal güçlerle donatılmıştır, bu "yeryüzü tanrısı", gökteki tanrının yeryüzündeki gözüdür, bu "teknolojik tanrı" sürekli bir şekilde gözetim altında oldukları sanısını yaratarak toplum üzerinde, gökteki tanrıdan bile daha etkili bir iktidar kurar; "tutukluda, iktidarın otomatik işleyişini sağlayan bilinçli ve sürekli bir görülebilirlik halini yaratmak. Gözetim altında tutmanın, eylemi itibarıyla kesintili olsa bile, sonuçları itibarıyla sürekli olmasını sağlamak." Paranoyaklaştırıcı bu yapıda "tutuklu o an kendisine bakılıp bakılmadığını asla bilmemeli, ama bunun her an olabileceğinden kuşku bulunmamalıdır." Toplumsal bilince yerleştirilen bu kuşku, toplumun teslim alınmasını sağlamaktadır. Kuşku bilinci sakatlayarak, toplumun gücünün altını oymakta, itaat etmesini meşrulaştırmaktadır. İktidarın gözünden, ya da gözün iktidarından kaçış yoktur, bu nedenle hiçbir şekilde mücadele etmeninde bir anlamı kalmamaktadır. Toplamlar iktidarı ve onun gözünü içselleştirirler; "gözetleyen bir bakış ve bakışın ağırlığını üzerinde hisseden herkes, bakışı öyle içselleştirir ki, sonunda kendini gözetleme noktasına varır; böylece herkes kendi üzerinde ve kendine karşı bu gözetlemeyi işletecektir." İnsanın kendisinin devleti haline gelişi, öz yıkıma gönderme yapar. Toplumsal anlamda herkesin hem gözetlenen hem de gözetleyen haline gelmesi, herkesin birbirinden kuşku duyması ve gözetlemesi korku toplumunu yaratır, bu durum toplumsal parçalanmaya neden olur ve iktidarın tahakkümünü kolaylaştırır. (...)

Not: Bu bölümdeki ifadeler, J. Bentham'ın "Gözün İktidarı" adlı eserinde yer alan "panoptikon" tasarımına yönelik alıntılar ile yazarın yorum ve değerlendirmelerini içermektedir.

7. ÜNİTE: SİYASET FELSEFESİ

1. Sizce “panoptikon”, nasıl bir gözetim sistemi sunar?

2. İktidarlar, bireylere otoritesini kabul ettirmek ve toplumu kontrol altında tutabilmek için onları sürekli gözetlemek zorunda mıdır?

3. Michel Foucault’nun “Modern iktidar büyük gözaltıdır.” sözünü “panoptikon” tasarımı ile ilgili öğrendikleriniz çerçevesinde yorumlayınız.

4. Gözetim anlayışı ile insanların hak ve özgürlükleri arasındaki ilişkiyi değerlendiriniz.

5. “Panoptikon” tasarımı, iktidarın kaynağı ve meşruiyeti konusunda düşüncelerinizi nasıl etkiledi? Açıklayınız.

7. ÜNİTE: SİYASET FELSEFESİ

EK-2

! Aşağıdaki “Kontrol Listesi”, “Gözetim Toplumu” adlı etkinliği gerçekleştiren her bir öğrencinin değerlendirilmesine yöneliktir. İlgili alanlara onaylama işareti (✓) koyarak değerlendirmenizi yapınız.

KONTROL LİSTESİ				
Adı-Soyadı:				
Sınıfı-Numarası:				
Değerlendirme Ölçütleri			Evet	Hayır
1.	“Çalışma Kâğıdı”ndaki metni dikkatli bir şekilde okudu.			
2.	“Çalışma Kâğıdı”ndaki soruları doğru cevapladı.			
3.	Yapılan tartışmaya aktif katılım sağladı.			
4.	Tartışmada görüşlerini gerekçeleriyle sundu.			
5.	Arkadaşlarını nezaketle dinledi.			
6.	Kendisinden farklı düşüncelere saygı ile yaklaştı.			
7.	Kendisine yapılan uyarı ve müdahaleleri dikkate aldı.			
8.	Yansıtma yazısı yazdı.			
9.	Yansıtma yazısını sınıf arkadaşlarıyla paylaştı.			
Öğretmen Notları:				
Not: Değerlendirme sonunda öğrenciden “Hayır”la işaretlenen bölümleri bir kez daha gözden geçirmesini ve eksiklerini tamamlamasını isteyiniz.				

8.ÜNİTE

DİN FELSEFESİ

Ünite karekodu

8. ÜNİTE: DİN FELSEFESİ

1. ETKİNLİK ADI

Evrendeki Nedensellik ve Mucize

Etkinliğin Amacı	Öğrencilerin rastlantı, zorunluluk, nedensellik ve mucize kavramları arasındaki ilişkiyi değerlendirebilmelerini sağlamak
Zenginleştirme Uygulaması	Farabi ve Gazalî'nin görüşleri doğrultusunda rastlantı ve zorunluluk kavramları üzerinden evrendeki nedensellik ve mucize kavramları değerlendirilebilir.
Araç Gereç ve Materyaller	- Felsefe kitapları - Çalışma kâğıdı

Aşağıdaki adımları takip ederek öğrencilerin etkinliği gerçekleştirmelerini sağlayınız.

1. Adım: Etkinlik Öncesi

- ♦ Öğrencilere rastlantı, zorunluluk, nedensellik ve mucize kavramları arasındaki ilişkiyi değerlendirmeleri amacıyla bu etkinliğin yapılacağını belirtiniz.
- ♦ Öğrencilere aşağıdaki soruları yönelterek konuya ilgilerini çekiniz.
 - » Evrensel olaylar, belirli bir zorunluluğa göre mi gerçekleşir yoksa rastlantıya mı dayanır?
 - » Bir olayın sebepsiz meydana gelmesi mümkün müdür?
 - » Bilimde neden-sonuç ilişkisi, niçin önemli kabul edilir?
 - » Mucize kavramı günlük yaşamda nasıl bir anlam taşır?

2. Adım: Etkinlik Aşaması

- ♦ Öğrencilere aşağıdaki "Bilgi Notu"nu okuyarak nedensellik, zorunluluk, rastlantısallık ve mucize kavramları hakkında bilgi veriniz. Öğrencilerden bu kavramlara birer örnek vermelerini isteyiniz.

BİLGİ NOTU

- **Nedensellik:** Olaylar arasındaki zorunlu, sabit ve tekrarlanabilir ilişkidir. Örneğin suyu ısıttığınızda (neden) suyun moleküllerinin hareketi hızlanır ve belli bir sıcaklık (100°C) geçtiğinde su, kaynamaya başlar (sonuç). Bu, fiziksel yasaların belirlediği bir nedensellik ilişkisidir.
- **Zorunluluk:** Bir olayın belirli nedenlere bağlı olarak kaçınılmaz bir şekilde gerçekleşmesi durumudur. Örneğin Dünya'nın eksen eğikliği ve Güneş etrafındaki yörüngesi, mevsimlerin düzenli olarak değişmesini zorunlu kılar. Bu durum, astronomik yasalarla belirlendiği için her yıl aynı şekilde tekrarlanır ve kaçınılmazdır.
- **Rastlantı:** Bir olayın belirli bir nedeni olmadan veya beklenmedik bir şekilde gerçekleşmesi durumudur. Örneğin yolda yürürken yere düşen bir yaprağın tam önünüze düşmesi, fiziksel yasaların etkisiyle gerçekleşen bir olay olsa da sizin tam o anda orada olmanız ve bu durumun meydana gelmesi, bir neden-sonuç ilişkisine dayanmaz. Bu, tamamen rastlantısal bir olaydır.

8. ÜNİTE: DİN FELSEFESİ

- **Mucize:** Bilinen doğal sebeplere dayanmayan, tabiat kanunlarına aykırı görünen ve ilahi bir müdahale ile gerçekleştiğine inanılan olağanüstü bir olaydır. Örneğin Hz. İbrahim'in ateşe atıldığı hâlde yanmaması, tabiat kanunlarıyla çelişen bir durumdur ve bu yüzden mucize olarak kabul edilir.

- ◆ Ek-1'deki "Çalışma Kâğıdı"nı çoğaltıp öğrencilere dağıtınız. Öğrencilerin, "Çalışma Kâğıdı"ndaki metinleri okumalarını ve analiz etmelerini sağlayınız.
- ◆ Öğrencilere anlamadıkları terimleri belirleyerek güvenilir kaynaklardan terimlerin anlamlarını araştırmalarını isteyiniz.
- ◆ Metinleri analiz ederken aşağıdaki sorulara cevap aramalarını sağlayınız.
 - » Filozofun temel görüşü nedir?
 - » Filozof, rastlantısallık ve zorunluluk hakkında ne söyler?
 - » Filozof, nedensellik ve mucize kavramına nasıl yaklaşır?
- ◆ Öğrencilerin, çalışma sayfasındaki tabloyu doldurmalarını isteyerek Farabi ve Gazali'nin görüşlerini karşılaştırmalarını sağlayınız.
- ◆ Öğrencilerden Farabi ve Gazali'nin görüşleri doğrultusunda rastlantı ve zorunluluk kavramları üzerinden evrendeki nedensellik ve mucize kavramlarını değerlendirdikleri en az 200 kelimelik bir metin yazmalarını isteyiniz.
- ◆ Metinde aşağıdaki bölümlerin bulunması gerektiğini vurgulayınız.
 - » Konunun ve kavramların tanıtımı
 - » Farabi ve Gazali'nin görüşlerinin karşılaştırılması
 - » Kendi değerlendirmeleri ve filozofların fikirleri üzerine özgün düşünceler
- ◆ Öğrencilere metinlerinde bilimsel ve akademik bir üslup kullanmaları gerektiğini hatırlatınız.
- ◆ Öğrencilerin, yazdıkları metni sınıfta paylaşımlarını sağlayınız.

3. Adım: Değerlendirme

- ◆ Ek-2'de yer alan "Kontrol Listesi"ni çoğaltarak öğrencilerin çalışmalarını değerlendirmek için kullanınız.

8. ÜNİTE: DİN FELSEFESİ

EK-1

ÇALIŞMA KÂĞIDI

Aşağıdaki filozof metinlerini analiz ediniz ve verilen karşılaştırma tablosunu doldurunuz.

Filozof Metni-I

(...)

On Yedinci Mesele

[Sebeplilik Problemi ve Mucizenin İmkânı]

[Tabiatın süregelen düzende] alışkanlık sonucu olarak sebep ile sebepli arasında var olduğuna inanılan ilişki (iktiran) bize göre zorunlu değildir. Aksine her iki şey hakkında “bu odur”, “o da budur” denilemez. İkisinden birinin kabulü ötekinin kabulünü, birinin reddi diğerinin reddini içermez. O halde iki şeyden birinin varlığı veya yokluğu ötekinin varlığını ya da yokluğunu zorunlu kılmaz. Mesela su içmek ile suya kanmak, yemek ile doymak, ateşe dokunmak ile yanmak (...) arasında bir zorunluluk yoktur. (...) Zira sebep ile sebepli arasındaki ilişki zorunlu ve değişmez olmayıp Allah’ın ezeli takdiri gereği bunların birbiri ardından yaratılmasından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla yemek yemeden tokluğu yaratmak (...) Allah’ın kudreti dahilindedir. (...) Filozoflar bu görüşe karşı çıkarak bunun imkânsız olduğunu iddia etmişlerdir. Bu konuda sayılamayacak kadar çok olan olaylar üzerinde durmak uzun süreceğinden bir tek örnek belirleyelim. (...) Biz, birbirlerine dokunduğu halde pamuğun yanmamasını mümkün görürüz; hatta ateşe dokunmadan da pamuğun yanıp kül olmasını mümkün sayarız. Halbuki onlar (filozoflar) bunun olabileceğini kabul etmezler. Bu mesele üç aşamada tartışılır.

İlk aşama: Karşıt görüşü savunan (hasım), yakma fiilini gerçekleştirenin yalnız ateş olduğunu, ateş isteyerek değil, doğası gereği yakıcı (fail) olduğundan yanabilen bir şeye dokunduktan sonra, onun doğal işlevini yapmasına engel olunamayacağını iddia etmektedir.

İşte bizim reddettiğimiz husus budur. Tam tersine, biz deriz ki: Yakma fiilini yapan, pamukta siyahlığı yaratan, parçalarının dağılmasını sağlayan ve yanıp kül haline getiren yüce Allah’tır. (...) Ateşe gelince, o cansız bir şey olup hiçbir etkinliğe sahip değildir. Öyleyse yakma fiilini ateşin yaptığıının delili nedir? Filozofların, ateşin dokunmasıyla yanmanın meydana gelmesi gözleminden başka bu konuda hiçbir delilleri yoktur. Bu gözlem, yanmanın ateşe dokunmakla meydana geldiğini gösterir; ancak, ateş sebebiyle gerçekleştiğini göstermez. Çünkü yanmanın Allah’tan başka bir sebebi yoktur. (...)

O halde açıkça anlaşılmıştır ki, bir şeyle [aynı anda] birlikte bulunmak, onun, o şey sebebiyle meydana geldiğini göstermez. (...)

(...)

İkinci aşama, meydana gelen bu olayların, ilkelerinin etkisiyle gerçekleştiğini kabul edenlerle ilgilidir. Şu var ki, [onlara göre nesnelerin çeşitli] şekilleri kabullenme yeteneği, görünürdeki bu sebepler vasıtasıyla ortaya çıkmaktadır. Ancak, o ilkelerin nesneleri meydana çıkarması, düşünce ve iradeyle değil, ışığın Güneş’ten çıkması gibi zorunlu ve doğal bir olgudur. [İlkelerin etkisini] kabul eden nesnelerin (mahall) farklı oluşu, yeteneklerinin farklı oluşundan kaynaklanmaktadır. Durum böyle olunca biz, yakma özelliği ile ateşin ve aynı türden iki pamuğun bulunduğunu varsayalım. Bunlar aynı anda ateşe dokunduğunda, birinin yanıp ötekinin yanmaması nasıl düşünülebilir? Çünkü burada bir seçme (irâde) söz konusu değildir. Onlar buradan kalkarak Hz. İbrahim’in (s.a.s.) ateşe atılışını ve ateş yakma özelliğine sahipken onu yakmayışını kabul etmediler. Onlar bu olayın ancak ya ateşten yakma özelliğinin alınarak onun ateş olmaktan çıkarılmasıyla ya Hz. İbrahim’in (a.s.) taşa ya da ateşin etki etmediği başka

8. ÜNİTE: DİN FELSEFESİ

bir şeye dönüştürülmesiyle mümkün olacağını iddia etmişler, sonuçta her iki durumun da imkânsız olduğunu söylemişlerdir.

Buna iki şekilde cevap verilir:

Birincisi; biz, ilkelerin işlevlerini seçerek (ihtiyâr) yapmadığı ve yüce Allah'ın fiillerini iradesiz yaptığı görüşünü kabul etmeyiz. (...) Pamuk ateşe dokununca yakan fâilin, yakma fiilini iradesiyle yarattığı sâbit olduğuna göre, pamuğun dokunmasıyla birlikte fâilin yakma fiilini yaratmaması da aklen mümkündür.

(...)

Şu var ki, Allah'ın sözkonusu olağanüstü olayı herhangi bir zamanda gerçekleştirmesi durumunda ilme karşı duyulan güven kalplerden silinir. Bu yüzden Allah o olağanüstü olayı [uluorta] yaratmaz. O halde Allah'ın kudreti dahilinde mümkün sayılan bir şeyi ezeli bilgisi uyarınca bazı zamanlarda yapmamasına bir engel yoktur. (...)

İkinci yöntem, bu karalamalardan kurtulmayı içerir. Şöyle ki biz, ateş aynı türden iki pamuğa dokunduğunda, eğer bunlar her bakımdan benzeşiyorlarsa aralarında ayırım yapmadan ikisini de yakma özelliğiyle yaratıldığını kabul ederiz. Fakat, bununla birlikte biz ateşe atılan bir peygamberin ya ateşin ya da peygamberin niteliğinin değişmesi sonucunda yanmamasını mümkün görürüz. Buna göre yüce Allah veya melek ateşte öyle bir nitelik vücuda getirir ki, ateş ateş özelliğini koruduğu halde ısısı o peygamberi etkilemez. Ya da o peygamberin bedeninde yarattığı nitelik sayesinde ateşin etkisini önler ve bu durum bedeni et ve kemik özelliğinden ayırmaz. Nitekim kendisini talk [denen amyant gibi bir madde] ile sıvayarak yanan fırına giren kimsenin ateşten etkilenmediğini görmekteyiz. Ancak böyle bir şeyi görmemiş olan kimse bunun olabileceğini kabul etmez.

(...)

İşte [mucize olarak] ölünün diriltilmesi ve asânın ejderhaya dönüşmesi yine bu yöntemle izah edilebilir. Şöyle ki, madde her şeyi kabul eder. Buna göre toprak ve diğer unsurlar bitkiye; hayvan yiyince bitki kana, kan da spermaya dönüşür. Sonra sperma rahime bırakılınca canlı bir varlık olarak yaratılır. [İlâhî] âdet uyarınca bu olay uzun bir zamanda gerçekleşmektedir. Öyleyse karşıtlarımız, maddenin daha kısa zamanda bu aşamalardan geçerek değişmesinin yüce Allah'ın kudreti dahilinde bulunduğunu niçin imkânsız görürler? Daha az zamanda olabiliyorsa, azın bir sınırı yoktur. O halde bu güçler işlevlerini hızlandırmak sûretiyle peygamberin mucizesi gerçekleşmiş olur.

(...)

Yüce Allah'ın ölünün elini hareket ettirmesine, onu oturan, elini hareket ettirerek düzgün yazı yazan bir canlı şekline getirmesine gelince, olayların meydana gelişini, seçme iradesine sahip bir güce bağladığımız sürece böyle bir şey özü itibarıyla imkânsız değildir. Böyle bir olay sadece tabiatla süregelen düzene (âdet) aykırı düştüğü için reddedilmektedir. Siz (filozoflar), bu iddianın "Fiilin sağlam [ve düzenli] oluşu fâilin bilgili olduğunu gösterir" ilkesini geçersiz kılacağını söylüyorsunuz; halbuki öyle değildir. Çünkü şu anda sözkonusu olan fâil yüce Allah'tır. Fiili sağlam [ve düzenli] kılan da, onu bilen de O'dur.

(...)

Gazali, *Filozofların Tutarsızlığı*
(Kısaltılmıştır.)

8. ÜNİTE: DİN FELSEFESİ

Filozof Metni-2

[Varlık Mertebeleri]

Bize göre var olan her şey ikiye ayrılır. Birincisi, özü (zât) itibariyle varlığı zorunlu olmayandır; buna mümkün varlık (mümkinü'l-vücûd) adı verilir; ikincisi, özü itibariyle varlığı zorunlu olandır ki, buna da zorunlu varlık (vâcibü'l-vücûd) denir.

Mümkün varlığı bir an için yok saydığımızda, bu durum bir imkânsızlığa (muhal) yol açmaz. Dolayısıyla onun varlığı bir sebebe dayanmaktadır. Zorunlu varlığa gelince, onun zorunluluğu başkasına nisbetle ortaya çıkan bir zorunluluksa bu, böyle bir varlığın kendi özü itibariyle mümkün, başkası itibariyle zorunlu olduğu anlamına gelmektedir. Bu mümkün oluş ya öteden beri süregelen ya da zaman zaman ortaya çıkan bir şeydir. Oysa mümkün varlıkların sebeplilik zincirinde sonsuza dek sürüp gitmeleri imkânsız olduğu gibi, devir (totoloji) şeklinde de sonsuza kadar sürüp gitmeleri imkânsızdır. Öyleyse mümkün varlıkların eninde sonunda bir zorunlu varlıkta son bulmaları gerekir ki, işte bu, İlk Varlık'tır (Tanrı).

(...)

[Tanrı - Âlem ilişkisi]

Her varlığın O'nun varlığından bir payı ve varlıkla O'nun arasında bir hiyerarşi mevcuttur. Eşyanın varlığı O'ndandır; fakat bu var edişte O'nun, bizim amacımıza benzer bir amacı yoktur. (...) İlk yaratılanın sebebi O'dur. Yaratmak (el-ibdâ'), varlığı kendinden olmayan şeyin varlığının sürekliliğini sağlamaktır. Bu süreklilikte, İlk Yaratıcı'nın zâtından başka hiçbir sebebin etkisi söz konusu değildir. O'nun mevcudâtla olan ilişkisi ya onların [vasitasız] yaratıcısı olması dolayısıyladır veya O'nunla eşya arasında bir vasita bulunsa da Yaratıcı'nın bu varlıkların varlığa gelişinin [ilk] sebebi olmasıyla [vasitasız olarak yarattığı şeylerin ilk sebebi oluşu arasında] bir fark bulunmadığından, [bu tür bir vasıtalı yaratma herhangi bir sakınca teşkil etmemektedir]. O öyle bir varlıktır ki, fiillerinin "niçin"i yoktur; yaptıklarını da başka bir şey için yapmaz.

[Kozmolojik Akıllar Nazariyesi]

O'ndan ilk meydana gelen şey sayı olarak birdir; o da ilk akıldır. Bu ilk yaratılan akılda araz olarak bir çokluk vardır; çünkü o, özü itibariyle mümkün, ilk olduğu için de zorunlu bir varlıktır. (...)

İlk aklın varlığı zorunlu olduğu ve İlk'i de bildiği için ondan, başka bir akıl daha meydana gelir. Bundaki çokluk da yukarıda anlattığımız gibidir; varlığı mümkün olduğu için ve özünü bildiği için bu ilk akıldan ikinci akıl ile madde ve sûretiyle "nefis" demek olan en yüksek gök meydana gelir. (...)

İkinci akıldan başka bir akıl ve en yüksek göğün altında başka bir gök daha meydana gelir. İlk akıl hakkında başlangıçta anlattığımız gibi, ikinci akılda da araz bakımından bir çokluk olduğu için ondan, başka bir akıl ve gök meydana gelir.

İşte bu sistemle, her akıldan başka bir akıl ve bir gök meydana gelir. (...) Bu akıllardan sonuncusu (fa'âl akıl) bir yönüyle yeryüzündeki nefislerin (canlıların), bir yönüyle de -gökler aracılığıyla- dört unsurun var oluşunun sebebidir.

[Göklerin Dört Unsura ve Yeryüzündeki Varlıklara Etkisi]

Zorunlu olarak dört unsurdan çeşitli karışımlar meydana gelir. Bu âlemin varlık sebebi cevher olmaları bakımından bu dört unsur, istidâdin belirlediği oranlarda karışımı meydana getirirler ve bu karışım bitki, hayvan ve insan nefisini kabul edecek bir kıvama gelmiş olur.

(...)

Gökcisimlerinin aynı dinamik harekete iştirâk etmeleri, dört unsurun aynı maddeye iştirâk etmelerine sebep olur. Onların farklı hareketleri dört unsurun sûretlerinin farklı olmasına; durumlarının değişmesi dört unsurun değişmesine; dört unsurdan oluşması gerekenlerin oluşmasına, bozulması gerekenlerin de bozulmasına sebep teşkil ederler.

(...)

[Hareket Çeşitleri]

(...)

Hareketle ilgili olarak birçok kavram ortaya çıkar; bunlardan biri zamandır. Zamanın kesitine “an” denir. Zaman bakımından hareketin bir başlangıcı ve sonunun bulunması imkânsızdır. Öyleyse bu şekilde hareket eden ve onu hareket ettiren birinin bulunması gerekir. Hareket ettirenin kendisi de hareket ediyorsa, onun da bir hareket ettirene ihtiyacı var demektir. Çünkü hareket eden hareket ettirensiz düşünülemez ve hiçbir şey kendiliğinden hareket edemez. Şu halde sonsuz hareket mümkün değildir ve bu hareket zincirinin, kendisi hareket etmeyen bir hareket ettiricide son bulması gerekir. Aksi halde bu durum, iki sonsuz hareket eden ve ettirenin bulunduğu düşüncesine götürür ki, bu da imkânsız bir şeydir. Kendisi hareket etmeyen hareket ettiricinin bir olması, uzamlı ve cisim olmaması, bölünmemesi ve kendisinde hiçbir şekilde çokluk bulunmaması gerekir.

(...)

[Dört Unsurun Nitelikleri ve Karışım Olayı]

Dört unsurdan oluşan cisimler aktif hale gelebilmek için sıcaklık ve soğukluk gibi unsurlardan gelen birtakım aktif nitelikler ile yaşlık ve kuruluk gibi bazı pasif niteliklere sahiptirler. (...)

Yapısı gereği en sıcak cisim ateş, en soğuk olanı su, en akıcısı hava, en katı olanı da topraktır. İşte oluş ve bozuluşun (fizikî, kimyevî ve biyolojik değişme) esası bu dört madde olup, bunlardan her biri diğerine dönüşebilir. Oluşan ve bozulan nesnelerde ortaya çıkan bu değişiklik, bunların farklı oranlardaki karışımından ileri gelmektedir.

(...)

Karışım, dört niteliğin durumunun değişerek bir zıddan diğer bir zıdda geçmesidir. Bu durum asıl güçlerden ve birinin öbürüne etkisinden kaynaklanmaktadır. Böylece yüce Yaratıcı'nın istediği orta nitelik meydana gelmiş olur. Çünkü asılları (unsur) yaratan, onlardan çeşitli karakterler meydana getiren ve her varlık türüne ayrı özellikler veren O'dur. Yüce Yaratıcı normalden en uzak olan karakteri yetkinlikten en uzak olan türlerin sebebi kılmıştır.

Farabi, *Felsefenin Temel Meseleleri*
(Kısaltılmıştır.)

8. ÜNİTE: DİN FELSEFESİ

KARŞILAŞTIRMA TABLOSU

Kavram	Farabi'nin Görüşü	Gazali'nin Görüşü
Nedensellik		
Rastlantı		
Zorunluluk		
Mucize		

8. ÜNİTE: DİN FELSEFESİ

EK-2

! Aşağıdaki "Kontrol Listesi", "Evrendeki Nedensellik ve Mucize" adlı etkinliği gerçekleştiren her bir öğrencinin değerlendirilmesine yöneliktir. İlgili alanlara onaylama işareti (✓) koyarak değerlendirmenizi yapınız.

KONTROL LİSTESİ			
Adı-Soyadı:			
Sınıfı-Numarası:			
	Değerlendirme Ölçütleri	Evet	Hayır
Kavramları Anlama	Nedensellik, zorunluluk, rastlantısallık ve mucize kavramlarına birer örnek verdi.		
	Verdiği örneklerin doğruluğunu değerlendirerek hatalarını düzeltti.		
Metin Analizi	"Çalışma Kâğıdı"ndaki filozof metinlerini dikkatlice okuyarak analiz etti.		
	Anlamadığı terimleri belirleyip bu kavramların anlamlarını güvenilir kaynaklardan araştırdı.		
	"Çalışma Kâğıdı"ndaki tabloyu eksiksiz ve doğru bir şekilde doldurdu.		
Metin Yazımı	En az 200 kelimelik bir metin yazdı.		
	Yazdığı metinde konunun ve kavramların tanıtımına yer verdi.		
	Yazdığı metinde Farabi ve Gazali'nin görüşlerini karşılaştırdı.		
	Yazdığı metinde filozofların fikirleri üzerine özgün değerlendirmeler yaptı.		
	Yazdığı metinde bilimsel ve akademik bir üslup kullandı.		
	Çalışmasını zamanında teslim etti.		
Genel Değerlendirme	Etkinlik sürecine aktif katılım sağladı.		
	Zaman yönetimini başarılı şekilde sağladı.		
	Çalışma boyunca yaratıcı ve özgün fikirler ortaya koydu.		
Öğretmen Notları:			
Not: Değerlendirme sonunda öğrenciden "Hayır"la işaretlenen bölümleri bir kez daha gözden geçirmesini ve eksiklerini tamamlamasını isteyiniz.			

8. ÜNİTE: DİN FELSEFESİ

2. ETKİNLİK ADI Tanrı-İyi İlişkisi

Etkinliğin Amacı	Öğrencilerin, Eş'ari ve Mutezile'nin "Euthyphron (Öütifron) ikilemi"ne yaklaşımlarını karşılaştıracaklarını sağlamak
Zenginleştirme Uygulaması	Platon'un "Euthyphron" diyalogundan hareketle "Bir şey Tanrı istediği için mi iyidir yoksa iyi olduğu için mi Tanrı onu ister?" ikileminin İslam dünyasında Eş'ari ve Mutezile tarafından nasıl yorumlandığı araştırılabilir.
Araç Gereç ve Materyaller	- Felsefe kitapları - Yazı malzemeleri - Çalışma kâğıdı

Aşağıdaki adımları takip ederek öğrencilerin etkinliği gerçekleştirmelerini sağlayınız.

1. Adım: Etkinlik Öncesi

- ◆ Öğrencilere Eş'ari ve Mutezile'nin "Euthyphron ikilemi"ne yaklaşımlarını karşılaştırmaları amacıyla bu etkinliğin yapılacağını belirtiniz.
- ◆ Öğrencilere aşağıdaki soruları yönelterek konuya ilgilerini çekiniz.
 - » Bir eylemi "iyi" olarak nitelemenize sebep olan üç gerekçe sayınız.
 - » Hırsızlık yapmak, kötü olduğu için mi Tanrı tarafından yasaklanmıştır yoksa Tanrı tarafından yasaklandığı için mi kötüdür?
 - » Din ve ahlak arasındaki ilişkiyi nasıl tanımlarsınız?
- ◆ Öğrencilere aşağıdaki "Bilgi Notu"nu okuyarak "Euthyphron ikilemi" hakkında bilgi veriniz.

BİLGİ NOTU

Euthyphron ikilemi, ahlakın kaynağını sorgulayan önemli bir felsefi problemdir. Platon'un Euthyphron diyalogunda Sokrates, şu soruyu sorar: "Bir şey, Tanrı emrettiği için mi iyidir yoksa iyi olduğu için mi Tanrı onu emreder?"

Bu soruya şu cevaplar verilebilir:

1. Eğer bir şey, zaten iyi olduğu için Tanrı tarafından emrediliyorsa iyilik, Tanrı'dan bağımsız bir gerçekliktir. Bu durumda ahlak, Tanrı'nın emirlerine bağlı olmadan da var olabilir.
2. Eğer bir şey, Tanrı'nın emriyle iyi hâle geliyorsa o zaman ahlak, tamamen Tanrı'nın iradesine bağlıdır. Bu da Tanrı'nın farklı bir emir vermesi hâlinde ahlaki kuralların değişebileceği anlamına gelir.

Bu ikilem, Tanrı'ya dayalı ahlak anlayışını sorgulayan önemli bir mesele olarak felsefe tarihinde geniş yankı uyandırır. İslam düşüncesinde ise Eş'ari ve Mutezile, bu konuya farklı yaklaşımlar getirir.

8. ÜNİTE: DİN FELSEFESİ

2. Adım: Etkinlik Aşaması

- ◆ Ek-1'deki "Çalışma Kâğıdı"nı çoğaltıp öğrencilere dağıtınız. Öğrencilerin, "Çalışma Kâğıdı"ndaki metni okumalarını ve soruları cevaplamalarını sağlayınız.
- ◆ Öğrencilerden Platon'un "Euthyphron" diyalogundan hareketle "Bir şey Tanrı istediği için mi iyidir yoksa iyi olduğu için mi Tanrı onu ister?" ikileminin İslam dünyasında Eş'ari ve Mutezile tarafından nasıl yorumlandığını araştırmalarını isteyiniz.
- ◆ Öğrencilere araştırma sürecinde aşağıdaki ilkelere uymaları gerektiğini belirtiniz.
 - » Öğrencilere güvenilir kaynaklara ulaşmaları konusunda rehberlik ediniz. Akademik yayınların, resmî kurum ve kuruluşlara ait genel ağ adreslerinin, makalelerin, videoların ve belgesellerin güvenilir olduğunu belirtiniz. Onları özellikle İslam felsefesi ve kelam alanında uzmanlaşmış akademisyenlerin çalışmalarına dayanan makale ve kitaplara yönlendiriniz. Öğrencilere sanal ortamda güvenilir kaynaklara ulaşmaları için aşağıdaki akademik veri tabanlarını öneriniz.
 - ★
 - <https://www.ulakbim.gov.tr/yeniweb/vt/>
 - <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
 - <https://www.academia.edu/>
 - <https://iep.utm.edu/k/>
 - <https://plato.stanford.edu/>
 - » Öğrencilere araştırmalarında okudukları kaynaklardan önemli noktaları not almaları gerektiğini vurgulayınız.
 - » Araştırma sırasında aşağıdaki sorulara cevap aramalarını isteyiniz.
 - ★
 - Platon'un "Euthyphron" diyalogunda ortaya koyduğu temel problem nedir?
 - Bu problem, ahlakın kaynağı hakkında hangi felsefi sorunları gündeme getirir?
 - Bu problem, İslam dünyasında nasıl yankı bulur?
 - Eş'ari ve Mutezile, bu problemi nasıl yorumlar?
 - Eş'ari ve Mutezile'ye göre Tanrı'nın emirlerinden bağımsız bir ahlak mümkün müdür?
 - » Raporlarında bilimsel ve akademik bir üslup kullanmaları gerektiğini hatırlatınız.
- ◆ Ek-2'de yer alan "Araştırma Raporu Şablonu"nu çoğaltıp öğrencilere dağıtınız ve öğrencilerden bu şablona uygun bir araştırma raporu hazırlamalarını isteyiniz.

3. Adım: Değerlendirme

- ◆ Ek-3'te yer alan "Çıkış Kartı"nı çoğaltıp öğrencilere dağıtınız ve öğrencilerden bu kartı doldurmalarını isteyiniz.
- ◆ Ek-4'te yer alan "Dereceli Puanlama Anahtarı"nı çoğaltarak öğrencilerin çalışmalarını değerlendirmek için kullanınız.

8. ÜNİTE: DİN FELSEFESİ

EK-1

ÇALIŞMA KÂĞIDI

Aşağıdaki metni analiz ederek soruları cevaplayınız.

Euthyphron ya da Dindarlık Üzerine

SOKRATES - (...) Dine uygun olan öyle olduğu için mi tanrılar tarafından sevilir, yoksa tanrılar tarafından sevildiği için mi dine uygundur?

EUTHYPHRON - Ne demek istediğini anlayamadım Sokrates.

SOKRATES - Daha açık anlatmaya çalışayım. Bir şeyin hareket ettiğini ve başka bir şeyin hareket ettirildiğini, bir şeyin bir şeyleri güttüğünü ve başka bir şeyin güdüldüğünü, bir şeyin gördüğünü ve başka bir şeyin görüldüğünü söyleriz. Bütün bunların birbirinden farklı olduğunu ve aralarında ne gibi farklılıklar bulunduğunu anlıyorsun değil mi?

EUTHYPHRON - Anladığımı sanıyorum.

SOKRATES - Öyleyse sevilen şey de sevenden farklı değil midir?

EUTHYPHRON - Başka nasıl olabilir?

SOKRATES - Şimdi söyle bana, hareket eden şey hareket ettiği için mi, yoksa başka bir nedenden dolayı mı öyledir?

EUTHYPHRON - Hareket ettiği için hareket edendir.

SOKRATES - Güdülen şey güdüldüğü için güdülen, görülen şey de görüldüğü için görülendir, öyle mi?

EUTHYPHRON - Elbette.

SOKRATES - Demek ki bir şey görülen olduğu için görülmez, aksine görüldüğü için görülendir; bir şey güdülen olduğu için güdülmaz, aksine güdüldüğü için güdülenir ve bir şey hareket eden olduğu için hareket etmez, aksine hareket ettiği için hareket edendir. Söylemek istediğim şey açık mı Euthyphron? Şunu söylemek istiyorum: bir şey "oluyorsa", "olan" olduğu için "olmaz", aksine "olduğu" için "olandır" ve bir şey herhangi bir şeye "maruz kalan", olduğu için "maruz kalmaz", aksine "maruz kaldığı" için "maruz kalandır". Bana katılmıyor musun yoksa?

EUTHYPHRON - Katılıyorum.

(...)

SOKRATES - Peki, dine uygun olan hakkında ne diyebiliriz Euthyphron? Senin söylediklerine göre, bütün tanrılar tarafından sevilen şeydir, değil mi?

EUTHYPHRON - Evet.

SOKRATES - Yani dine uygun olduğu için mi, yoksa başka bir nedenden dolayı mı tanrılar tarafından seviliyor?

EUTHYPHRON - Dine uygun olduğu için seviliyor.

SOKRATES - Öyleyse dine uygun olan, dine uygun olduğu için seviliyor, aksine sevildiği için dine uygun olmuyor, öyle mi?

EUTHYPHRON - Öyle görünüyor.

SOKRATES - Ve tanrılar onu sevdiği için "sevilen" ve "tanrıların sevdiği" şey oluyor.

EUTHYPHRON - Olmaz mı?

SOKRATES - Bu durumda, (...) ne tanrıların sevdiği dine uygun, ne de dine uygun olan tanrıların sevdiği oluyor Euthyphron. Bu ikisi birbirinden farklı şeyler.

EUTHYPHRON - Ama nasıl olur Sokrates?

8. ÜNİTE: DİN FELSEFESİ

SOKRATES - Demin dine uygun olanın öyle olduğu için sevildiğini, sevildiği için dine uygun olmadığını kabul etmemiş miydik?

EUTHYPHRON - Evet.

SOKRATES - Aynı şekilde, tanrıların sevdiği şey de, tanrılar tarafından sevildiğinden dolayı tanrıların sevdiği şey oluyor. Tanrılar, onu "tanrıların sevdiği şey" olduğu için sevmiyor.

EUTHYPHRON - Doğru söylüyorsun.

SOKRATES - Ama sevgili Euthyphron, eğer "tanrıların sevdiği" ile "dine uygun olan" özdeş olsalardı, yani tanrılar dine uygun olanı dine uygun olduğu için, tanrıların sevdiğini de tanrıların sevdiği olduğu için sevselerdi ve tanrıların sevdiği, tanrılar tarafından sevildiği için tanrıların sevdiği olsaydı, o zaman dine uygun olan da tanrılar tarafından sevildiği için dine uygun olurdu. Ama şimdi bunun tam tersinin gerçekleştiğini görüyoruz, çünkü iki şey birbirlerinden tümüyle farklı. Biri sevildiği için sevilen oluyor, oysa diğeri sevilen olduğu için seviliyor. Görünen o ki, dine uygun olan nedir diye sorulduğunda özünü bana açıklamak istemiyorsun Euthyphron. Onun sadece bir özelliğinden, yani bütün tanrılar tarafından sevilen bir şey olduğundan bahsediyorsun, ama bana neyin dine uygun olduğunu daha söylemedin. Bana bir iyilik yapmak istersen saklama bunu, tanrılar tarafından sevilse ya da herhangi başka bir özelliğe sahip olsa da -bunu tartışacak değiliz şimdi- başından başlayarak dine uygun olanın ne olduğunu anlat. Ancak lütfen dine uygun olanla, dine aykırı olanı hevesle anlat bana.

(...)

Platon, *Euthyphron* ya da *Dindarlık Üzerine*
(Kısaltılmıştır.)

1. Platon'un Euthyphron diyalogunda tartışılan temel problem nedir?

2. Sokrates'in bu diyalogda savunduğu görüş nedir?

3. Sokrates'in ileri sürdüğü argümanların güçlü ve zayıf yönleri nelerdir?

4. Bu diyalogun en önemli cümlesi sizce hangisidir? Düşüncelerinizi gerekçelendirerek açıklayınız.

8. ÜNİTE: DİN FELSEFESİ

EK-2

ARAŞTIRMA RAPORU ŞABLONU

Başlık Sayfası

Başlık:

Hazırlayan: [Adınızı, soyadınızı, sınıfınızı ve öğrenci numaranızı yazınız.]

Ders Adı:

Tarih:

Özet

Bu bölümde araştırmanızın amacını, ele aldığınız konuyu ve ulaştığınız genel sonuçları kısaca belirtiniz.

Giriş

Bu bölümde "Euthyphron ikilemi, ahlakın kaynağı açısından nasıl bir soru ortaya koymaktadır?" sorusunu kısaca cevaplayınız.

1. Bölüm: "Euthyphron İkilemi"nin Analizi

Bu bölümde

- » Platon'un "Euthyphron" diyalogundaki temel problemi özetleyiniz.
- » "Euthyphron ikilemi"nin din felsefesi açısından doğurduğu sonuçları belirtiniz.

2. Bölüm: İslam Teolojisinde İkilemin Yorumu

a. Mutezile

Bu bölümde aşağıdaki sorularını cevaplayarak Mutezile'nin temel argümanlarını açıklayınız.

- » Mutezile'ye göre
 - iyilik ve kötülüğün kaynağı nedir?
 - insan, vahiy olmadan da ahlaklı olabilir mi?
 - Tanrı, adaleti gereği mi iyiliği emreder yoksa onun emirleri nedeniyle mi bir şey iyi olur?

b. Eş'ari

Bu bölümde aşağıdaki sorularını cevaplayarak Eş'ari'nin temel argümanlarını açıklayınız.

- » Eş'ari'ye göre
 - ahlakın kaynağı nedir?
 - insan, vahiy olmadan iyiyi ve kötüyü bilebilir mi?
 - ahlak, Tanrı'nın iradesine bağlı mı yoksa değişmez bir gerçeklik midir?

3. Bölüm: Karşılaştırmalı Analiz

Aşağıdaki tabloyu kullanarak Eş'ari ve Mutezile'nin görüşlerini karşılaştırınız.

Konu	Eş'ari'nin Görüşü	Mutezile'nin Görüşü
Ahlakın Kaynağı		
Tanrı ve İyilik İlişkisi		
İnsanın Ahlaki Sorumluluğu		

4. Bölüm: Sonuç ve Değerlendirme

- » "Euthyphron ikilemi"nin İslam teolojisindeki yansımaları hakkında ulaştığınız sonuçları özetleyiniz.
- » Sizce ahlakın kaynağı akıl mıdır yoksa ilahi emirler midir? Kendi düşüncenizi açıklayınız.

Kaynakça

Bu bölümde kullandığınız kitapları, makaleleri ve akademik kaynakları APA 6.0 yazım kuralları ve kaynak gösterme biçimine göre düzenleyiniz.

ÇIKIŞ KARTI	
Adı-Soyadı:	
Sınıfı-Numarası:	
3 Yaz (Öğrendiğiniz üç önemli bilgiyi yazınız.)	
2 Sor (Cevabını merak ettiğiniz iki soru yazınız.)	
1 Paylaş (Öğrendiklerinizin önemi hakkında düşüncenizi yazarak paylaşınız.)	

8. ÜNİTE: DİN FELSEFESİ

EK-4

Öğrencinin çalışmasını değerlendirme ölçütlerini kullanarak “Mükemmel”, “İyi”, “Orta”, “Yetersiz” şeklinde değerlendiriniz.

DERCELİ PUANLAMA ANAHTARI

Adı-Soyadı:

Sınıfı-Numarası:

Değerlendirme Ölçütleri	Mükemmel (4)	İyi (3)	Orta (2)	Yetersiz (1)	PUAN
Etkinliğe Katılım	Tüm etkinlik sürecine aktif olarak katılmıştır.	Etkinliğe yeterince katılım göstermiştir.	Etkinliğe katılım göstermiş ancak yeterince aktif olamamıştır.	Etkinliğe isteksiz katılmış veya hiç katılım göstermemiştir.	
Metin Analizi (Ek-1 Çalışma Kâğıdı)	Metindeki temel problemi tam olarak anlamış; tüm sorulara doğru, mantıklı, metne dayalı ve özgün cevaplar vermiştir.	Metni iyi anlamış; soruların çoğuna doğru, mantıklı, metne dayalı ve özgün cevaplar vermiştir.	Metni anlamakta zorlanmış, çoğunlukla eksik veya yetersiz cevaplar vermiştir.	Metni analiz etmemiş veya yanlış yorumlamıştır, cevapların tamamı eksik veya yetersiz kalmıştır.	
Araştırma Süreci	Güvenilir kaynaklardan araştırma yapmış, not almış ve süreci dikkatle takip etmiştir.	Genellikle güvenilir kaynakları kullanmış, not almış ve süreci takip etmiştir.	Araştırma sürecine yeterince dâhil olmamış veya güvenilir kaynakları kullanmamıştır.	Araştırma yapmamış veya süreci takip etmemiş ya da güvenilir kaynak kullanmamıştır.	
Araştırma Raporu (İçerik)	Rapor, konuyu derinlemesine ele almış; açık, mantıklı ve tutarlı bilgiler içermiştir.	Rapor, konuyu yeterince ele almış; büyük ölçüde açık, tutarlı ve mantıklı bilgiler içermiştir.	Raporun içeriği zayıf kalmış; bazı bölümler, yanlış veya eksik bilgiler içermiştir.	Rapor hazırlanmamış ya da konuyu kapsamamış, eksik veya yanlış bilgiler içermiştir.	
Araştırma Raporu (Yazım ve Üslup)	Rapor, akademik bir üslupla yazılmış; dil bilgisi ve anlatım kurallarının tamamına uyulmuştur.	Raporda çoğunlukla akademik üslup kullanılmış, dil bilgisi ve anlatım kurallarının çoğuna uyulmuştur.	Raporda genellikle akademik bir üslup kullanılmamış; dil ve anlatım hataları yapılmıştır.	Rapor hazırlanmamış veya raporda akademik bir üslup kullanılmamış, çok sayıda yazım hatası ve anlatım bozukluğu yapılmıştır.	
Zaman Yönetimi ve Çalışma Disiplini	Tüm görevleri zamanında ve eksiksiz tamamlamış, çalışma sürecini çok iyi yönetmiştir.	Çoğu görevi zamanında tamamlamış, çalışma sürecini kısmen iyi yönetmiştir.	Çalışmasını geciktirmiş veya eksik teslim etmiş, çalışma sürecini iyi yönetememiştir.	Görevleri tamamlamamış veya çalışmasını teslim etmemiş, çalışma sürecini yönetememiştir.	

TOPLAM PUAN: “Dereceli Puanlama Anahtarı”ndan alınacak puanı 100 üzerinden hesaplamak için $(\text{Toplam Puan}/24) \times 100$ formülünü uygulayınız.

3. ETKİNLİK ADI Ayna Metaforu/Tanrı-Âlem İlişkisi

Etkinliğin Amacı	Öğrencilerin İbnülarabî'nin "ayna metaforu"nu analiz ederek Tanrı-âlem ilişkisini değerlendirebilmelerini sağlamak
Zenginleştirme Uygulaması	İbnülarabî'nin "Fususu'l Hikem" adlı eserindeki "ayna metaforu" üzerinden Tanrı-âlem ilişkisi yorumlanabilir.
Araç Gereç ve Materyaller	- Çalışma kâğıdı - Yazı malzemeleri

Aşağıdaki adımları takip ederek öğrencilerin etkinliği gerçekleştirmelerini sağlayınız.

1. Adım: Etkinlik Öncesi

- ◆ Öğrencilere İbnülarabî'nin "ayna metaforu"nu analiz ederek Tanrı-âlem ilişkisini değerlendirmeleri amacıyla bu etkinliğin yapılacağını belirtiniz.
- ◆ Öğrencilere aşağıdaki soruları yönelterek konuya ilgilerini çekiniz.
 - » Aynaya baktığınızda gördüğünüz şey, gerçeğin kendisi midir?
 - » Aynadan yansıyan şey ile aynanın kendisi arasında nasıl bir ilişki vardır?
 - » Bir ayna karşısındaki görüntüyü yansıtırken ayna, kendi varlığından bir şey kaybeder mi?
 - » Bir varlığın aynadaki yansıması ile o varlığın kendisi arasındaki fark nedir?
 - » Eğer evren bir ayna olsaydı neyin yansımasını gösterirdi?
- ◆ Öğrencilere aşağıdaki "Bilgi Notu"nu okuyarak İbnülarabî'nin varlık anlayışı hakkında bilgi veriniz.

BİLGİ NOTU

İbnülarabî'nin varlık anlayışı, vahdetivücut (varlık birliği) öğretisine dayanır. Ona göre gerçek varlık yalnızca Allah'tır. Evren ve içindeki her şey, Allah'ın isim ve sıfatlarının bir yansımasıdır.

Gördüğümüz çokluk, aslında insanın algısının bir sonucudur; gerçekte ise tüm varlıklar, ilahi hakikatin farklı düzeylerde tezahürüdür. İbnülarabî, yaratılışı Allah'ın kendi hakikatini açığa çıkarması olarak görür ancak Allah'ın zatının mutlak, aşkın ve bilinemez olduğunu vurgular.

Bu ilahi birliği en iyi anlayan kişi kâmil insan (insanıkâmil) olarak adlandırılır çünkü o hem ilahi hakikati hem de yaratılışı yansıtır. İbnülarabî, Fususu'l-Hikem adlı eserinde "ayna metaforu"nu kullanarak varlığın Allah'ın yansıması olduğu fikrini açıklar.

2. Adım: Etkinlik Aşaması

- ◆ Ek-1'deki "Çalışma Kâğıdı"nı çoğaltıp öğrencilere dağıtınız. Öğrencilerin, "Çalışma Kâğıdı"ndaki metni okumalarını ve soruları cevaplamalarını sağlayınız.

8. ÜNİTE: DİN FELSEFESİ**3. Adım: Değerlendirme**

- ◆ Ek-2’de yer alan “Çıkış Kartı”nı çoğaltıp öğrencilere dağıtınız ve öğrencilerden bu kartı doldurmalarını isteyiniz.
- ◆ Ek-3’te yer alan “Kontrol Listesi”ni çoğaltarak öğrencilerin çalışmalarını değerlendirmek için kullanınız.

EK-1

ÇALIŞMA KÂĞIDI

Aşağıdaki metinden yararlanarak soruları cevaplayınız.

[Varlıkta Gayelilik Ve İnsan]

Hak, sayısız güzel isimleri bakımından emrin tümünü içeren kuşatıcı bir varlıkta isimlerini tek tek görmek ve o varlık vasıtasıyla kendi sırrının kendisine görünmesini istedi. Varlık ile nitelenmiş olması nedeniyle 'kendisini görmek istedi' de denilebilir; çünkü bir şeyin kendisini kendisi vasıtasıyla görmesi, ayna gibi başka bir şeyde görmesine benzemez. Aynada kişi kendisini, bakılan cismin yansıttığı biçimde görür. O yer olmadan ve kişi ona bakmadan önce, böyle bir biçim ortaya çıkamazdı. Bunun için Hak [isimlerini ya da kendisini görmek üzere] bütün âlemi ruhsuz bir beden gibi yarattı. Âlem, tıpkı cilasız bir ayna* gibi oldu.

(...)

İlahi emir, âlem aynasının cilalanmasını gerektirdi. Âdem, bu aynanın cilası ve bu suretin ruhu oldu. Melekler, [süfilerin] terminolojisinde 'büyük âlem' denilen bu âlem in suretinin güçlerindendir. Bu yüzden âlemin sureti karşısında melekler, insanın yaratılışındaki ruhsal ve duysal güçlere benzer. [Gerek âlemde, gerekse insanda bulunan] bu güçler, kendileriyle perdelendikleri için kendilerinden daha üstün bir şeyi göremezler. Güçlerden her biri, Allah katındaki her yüce rütbe ve üstün konum için ehliyet sahibi olduğunu iddia eder. Bunun nedeni, Allah'ın onlara ihsan ettiği toplayıcılık özelliğidir. Bu toplayıcılığın bir kısmı ilahi mertebeye, bir kısmı hakikatlerin hakikatine ve bu nitelikleri taşıyan yaratılıştaki ulviysile süflisiyle âlemin bütün kabiliyetlerini içeren tümel doğanın gerektirdiği şeye döner.

Bu durum, aklın fikir gücüyle bilemeyeceği işlerdendir. Böyle bir konuyu algılamak, Allah'ın öğretmesine bağlıdır. Âlemin, kendi ruhlarını kabul eden suretlerinin aslı buradan bilinir.

(...)

[Tanrı-Âlem İlişkisi]

Sonradan var olanın [hadis] sonradanlığı ve kendiliğindeki olabilirliği nedeniyle, onu var edecek birisine muhtaç olduğu kesindir. Öyleyse sonradan var olan şeyin varlığı başkasından kaynaklanır. Dolayısıyla sonradan var olan ile kendisini var eden arasında muhtaçlık ilişkisi vardır. Sonradan var olanın kendisine dayandığı varlık ise özü gereği Zorunlu Varlık olmalıdır. O, kendi varlığında [başkasına] muhtaç olmayandır. Zorunlu Varlık, özü gereği, bu sonradan olmuşa varlık vermiş, böylece sonradan olan kendisiyle ilişkilendirilmiştir.

Zorunlu Varlık sonradan var olanı özü gereği gerektirmiştir [onu var etmiştir]. Bu durumda sonradan var olan da Zorunlu Varlık nedeniyle zorunluluk kazanmıştır. Sonradan var olan, kendisinden ortaya çıktığı varlığa dayandığına göre, zatından kaynaklanan zorunluluğun dışında isim ve nitelik gibi kendisine ait her şeyde O'nun suretine göre olmalıdır. Zattan kaynaklanan zorunluluk ise sonradan olanda bulunamaz. Sonradan olan [sebebi nedeniyle] 'zorunlu varlık' olsa bile, onun zorunluluğu kendisinden değil, başkasından kaynaklanır.

Sonra bilmelisin ki, burada ifade ettiğimiz gibi sonradan olan, Zorunlu Varlık'ın suretine göre ortaya çıktığına göre, Allah Teala kendisini bilmede bizi sonradan olana yönlendirmiş, ayetlerini bize onda gösterdiğini belirtmiştir. Biz de kendimiz vasıtasıyla O'nun varlığına hükmettik. Hakkı hangi nitelikte nitelemişsek, biz o niteliğin kendisiydik. Zatına özgü zorunluluk bunun dışındadır. Hakkı kendimiz vasıtasıyla ve kendimizden bildiğimize göre, kendimizle ilişkilendirdiğimiz her şeyi O'nunla ilişkilendirdik. Tercümanların diliyle ilahi haberler bunu bize bildirmiştir. Böyle olunca Hak kendisini bize göre nitelemiştir. Bu nedenle biz O'nu görürken kendimizi görürüz. Hak da bizi görürken, kendini görür.

(...)

8. ÜNİTE: DİN FELSEFESİ

[Hakkın İhsanları]

Sonra vergilere dönüp deriz ki: Vergiler ya Zat'a ya da isimlere nispet edilir. Zat'tan kaynaklanan ihsan, hibe ve vergiler ancak ilahi bir tecelliden meydana gelebilir. Zat'tan olan tecelli ise ancak tecelli edilenin yeteneğine göre olabilir. Bundan başka bir şeyin olması mümkün değildir. O halde tecelli edilen şey, yalnızca kendi suretini Hakkın aynasında görmüştür, yoksa Hakkı görmemiştir. Zaten suretini ancak kendisinde gördüğünü bildiği durumda, Hakkı görmesi de mümkün değildir.

Bu durumda Hak, gören kişi için bir ayna gibidir. Kişi sureti aynada görünce, suretleri veya kendi suretini ancak onda gördüğünü bildiği halde aynayı göremez.

Allah bu ayna örneğini zat tecellisi için bir misal olarak ortaya koymuştur. Böylece tecelli edilen, Hakkı görmediğini bilir. Görme ve tecelliye bundan daha yakın ve benzer bir örnek yoktur. Aynada bir sureti gördüğünde, aynanın cismini de görmeyi bir dene! Kesinlikle göremezsin. Hatta aynalardaki görüntülerde durumun böyle olduğunu algılayan bazı insanlar, görülen suretin görenin gözü ile ayna arasında [perde] olduğu fikrine varmıştır [Bu nedenle aynanın görülmesi mümkün olmaz].

(...)

Bunu tadararak öğrendiğinde ise artık zevk yoluyla gayeye ulaşmışsın demektir. Ulaştığın gaye, ardında herhangi bir yaratılmış için ulaşılacak hedefin bulunmadığı gayedir. Dolayısıyla kendini bu basamaklardan daha yukarıya çıkmaya zorlama ve ona ulaşmaya tamah etme! Onun ardında kesinlikle bir şey yoktur. Ondan sonra olan, yalnızca 'sırf yokluk'tur. O halde Hak, kendini gören için senin aynandır. Sen de, isimlerini görmede ve bu isimlerin hükümlerinin -ki isimler O'nun aynısidir- ortaya çıkışında Hakkın aynasısın.

(...)

[Herkes Kendisini Görür]

Sahip olmadığı ve kendisinde bulunmayan ilahi bilgileri ona aktaran ve bahşeden bir sureti gören kişiyi düşünelim! Söz konusu suret, o kişinin kendisinden başkası değil, onun ta kendisidir. Bundan dolayı böyle bir müşahade sahibi, -başka bir şeyi değil- bilgisinin meyvesini kendi nefsinin ağacından devşirmiştir. Bu durum, karşısına konulmuş cilalı cisimde insandan yansıyan surete benzer. Ne var ki mertebeye veya yer -ki insan bu yerde nefsinin suretinin bilgi aktardığını görmüştür- bir açıdan o mertebenin hakikati nedeniyle değişir. Nitekim büyük bir cisim küçük aynada küçük görülürken uzun aynada uzun, hareketli aynada ise hareketli görünür. Bazen ayna özel bir mertebeden suretin aksini [büyük cismin küçük aynada küçük görünmesi] verirken bazen suretten ortaya çıkan şeyin aynasını verir. Bu durumda sağ yön aynaya bakan kişinin sağının karşısında bulunurken bazen sağ solun karşısında bulunur. Bu, aynalardaki yaygın durumdur ve genel hale benzer. Âdet aşıldığında, sağ sağın karşısında bulunur ve yansıma ortaya çıkar.

Bunlar, aynalara benzettiğimiz tecellinin gerçekleştiği mertebenin hakikatının verileridir. Yeteneğini bilen kişi, onun [neyi] kabul ettiğini de bilir. Neyi kabul ettiğini bilen ise yeteneğini, kabul gerçekleştikten sonra bilebilir. Bununla birlikte, onu kabaca ve genel olarak bilir.

(...)

[Bir ve Çok İlişisine Örnekler]

(...)

[Başka bir örneğe geçerseniz] doğa kimdir? Ondan ortaya çıkan nedir? Biz, doğanın kendisinden ortaya çıkan şey nedeniyle eksildiğini veya ortaya çıkan şeyin yok olmasıyla [tekrar doğaya dönmesiyle] arttığını görmedik. Ortaya çıkan şey doğadan başka olmadığı gibi doğa da ortaya çıkan şeyin aynı değildir.

8. ÜNİTE: DİN FELSEFESİ

Bu durumun nedeni, doğa hakkında hüküm verişte suretlerin farklılığıdır. Böylece 'bu soğuk ve kuru', 'şu sıcak ve kurudur' diye yargıda bulunuruz. Doğa [verilen örnekte], kuruluğu kendinde topladı, ondan başkasını ise kendisinden uzaklaştırdı. Burada, [hükmü kendinde] toplayan doğadır. Daha doğru bir ifadeyle, doğal varlıktır.

Doğa alemi, tek bir aynadaki suretlerdir. Hayır! Doğa alemi, farklı aynalardaki tek bir surettir.

Burada, bakış açısının farklılaşması nedeniyle yalnızca hayret vardır. Bizim söylediğimizi anlayan ise hayrete düşmez. (...)

İbnü'l-Arabî, *Fusûsu'l-Hikem*
(Kısaltılmıştır.)

** Cilasız ayna: O devrin aynaları parlatılmış, cilalanmış gümüş veya çelik yüzeylerdi. Aynanın parlaklığını yitirmesi ise kararması veya paslanması demektir.*

1. İbnülarabî'ye göre Tanrı'nın âlemle ilişkisi nedir?

2. İbnülarabi, "ayna metaforu"nu hangi amaçla kullanır?

3. Ayna metaforu, Tanrı'nın varlığı ve yaratılmışlar arasındaki ilişkiyi nasıl açıklar?

4. İnsanın Tanrı'yı bilmesi açısından "ayna metaforu"nın önemi nedir?

5. İbnülarabî'nin görüşüne göre "Âdem" bu aynanın cilası olarak nasıl bir rol oynar?

6. Kâmil insan (İnsanıkâmil) kavramının bu metafor içindeki yeri nedir?

8. ÜNİTE: DİN FELSEFESİ

7. "Ayna metaforu" üzerinden Tanrı-âlem ilişkisini yorumlayan en az 250 kelimelik bir metin yazınız.

ÇIKIŞ KARTI

1 Paylaş (Öğrendiklerinizin önemi hakkında düşüncenizi yazarak paylaşınız.)

8. ÜNİTE: DİN FELSEFESİ

EK-3

! Aşağıdaki “Kontrol Listesi”, “Ayna Metaforu/Tanrı-Âlem İlişkisi” adlı etkinliği gerçekleştiren her bir öğrencinin değerlendirilmesine yöneliktir. İlgili alanlara onaylama işareti (✓) koyarak değerlendirmenizi yapınız.

KONTROL LİSTESİ			
Adı-Soyadı:			
Sınıfı-Numarası:			
Değerlendirme Ölçütleri		Evet	Hayır
1.	Etkinlik sürecine aktif katılım sağladı.		
2.	Metni dikkatlice okuyarak analiz etti.		
3.	Ayna metaforunun anlamını kavradı.		
4.	Soruları mantıklı ve metne uygun şekilde cevapladı.		
5.	Tanrı-âlem ilişkisini ayna metaforu üzerinden değerlendirdi.		
6.	Tanrı-âlem ilişkisini yorumlayan en az 250 kelimelik bir metin yazdı.		
7.	Çalışma boyunca yaratıcı ve özgün fikirler ortaya koydu.		
8.	“Çıkış Kartı”nı eksiksiz ve anlaşılır şekilde doldurdu.		
Öğretmen Notları:			
Not: Değerlendirme sonunda öğrenciden “Hayır”la işaretlenen bölümleri bir kez daha gözden geçirmesini ve eksiklerini tamamlamasını isteyiniz.			

9.ÜNİTE

BİLİM FELSEFESİ

Ünite karekodu

9. ÜNİTE: BİLİM FELSEFESİ

1. ETKİNLİK ADI

Sosyal Bilimlerde Hermeneutik Yöntem

Etkinliğin Amacı	Öğrencilerin sosyal bilimlerde yöntem tartışmaları bağlamında hermeneutik yöntemi değerlendirmelerini sağlamak
Zenginleştirme Uygulaması	Sosyal bilimlerde yöntem tartışmaları bağlamında hermeneutik yöntem araştırılabilir.
Araç Gereç ve Materyaller	• Çalışma kâğıdı • Genel ağ erişimi olan bilgisayar • Yazı malzemeleri

Aşağıdaki adımları takip ederek öğrencilerin etkinliği gerçekleştirmelerini sağlayınız.

1. Adım: Etkinlik Öncesi

- ◆ Öğrencilere sosyal bilimlerde yöntem tartışmaları bağlamında hermeneutik yöntemi değerlendirmeleri amacıyla bu etkinliğin yapılacağını belirtiniz.
- ◆ Öğrencilere doğa bilimleri, sosyal bilimler ve bilimsel yöntem ile ilgili sorular sorarak kısa bir hatırlatma yapınız.

2. Adım: Etkinlik Aşaması

- ◆ Ek-1'deki "Çalışma Kâğıdı"nı çoğaltıp öğrencilere dağıtınız. Öğrencilerin, "Çalışma Kâğıdı"ndaki metni okumalarını ve soruları cevaplamalarını sağlayınız.
- ◆ "Çalışma Kâğıdı"ndaki sorulardan hareketle öğrencilerin sosyal bilimler ile felsefe ilişkisini değerlendirmelerini sağlayınız.
- ◆ Öğrencilere sosyal bilimlerde yöntem tartışmaları bağlamında hermeneutik yöntemi güvenilir kaynaklardan araştırma görevi veriniz.
- ◆ Öğrencilere güvenilir kaynaklara ulaşmaları konusunda rehberlik ediniz. Akademik yayınların, resmî kurum ve kuruluşlara ait genel ağ adreslerinin, makalelerin, videoların ve belgesellerin güvenilir olduğunu belirtiniz.
- ◆ Her öğrencinin, sosyal bilimlerde yöntem tartışmaları bağlamında hermeneutik yöntem ile ilgili araştırma sonucunda ulaştığı bilgilerle aşağıda verilenleri içeren bir rapor hazırlamalarını sağlayınız.
 - » Başlık
 - » İçindekiler
 - » Özet
 - » Açıklama
 - » Sonuç
 - » Kaynaklar
- ◆ Öğrenciler tamamladıkları araştırmaları rapor hâline getirdikten sonra onlardan raporlarını sınıfta paylaşmalarını isteyiniz.

9. ÜNİTE: BİLİM FELSEFESİ

- ◆ Öğrencilerin konu hakkındaki bilgilerini derinleştirmek için onları konuyla ilgili ulaştıkları bilgileri kullanarak hermeneutik yöntemi tartışmaya teşvik ediniz.

3. Adım: Değerlendirme

- ◆ Ek-2’de yer alan “Kontrol Listesi”ni çoğaltarak öğrencilerin çalışmalarını değerlendirmek için kullanınız.

9. ÜNİTE: BİLİM FELSEFESİ

EK-1

ÇALIŞMA KÂĞIDI

Aşağıdaki metinden yararlanarak soruları cevaplayınız.

Sosyal Bilimlerde Hermeneutik

Sosyal bilimlerde deneysel bilimlerde olduğu gibi kesin sonuçlar elde etme çabası, farklı yöntem arayışlarını gündeme getirir. Bu arayışlar, özellikle pozitivizm ve hermeneutik (anlama, yorumlama) üzerine yoğunlaşır.

Pozitivizm, deneysel bilimlerde metafizik unsurlardan arındırılmış bilimsel yöntemlerin kullanılmasını savunur. Pozitivist bakış açısına göre sosyal bilimlerde de tıpkı deneysel bilimlerde olduğu gibi doğru ve nesnel bilgiye ulaşılır ve insan davranışlarını açıklar.

Sosyal bilimler yani insan bilimleri; insanın yaptıklarını, yaşamını ve insanın ortaya koyduğu ürünleri inceler. İnsan yaşamını ve eylemlerini araştıran bilim insanı ise araştırdığı sosyal yapının bir parçasıdır. Bu nedenle araştırmacı, kendi ait olduğu sosyal ortamda araştırma yapar. Bu durum, araştırmacının konuyu tamamen nesnel ve tarafsız bir şekilde ele almasını zorlaştırabilir.

İnsan eylemleri, evrensel yasalarla ve kesin bir nedensellikle açıklanabilir değildir. Çünkü her insanın eylemleri, farklı anlamlar taşır ve buna bağlı olarak farklı davranışlar ortaya çıkar. Örneğin evlenme, bir sosyal olgudur ancak iki kişinin belli bir zamanda ve yerde evlenmesi, bir sosyal olaydır. Evlenme ritüelleri ise her topluma ve sosyal gruba göre farklılık gösterir. Sosyal olaylar; kültürel öğeler ve değerlerle şekillenir. Peki, bu tür sosyal olayları tek bir evrensel yasa ile açıklamak ya da sosyal bilimlerde evrensel yasalara ulaşmak mümkün müdür?

Sosyal bilimlerde, doğa olguları yerine sosyal olguları inceler. Zamanla sosyal olguları doğa bilimlerinde kullanılan yöntemlerle açıklamanın uygun olmadığı anlaşılmıştır. Hermeneutik; insanın eylemlerini, yaptıklarını, ürünlerini ve benzerlerini anlamaya ve yorumlamaya yönelik bir yaklaşımdır. 19. yüzyılda ortaya çıkan hermeneutik, pozitivizme karşı çıkarak insan davranışlarını ve hayatını açıklamak için anlama ve yorumlama yöntemlerinin kullanılmasını savunur. Ayrıca doğa bilimlerinin yöntemlerinin insan davranışlarını açıklamakta yetersiz olduğunu ileri sürer.

1. Sosyal bilimlerin, doğa bilimlerinin yöntemini kullanmama nedenleri neler olabilir?

2. Sosyal bilimlerde kesin ve evrensel yasalara ulaşamamasının nedenleri neler olabilir?

9. ÜNİTE: BİLİM FELSEFESİ

EK-2

! Aşağıdaki “Kontrol Listesi”, “Sosyal Bilimlerde Hermeneutik Yöntem” adlı etkinliği gerçekleştiren her bir öğrencinin değerlendirilmesine yöneliktir. İlgili alanlara onaylama işareti (✓) koyarak değerlendirmenizi yapınız.

KONTROL LİSTESİ			
Adı-Soyadı:			
Sınıfı-Numarası:			
	Değerlendirme Ölçütleri	Evet	Hayır
1.	“Çalışma Kâğıdı”ndaki metni dikkatli bir şekilde okudu.		
2.	“Çalışma Kâğıdı”ndaki soruları doğru cevapladı.		
3.	Güvenilir kaynaklar kullanarak araştırma yaptı.		
4.	Araştırma yaparken akademik veri tabanlarından yararlandı.		
5.	Konu ile ilgili yeterli bilgi topladı.		
6.	Elde ettiği verileri kaydetti.		
7.	Elde ettiği verileri kullanarak bir rapor hazırladı.		
8.	Raporunu sınıfta sundu.		
9.	Zamanı başarılı bir şekilde yönetti.		
10.	Etkinlik sürecinde zorlandığı noktalarda öğretmeniyle iletişim kurdu.		
Öğretmen Notları:			
Not: Değerlendirme sonunda öğrenciden “Hayır”la işaretlenen bölümleri bir kez daha gözden geçirmesini ve eksiklerini tamamlamasını isteyiniz.			

9. ÜNİTE: BİLİM FELSEFESİ

2. ETKİNLİK ADI

Sosyal Bilimlerde Determinizm

Etkinliğin Amacı	Öğrencilerin sosyal bilimler çerçevesinde determinizm kavramını değerlendirebilmelerini sağlamak
Zenginleştirme Uygulaması	Sosyal bilimler çerçevesinde determinizm kavramı araştırılabilir.
Araç Gereç ve Materyaller	• Çalışma kâğıdı • Genel ağ erişimi olan bilgisayar • Yazı malzemeleri

Aşağıdaki adımları takip ederek öğrencilerin etkinliği gerçekleştirmelerini sağlayınız.

1. Adım: Etkinlik Öncesi

- ◆ Öğrencilere sosyal bilimler çerçevesinde determinizm kavramını değerlendirmeleri amacıyla bu etkinliğin yapılacağını belirtiniz.
- ◆ Öğrencilere sosyal bilimler ve determinizm ile ilgili sorular sorarak kısa bir hatırlatma yapınız.

2. Adım: Etkinlik Aşaması

- ◆ Öğrencilerden aşağıdaki karekodda yer alan "Determinizm (Belirlenimcilik)" isimli videoyu izlemelerini isteyiniz.

- ◆ Ek-1'deki "Çalışma Kâğıdı"nı çoğaltıp öğrencilere dağıtınız. Öğrencilerin, "Çalışma Kâğıdı"ndaki metni okumalarını ve soruları cevaplamalarını sağlayınız.
- ◆ "Çalışma Kâğıdı"ndaki sorulardan hareketle öğrencilerin sosyal bilimler ile determinizm ilişkisini değerlendirmelerini sağlayınız.
- ◆ Öğrencilere sosyal bilimler çerçevesinde determinizm kavramını güvenilir kaynaklardan araştırma görevi veriniz.
- ◆ Öğrencilere güvenilir kaynaklara ulaşmaları konusunda rehberlik ediniz. Akademik yayınların, resmî kurum ve kuruluşlara ait genel ağ adreslerinin, makalelerin, videoların ve belgesellerin güvenilir olduğunu belirtiniz.

9. ÜNİTE: BİLİM FELSEFESİ

- ◆ Her öğrencinin, “sosyal bilimler çerçevesinde determinizm kavramı” ile ilgili araştırma sonucunda ulaştığı bilgilerle bir afiş hazırlamasını sağlayınız. Öğrencilerin afiş hazırlarken dikkat edecekleri noktalarla ilgili aşağıdaki uyarıları okuyunuz.
 - » Afiş çalışması için kendi öğrenme sürecinizi hedefinize uygun şekilde planlayınız.
 - » Hedefinizle ilgili çalışmalar yapmak için gerekli araç ve gereçleri temin ediniz.
 - » Çalışma boyunca sorumluluklarınızı yerine getirmeye özen gösteriniz.
 - » Süreç boyunca yaptığınız tüm işlemleri görsellerle destekleyerek bir afiş hazırlayınız.
 - » Görevinizi belirlenen süre içinde tamamlayınız.
- ◆ Öğrenciler hazırladıkları afişleri tamamladıktan sonra onlardan afişin içeriğini sınıfta paylaşımlarını isteyiniz.

3. Adım: Değerlendirme

- ◆ Ek-2’de yer alan “Kontrol Listesi”ni çoğaltarak öğrencilerin çalışmalarını değerlendirmek için kullanınız.

9. ÜNİTE: BİLİM FELSEFESİ

EK-1

ÇALIŞMA KÂĞIDI

Aşağıdaki metinden yararlanarak soruları cevaplayınız.

Sosyal Bilimlerde Determinizm

Determinizm, doğa olayları arasında zorunlu bir neden-sonuç ilişkisi olduğunu savunan bir anlayıştır. Bilim insanları, determinist yasaları kullanarak geçmişteki olaylara bakıp gelecekte neler olacağını öngörür. Bu sayede doğa olayları, kesin bir biçimde açıklanır. Örneğin normal şartlarda su 100°C'da kaynar.

Peki, insan davranışları da bu şekilde açıklanabilir mi? Geçmişteki davranışlara bakarak bir insanın gelecekte ne yapacağı bilinebilir mi? İnsan davranışları için de doğa olaylarındaki gibi determinist yasalar var mıdır?

İnsan davranışları, ahlaki yönüyle özgürlük ve sorumluluk kavramları çerçevesinde ele alınır. Özgürlük, insanın iyi ya da kötü bir davranışı kendi iradesiyle seçebilmesidir. Sorumluluk ise bu seçimin sonuçlarını kabul etmektir. Buna bir kişinin kendi isteğiyle suç işlemesi ve sonuçlarına katlanması örneği verilebilir.

Determinizm açısından bakıldığında her olay, önceden belirlenmiştir. Eğer insan davranışları da tamamen belirlenmişse o zaman özgür irade ve bunun getirdiği sorumluluk da ortadan kalkar.

Ancak insan davranışları, doğa olayları kadar basit değildir. İnsanların değerleri, istekleri, arzuları, hedefleri gibi pek çok etken, davranışlarını şekillendirir. Bu nedenle insan davranışları, doğa bilimlerinin yöntemleriyle ve determinizmle tam olarak açıklanamaz. Bu eksikliği aşmak için sosyal bilimler, insan davranışlarını anlamaya yönelik kendilerine özgü yöntemler geliştirir.

1. Determinizmin doğa bilimlerine katkıları neler olabilir?

2. Determinizm, insan davranışını açıklamada niçin kullanılamaz? Düşüncelerinizi gerekçelendirerek yazınız.

9. ÜNİTE: BİLİM FELSEFESİ

EK-2

! Aşağıdaki “Kontrol Listesi”, “Sosyal Bilimlerde Determinizm” adlı etkinliği gerçekleştiren her bir öğrencinin değerlendirilmesine yöneliktir. İlgili alanlara onaylama işareti (✓) koyarak değerlendirmenizi yapınız.

KONTROL LİSTESİ			
Adı-Soyadı:			
Sınıfı-Numarası:			
	Değerlendirme Ölçütleri	Evet	Hayır
1.	“Çalışma Kâğıdı”ndaki metni dikkatli bir şekilde okudu.		
2.	“Çalışma Kâğıdı”ndaki soruları doğru cevapladı.		
3.	Güvenilir kaynaklar kullanarak araştırma yaptı.		
4.	Araştırma yaparken akademik veri tabanlarından yararlandı.		
5.	Konu ile ilgili yeterli bilgi topladı.		
6.	Elde ettiği verileri kaydetti.		
7.	Elde ettiği verileri kullanarak bir afiş hazırladı.		
8.	Hazırladığı afişi sınıfta sundu.		
9.	Zamanı başarılı bir şekilde yönetti.		
10.	Etkinlik sürecinde zorlandığı noktalarda öğretmeniyle iletişim kurdu.		
Öğretmen Notları:			
Not: Değerlendirme sonunda öğrenciden “Hayır”la işaretlenen bölümleri bir kez daha gözden geçirmesini ve eksiklerini tamamlamasını isteyiniz.			

9. ÜNİTE: BİLİM FELSEFESİ

3. ETKİNLİK ADI

Bilim ve Bilim Olmayan

Etkinliğin Amacı	Öğrencilerin Rudolf Carnap'ın (Rudolf Karnap) "bilim ve bilim olmayan" görüşünü değerlendirebilmelerini sağlamak
Zenginleştirme Uygulaması	R. Carnap'ın "bilim ve bilim olmayan" görüşü değerlendirilir.
Araç Gereç ve Materyaller	• Çalışma kâğıdı • Genel ağ erişimi olan bilgisayar • Yazı malzemeleri

Aşağıdaki adımları takip ederek öğrencilerin etkinliği gerçekleştirmelerini sağlayınız.

1. Adım: Etkinlik Öncesi

- ◆ Öğrencilere R. Carnap'ın "bilim ve bilim olmayan" görüşünü değerlendirmeleri amacıyla bu etkinliğin yapılabileceğini belirtiniz.
- ◆ Öğrencilere bilimin özelliklerinin neler olduğunu sorarak bilgilerini hatırlamalarını sağlayınız.

2. Adım: Etkinlik Aşaması

- ◆ Ek-1'deki "Çalışma Kâğıdı"nı çoğaltıp öğrencilere dağıtınız. Öğrencilerin, "Çalışma Kâğıdı"ndaki metni okumalarını ve soruları cevaplamalarını sağlayınız.
- ◆ Öğrencilerden gazete, dergi, sosyal medya vb. araçları kullanarak sağlık, tarım, iklim, teknoloji gibi güncel konularda bilimsel bilgileri araştırmalarını isteyiniz.
- ◆ Öğrencilerin araştırılan konuyla ilgili ulaşılan bilgilerin aşağıdaki ölçütlere uygun olup olmadığını değerlendirmelerini sağlayınız.
 - » Bilgi anlaşılır mı?
 - » Bilgi, bilimsel gözlem ve verilere dayanıyor mu?
 - » Bilginin kaynağı güvenilir mi?
 - » Bilgi, başka kaynaklar tarafından da doğrulanıyor mu?
 - » Bilgi, konuyla ilgili bildiklerimizle uyuyor mu?
 - » Bilginin doğruluğuna dair öne sürülen argümanlar mantıklı ve tutarlı mı?
 - » Bilgi, mevcut açıklamayı reddetmek yerine gözlemlenen olayın bir açıklaması mı?
 - » Bilgi, bilim insanının kişisel inançları ve ön yargılarından bağımsız mıdır?
- ◆ Öğrencilerin, bilim olanı bilim olmayandan ayırmak için nelere dikkat edilmesi gerektiği konusundaki görüşlerini ifade edecekleri ve öz değerlendirme yapacakları bir yansıtma yazısı yazmalarını sağlayınız.
- ◆ Öğrencilerden yazdıkları yansıtma yazılarını sırasıyla paylaşımlarını isteyiniz.
- ◆ Yansıtma yazısından elde ettiğiniz verileri, etkinliği gerçekleştiren öğrencilerle paylaşarak öğrencilere dönüt veriniz.

3. Adım: Değerlendirme

- ◆ Ek-2’de yer alan “Kontrol Listesi”ni çoğaltarak öğrencilerin çalışmalarını değerlendirmek için kullanınız.

9. ÜNİTE: BİLİM FELSEFESİ

EK-1

ÇALIŞMA KÂĞIDI

Aşağıdaki metinden yararlanarak soruları cevaplayınız.

Mantıkçı Pozitivistler- Rudolf Carnap

Viyana çevresinin resmi önderi olan Moritz Schlick Viyana'ya 1920'lerin başında gelmiş ve çevreyi oluşturmuştur. Üyelerinin çoğu fizikçi olarak yetişmiş ve başlıca fizik felsefesiyle ilgilenmişlerdir. Rodulf Carnap, Ernst Mach, Neurath, Gödel, F. Waisman, H. Feigl, F. Kaufmann, Wittgenstein gibi matematik ve bilim formasyonu almış mantıkçı düşünürler ve toplum bilimciler çevrenin belli başlı temsilcilerindendir.

Viyana çevresinin üzerinde durduğu en önemli konu "anlam problemini" çeşitli yönlerden incelemek olmuştur. Metafiziksel-spekülatif ifadeler anlamsız olduklarında bunlar felsefe ve bilimden temizlenmeli ve bilimsel olarak savunulabilen ifadeler son derece kesin ve eksiksiz olarak tanımlanmalıdır. Metafiziğe karşı olmak, bilim ve sağduyu dünyasının duyularımızın bize gösterdiği dünyanın ötesinde, bir dünya olabileceği yolunda herhangi bir nesneyi kabul etmemek demektir. Pozitivizmde, metafiziksel ifadeler yasaktır. Anlamsız oldukları içinde yasaktırlar, işe yaramazlar. Bilimin amacı, bilinmeyen alanı daraltmak, anlaşılmayan ve çözölemeyen durumlara açıklık getirmek, onları bilinir kılmaktır. Böylece bilim genişleyecek ve metafiziğin alanını daraltacaktır ve sonuçta, metafizik diye bir şey kalmayacaktır. Tabii ki burada felsefenin rolü, ifadelerin ve durumların anlamlarını açıklamak ve tanımlamak olacaktır.

(...) Her şey doğrulanabilirlik ilkesine bağlıdır. Yani bir önermenin anlamı, onun doğrulanması yöntemi-ne bağlıdır. Bu görüşe göre ortaya iki sonuç çıkmıştır. Birincisi, deney ve gözlemle-duygusal gözlemle-doğrulanamayan her şey anlamsızdır. İkincisi, bir önermenin anlamı, onun neyi doğrulayacağını söylemekle yani betimlemekle sağlanır. Bir başka deyişle bir önermeyi neyin doğrulayacağını ya da nasıl doğrulanacağını söylemek ve betimlemek, onu anlamlı hale getirmektir. Felsefenin görevi de budur; çünkü felsefe bir aydınlatma eylemidir. Buna göre felsefe bir öğreti değil, bir etkinliktir. Felsefe bir doğru ya da yanlış önermeler bütününden oluşmamaktadır. Felsefe bir aydınlatma ve çözümleme, bazı durumlarda da anlamsızlığı ortaya koyma etkinliğidir.

(...)

Carnap fizikalizmi en önemli görüş olarak kabul etmiştir. O, disiplinleri; insan zihninin işleyişini veren apriori disiplinler; ve sentetik önermelere dayanan deneysel disiplinler olarak ikiye ayırmıştır. Bu bilimlerin yardımı ile bilgide açıklık, tutarlılık, sistemlilik sağlanmaktadır. Ama apriori disiplinler (metamatik ve mantık) kendi başlarına bilgi verici değildirler. Bilgiyi ancak deneysel bilimler verir. Deneysel bilimler (asıl bilimler), fizikalizme göre, her gerçek bilim önermesi, zaman-uzay koordinatları ile belirlenen bir bağlantıyı bildirir. Zaman ve uzay koordinatları ile belirlenene dayanmayan, ya da indirgenemeyen bir önerme, önerme değildir ve gerçek üstüne hiç bir şey söylemez. Fizikalizm her bilimsel disiplinin kendi sınırları içinde kendine özgü teknik ile kurulacağını kabul etmektedir. Oysa Carnap "tekbir bilim" ilkesine yönelmiştir.

Carnap, bilimin tüm dallarının konusunun aynı şey olduğunu savunmuştur. "amacımız tek bir bilimin yani insanlığın edinebileceği tüm bilgileri, fizik ve psikoloji, tabiat bilimleri ve edebiyat, felsefe ve özel bilimler gibi birbirinden tamamen ayrı bilimlere ayırmaksızın içinde toplayan bir bilimin oluşturulmasıdır. Bu amaca ulaşmanın yolu "mantıksal çözümleme yöntemidir."

Bir önermenin doğru olup olmadığını gözlem ve deneyle tespit edilebilen önermelere ampirik (aposteriori), mantık ve dil kurallarına dayanarak tespit edilenlere ise analitik (apriori) önermeler denilir. Her anlamda önerme, ampirik (deneysel) ve analiktir. Anlamlı önermeler doğrulanabilir, doğrulanabilir önermeler ise ampirik ve analiktir.

9. ÜNİTE: BİLİM FELSEFESİ

Doğru bilgi, üç gerekli ve yeterli koşulu sağlayınca gerçekleşir. Bunlar: 1. doğruluk koşulu (öznenin P gibi bir önermeyi bilebilmesi için P'nin doğru olması), 2. inanma koşulu (öznenin P'ye inanması), 3. İnan-
cın haklı çıkarılması koşulu (öznenin bu inançı haklı çıkarması, yani öznenin bu içselleştirmesi gerekir.
(...) Tüm matematiksel önermeler analitiktir. Gerçekten matematiksel önermeler anlamlı olmakla
birlikte ampirik (deneysel) değildirler, analitiklerdir. Yani konuları bizim dışımızda değildirler. Zihnimizin
ürünüdürler. Tüm metafizik önermeler anlamsızdır. Çünkü metafizik önermeler doğrulanabilir değildir.

Carnap'a göre sembolik mantık doğru ya da yanlış bilgi vermez. O, bilime ait metinleri anlamak için
çözümleyici (analitik) bir gerçektir. Onunla gözlem ve deneyden gelen bilgiler (önermeler) çözümlenir,
aralarındaki ilişkilerin anlamları açıklığa kavuşturulur.

Doğrulanmanın nasıl yapılabileceğini göstermek amacıyla dili sentaks açısından ele alır. Dilin sentaksı
ona göre "dildeki bütün ifadelerin (kelimelerin, cümlelerin) arasındaki ilişkileri düzenler. İki tür doğrula-
ma vardır: 1. Doğrudan, 2. Dolaylı.

1. **Doğrudan Doğrulama:** örneğin, "şu anda mavi bir zemin üzerinde kırmızı bir kare görüyorum" şeklin-
deki önermeler anılan nesnenin belirtilen yerde bulunduğunun gözlenmesi ile doğrulanır.
2. **Dolaylı Doğrulama:** örneğin, "bu telden akım vardır." Şeklindeki önermeler, araç-gereç kullanılarak
(lambda, amper metre vb.) doğrulanır.

Bir önerme, diğer bir önermeye sentaks (cümle yapısını inceleyen dil bilgisi) kuralları aracılığıyla indir-
genir. Bu yüzden "doğrudan verilmeyenleri" taşıyan yine fiziksel dil olur. Başka bir deyişle fiziksel dile
karşılık gelmeyen önermelerde yine fiziksel dil ile indirgenirler.

Carnap, her çeşit kavramın fiziksel dile indirgenebileceğini vurgular. Buna rağmen, doğrulanamayanın
tam olmayacağını düşünür; çünkü indirgenmek istenen kavramın anlamı, fiziksel dil aracılığıyla sınırlı
olarak ifade edilebilir. Bu bağlamda doğrulanmanın mutlak (tam) olmadığı düşüncesindedir. Bilim rasyo-
nel bir etkinlik olarak tümevarımı kullanır. Tek tek olguların tüme varım yoluyla genellemesi yapılarak,
bilimsel kuram ortaya çıkartılabilir.

Tümevarımın kalkış noktası olgulardır; yani tek tek deneylerimizdir. Deney ve gözlemden gelmeyen
önermeler bilimsel değildir. Bilim bir üründür. Biriktir, doğrulayıcıdır. Ucu açıktır. Akla, deney ve göz-
leme, olgulara dayanır. Tek bir yönetimi vardır. Tümevarımsal bir etkinliktir. Bilim, bilim içindir.

(...)

Carnap, Schick, Neurath ve genç wittgenstein'in içinde bulunduğu Viyana Çevresi'ne bilimsel araştır-
ma: "1. Gözlem ve deney, 2. Tümevarımsal bir genelleme, 3. Hipotez, 4. Hipotezi doğrulama çalışması,
5. Doğrulama, doğrulayamama, 6. Bilgi" basamaklarından oluşur. Mantıkçı pozitivistlere göre bilimde
hypothetica- deductive denen tek bir yöntem vardır. Bu yöntem dört temel ilkeye dayanır.

1. Gözlemler Kuramdan bağımsızdır.
2. Açıklama ve öndeyi, ikisi de olmalıdır.
3. Bilimsel yöntem, bütün bilimlerde tektir ve aynıdır.
4. Önermelerin ve kuramların doğrulanması ve ispatının gözlem ve deney yoluyla yapılması gerek-
mektedir.

Analitik felsefe dil analizi ve eleştirisi yoluyla felsefi problemleri doğrularken, anlamsız ya da anlamdan
yoksun olanlara "sözde problem" der ve bu problemleri felsefenin dışında bırakır. Önermenin anlamlı
olması deneylerle, doğrulanabilir olduğunu; anlamsız ise doğrulanamayan bir önerme olduğunu göste-
rir. (...)

Veysel Sönmez, *Bilim Felsefesi*
(Kısaltılmıştır.)

9. ÜNİTE: BİLİM FELSEFESİ

1. Bir önermenin anlamlı olmasının koşulu neler olabilir?

2. Bilim ve bilim olmayan, nasıl ayrıştırılır?

3. Metinde savunulan görüş nedir?

4. R. Carnap'ın "bilim ve bilim olmayan" görüşüne ilişkin değerlendirmelerinizi yazınız.

9. ÜNİTE: BİLİM FELSEFESİ

EK-2

! Aşağıdaki “Kontrol Listesi”, “Bilim ve Bilim Olmayan” adlı etkinliği gerçekleştiren her bir öğrencinin değerlendirilmesine yöneliktir. İlgili alanlara onaylama işareti (✓) koyarak değerlendirmenizi yapınız.

KONTROL LİSTESİ			
Adı-Soyadı:			
Sınıfı-Numarası:			
	Değerlendirme Ölçütleri	Evet	Hayır
1.	“Çalışma Kâğıdı”ndaki metni dikkatli bir şekilde okudu.		
2.	“Çalışma Kâğıdı”ndaki soruları doğru cevapladı.		
3.	Güvenilir kaynaklar kullanarak araştırma yaptı.		
4.	Araştırma yaparken akademik veri tabanlarından yararlandı.		
5.	Konu ile ilgili yeterli bilgi topladı.		
6.	Rudolf Carnap’ın “bilim ve bilim olmayan” görüşünü değerlendirdi.		
7.	Yansıtma yazısını yazdı.		
8.	Yansıtma yazısını sınıfla paylaştı.		
9.	Zamanı başarılı bir şekilde yönetti.		
10.	Etkinlik sürecinde zorlandığı noktalarda öğretmeniyle iletişim kurdu.		
Öğretmen Notları:			
Not: Değerlendirme sonunda öğrenciden “Hayır”la işaretlenen bölümleri bir kez daha gözden geçirmesini ve eksiklerini tamamlamasını isteyiniz.			

9. ÜNİTE: BİLİM FELSEFESİ

4. ETKİNLİK ADI İnsanın Biyolojik ve Kültürel Boyutları

Etkinliğin Amacı	Öğrencilerin Şaban Teoman Duralı'nın biyoloji felsefesi temelinde insanın biyolojik ve kültürel boyutları hakkındaki görüşlerini değerlendirebilmelerini sağlamak
Zenginleştirme Uygulaması	Şaban Teoman Duralı'nın biyoloji felsefesi temelinde insanın biyolojik ve kültürel boyutları hakkındaki görüşleri araştırılabilir.
Araç Gereç ve Materyaller	• Çalışma kâğıdı • Genel ağ erişimi olan bilgisayar • Yazı malzemeleri

Aşağıdaki adımları takip ederek öğrencilerin etkinliği gerçekleştirmelerini sağlayınız.

1. Adım: Etkinlik Öncesi

- ◆ Öğrencilere Şaban Teoman Duralı'nın biyoloji felsefesi temelinde insanın biyolojik ve kültürel boyutları hakkındaki görüşlerini değerlendirmeleri amacıyla bu etkinliğin yapılacağını belirtiniz.

2. Adım: Etkinlik Aşaması

- ◆ Ek-1'deki "Çalışma Kâğıdı"ni çoğaltıp öğrencilere dağıtınız. Öğrencilerin, "Çalışma Kâğıdı"ndaki metni okumalarını ve soruları cevaplamalarını sağlayınız.
- ◆ Öğrencilere Şaban Teoman Duralı'nın biyoloji felsefesi temelinde insanın biyolojik ve kültürel boyutları hakkındaki görüşlerini güvenilir kaynaklardan araştırma görevi veriniz.
- ◆ Öğrencilere güvenilir kaynaklara ulaşmaları konusunda rehberlik ediniz. Akademik yayınların, resmî kurum ve kuruluşlara ait genel ağ adreslerinin, makalelerin, videoların ve belgesellerin güvenilir olduğunu belirtiniz.
- ◆ Öğrencilerden araştırmalarını tamamladıklarında aşağıda verilenleri içeren bir rapor isteyiniz.
 - » Başlık
 - » İçindekiler
 - » Özet
 - » Açıklama
 - » Sonuç
 - » Kaynaklar
- ◆ Öğrencilerin, araştırma raporlarını sınıfta paylaşmalarını sağlayınız.
- ◆ Öğrencilerin konu hakkındaki bilgilerini derinleştirmek için onları konuyla ilgili ulaştıkları bilgileri kullanarak insanın biyolojik ve kültürel boyutlarını tartışmaya katılmaya teşvik ediniz.

3. Adım: Değerlendirme

- ◆ Ek-2'de yer alan "Kontrol Listesi"ni çoğaltarak öğrencilerin çalışmalarını değerlendirmek için kullanınız.

EK-1

ÇALIŞMA KÂĞIDI

Aşağıdaki metinden yararlanarak soruyu cevaplayınız.

İnsanın Biyolojik ve Kültürel Boyutları

Şaban Teoman Duralı'ya göre felsefe ile bilim, birbirinden ayrı düşünülemez. Bu birlikteliği ifade etmek için eserlerinde "felsefe-bilim" kavramını kullanır. Çalışmalarında özellikle canlılık, evrim, insanın oluşumu, metafizik, kültür, değerler gibi konulara yoğunlaşır.

Duralı, filozof kavramını temellendirirken insanı "beşer" ve "insan" olmak üzere iki yönlü bir varlık olarak ele alır. Ona göre filozof, bilgiyle ilgilendiği sürece beşer; ahlakla ilgilendiği sürece insandır. Beşeri insana dönüştüren temel özellik, insanın varlığa anlam verebilmesidir. Bir insanın yaşadığı dünyayı anlamlı kılabilmesi için bir kültür ortamına yani dil, din, tarih ve değerlerle donanmış bir aile yapısına ihtiyaç vardır. Duralı'ya göre insan, ancak bu kültürel çevrede yetişerek kendi anlam dünyasını kurar.

Şaban Teoman Duralı'nın düşünsel yolculuğu, canlı ve cansız varlıklar arasındaki ayrımla başlar; buradan insana ve insanın ürünü olan kültür ile medeniyete uzanır. Ona göre canlılar, belirli amaçlara yönelen varlıklardır. Bu bağlamda insan, diğer canlılardan farklı olarak bağımsızlığı ve seçme özgürlüğü sayesinde özel bir konuma sahiptir.

Duralı, insanın yalnızca biyolojik ve fiziksel bir varlık olmadığını, aynı zamanda kişilik kazandıran manevi bir yönünün de bulunduğunu vurgular. Biyolojik yönüne "beşer" adını verirken manevi yönünü ise kültürel ve metafizik bağlamda ele alır. Beşer ve insan olarak tanımladığı bu iki yön, birbirinden ayrılmaz bir bütün oluşturur. Biyoloji, insanın canlı yönünü inceler; metafizik ise onun manevi ve ahlaki boyutunu anlamaya çalışır. İnsan, bu iki yönün birleşimiyle tamamlanır ve gelişimini kültürel bir çevrede sürdürür.

Duralı'ya göre insanı diğer canlılardan ayıran temel unsur, sahip olduğu kültürel birikimdir. İnsan, kültür varlığıdır ve kültürsüz bir insan tasavvur edilemez. Kültürün özü ise insanın manevi boyutu ve ahlaki değerleridir. Bu değerler, toplumda kuşaktan kuşağa aktarılan gelenek ve göreneklerle şekillenir. Duralı'ya göre insanı gerçek anlamda insan yapan, onun inançlarıdır. İnançlar ise bilim dışı bir kaynaktan, metafizik alandan beslenir.

Ahlak, Duralı'nın düşüncesinde merkezi bir konuma sahiptir. Ona göre ahlak, insanın dünyayı anlamlandırmasını mümkün kılan metafizik bir temeldir. Sosyal bir varlık olan insan; dil, din, kültür gibi unsurlar aracılığıyla kendi anlam dünyasını inşa eder. Bu süreçte insan, yalnızca beşer olarak kalmaz; değer üreten, anlam arayan bir varlık hâline gelir.

Ş. T. Duralı'nın biyoloji felsefesi temelinde insanın biyolojik ve kültürel boyutları hakkındaki görüşlerini değerlendiriniz.

9. ÜNİTE: BİLİM FELSEFESİ

EK-2

! Aşağıdaki “Kontrol Listesi”, “İnsanın Biyolojik ve Kültürel Boyutları” adlı etkinliği gerçekleştiren her bir öğrencinin değerlendirilmesine yöneliktir. İlgili alanlara onaylama işareti (✓) koyarak değerlendirmenizi yapınız.

KONTROL LİSTESİ				
Adı-Soyadı:				
Sınıfı-Numarası:				
Değerlendirme Ölçütleri			Evet	Hayır
1.	“Çalışma Kâğıdı”ndaki metni dikkatli bir şekilde okudu.			
2.	“Çalışma Kâğıdı”ndaki soruları doğru cevapladı.			
3.	Güvenilir kaynaklar kullanarak araştırma yaptı.			
4.	Araştırma yaparken akademik veri tabanlarından yararlandı.			
5.	Şaban Teoman Duralı’nın biyoloji felsefesi temelinde insanın biyolojik ve kültürel boyutları hakkındaki görüşleri ile ilgili yeterli bilgi topladı.			
6.	Şaban Teoman Duralı’nın biyoloji felsefesi temelinde insanın biyolojik ve kültürel boyutları hakkındaki görüşlerini değerlendirebildi.			
7.	Elde ettiği verileri kullanarak bir rapor hazırladı.			
8.	Raporunu sınıfta sundu.			
9.	Çalışmayı zamanında tamamladı.			
10.	Etkinlik sürecinde zorlandığı noktalarda öğretmeniyle iletişim kurdu.			
Öğretmen Notları:				
Not: Değerlendirme sonunda öğrenciden “Hayır”la işaretlenen bölümleri bir kez daha gözden geçirmesini ve eksiklerini tamamlamasını isteyiniz.				

KAYNAKÇA

Kitap Kaynakça

- Aristoteles. (2014). *Nikomakhos'a Etik*. (F. Akderin, Çev.). İstanbul: Say Yayınları.
- Bentham, J., Watkin, C. P., Werret, S., Çoban, B. ve Özarslan, Z. (2016). *Panoptikon: Gözün İktidarı*. (B. Çoban, Z. Özarslan, Çev.). İstanbul: Su Yayınları.
- Butler, T. B. (2018). *Felsefe Klasığı*. (D. Yücel, D. Balcı, S. Türkoğlu, Çev.). İstanbul: Pegasus Yayınları.
- Cevizci, A. (2005). *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Cevizci, A. (2005). *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Churchland P. M. (2012). *Madde ve Bilinç*. (B. Ersöz, Çev.). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Descartes, R. (2017). *Meditasyonlar Metafizik Üzerine Düşünceler*. (Ç. Dürüşken, Çev.). İstanbul: Alfa Klasik.
- Günday, Ş. (2002). *Zihin Felsefesi*. Bursa: Asa Kitabevi.
- Hume, D. (1976). *İnsanın Anlama Yetisi üzerine Bir Soruşturma*. (O. Aruoba, Çev.). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- İbnü'l-Arabî. (2006). *Fusûsu'l-Hikem*. (E. Demirli, Çev. ve Şerh.). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Kaya, M. (2014). *İslâm Filozoflarından Felsefe Metinleri (Felsefenin Temel Meseleleri)*. İstanbul: Klasik Yayınları.
- Kaya, M. (2014). *İslâm Filozoflarından Felsefe Metinleri (Filozofların Tutarsızlığı)*. İstanbul: Klasik Yayınları.
- Nagel, T. (2015). *Zihin ve Evren*. (Ö. Ç. Aksoy, Çev.). İstanbul: Jaguar Kitap.
- Platon. (2016). *Sokrates'in Savunması*. (A. Çokona, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Rawls, J. (2017). *Bir Adalet Teorisi*. (V. A. Çopar, Çev.). Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Rosenberg, A. (2015). *Bilim Felsefesi Çağdaş Bir Giriş*. (İ. Yıldız, Çev.). Ankara: Dipnot Yayınları.
- Tokel, B. B. (2004). *Neşet Ertas Kitabı*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Tolstoy, L. N. (2000). *Sanat Nedir?*. (M. Beyhan, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Topdemir, H. G. (2009). *İbn Sînâ: Doğunun Sönmeyen Yıldızı (Metafizik)*. İstanbul: Say Yayınları.
- Sönmez, V. (2008). *Bilim Felsefesi*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Dergi ve Tez Kaynakçası

- Akdağlı, S. (2021). "Maurizio Cattelan'ın Eserlerinde İroni ve Eleştiri". *Sanat Dergisi*, 37, 65-83.
- Bohr, N. (1928). "The Quantum Postulate and the Recent Development of Atomic Theory." *Nature*, 121(3048), 580-590.
- Demir, R. (2021). Kastetme Sanatı. *Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi*, 14(28), 692-709.
- Eder, Ş. (1996). Resimde Zıtlık ve Denge. (Yayımlanmış sanatta yeterlik tezi). *Anadolu Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Eskişehir.
- Fıncioğulları, S. (2016). Sosyal Bilimler ve Hermeneutik Üzerine Kısa Bir Değerlendirme. *Sosyoloji Dergisi* 33, 37-48.
- Gültekin, A. C. (2014). Arthur Danto ve George Dickie'de Sanat Etkinliğinin Kurumsal Yapısı. *FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi)*, 18, 115-132.
- Günay, M. (2021). Âşık Veysel'in Şiirlerinde Bazı Felsefi Temalar. *Felsefe Dergisi*, 11, 99-114.
- Kalfa, Z. (2015). "Tolstoy'un Sanat Fikri: 'Tolstoy'un Sanat Nedir?' isimli Eseri Üzerine İnceleme". *Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Yazıları Dergisi*, 32, 123.
- Karslı, Ö. (2022). *Sanatın Yapısal Sorunları*. (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kültür Daşdelen, N. (2021). *Arthur Danto'nun Estetik Anlayışında Sanatın Sonu Tezi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ögke, A. (2009). İbnü'l-Arabî'nin Fusûsu'l-Hikem'inde Ayna Metaforu. *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi Dergisi*, 9(23), 75-89.
- Özdel, G. (2012). Foucault Bağlamında İktidarın Görünmezliği ve "Panoptikon" ile "İktidarın Gözü" Göstergeleri. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication-TOJDAC*, 2(1), 22-29.
- Özdemir, D. (2023). Altın Oranın Modern Resim Sanatında Kullanımı. *Ulakbilge*, 83, 375-386.
- Pechenkin, A. (2021). The Ensemble Interpretation of Quantum Mechanics and Scientific Realism. *Acta Baltica Historiae et Philosophiae Scientiarum*, 9(1), 5-17.
- Sakalar, A. (2024). Türk Halk Müziğinde Felsefi Motifler ve Anlam Dünyası. *Türk Müziği*, 4(4), 293-311.
- Yardımcı, A. B. (2018). *Bilimde Sınır Çizme Problemi: Popper, Lakatos, Kuhn ve Sonrası*. (Yayımlanmış doktora tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Kaynakça atıf sistemi, APA 6.0 yazım kuralları ve kaynak gösterme biçimine göre düzenlenmiştir.

"Görsel ve Genel Ağ Kaynakçası"na
ulaşmak için
karekodu okutunuz.

